

1981/82:72

Torsdagen den 4 februari fm.

Kl. 10.00

1 § Sammanträdet onsdagen den 17 februari, m. m.

Anf. 1 TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter kommer att utdelas en plan för behandling i kammaren av utskottsbetänkanden under tiden den 10–24 februari.

Med ändring av den preliminära tidsplanen blir kammarens sammanträde onsdagen den 17 februari ett bordläggningsplenium. Detta sammanträde tar planenligt sin början kl. 10.00.

2 § Svar på fråga 1981/82:206 om vapenfrinämndens verksamhet under beredskap och krig

Anf. 2 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö har frågat om jag är i tillfälle att lämna riksdagen besked huruvida vapenfrinämnden nu kan fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt även under beredskap och krig och, om så inte är fallet, vilka åtgärder som jag avser att vidta.

Gunnar Biörck hänvisar i sin fråga till att försvarsutskottet i sitt betänkande 1981/82:7 bl. a. anförde att vapenfrinämnden f. n. planlägger sin verksamhet under beredskap och krig. Jag har låtit inhämta att nämndens planlägningsarbete i huvudsak kommer att vara avslutat inom kort. Med hänsyn till att vapenfrinämndens verksamhet måste samordnas med försvarsmaktens och arbetsmarknadsstyrelsens handläggning av vapenfriärenden under beredskap och krig, kan det dock behövas ytterligare planeringsarbete. Jag förutsätter att en fullständig beredskapsplanering för vapenfriverksamheten kan fastställas före sommaren.

Enligt min bedömning torde vapenfrinämnden nu kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt även i en beredskapssituation. Den pågående planeringen syftar främst till att säkerställa verksamheten i situationer då krigshändelser hindrar nämndens nuvarande sätt att arbeta.

Torsdagen den
4 februari 1982

*Om vapenfri-
nämndens verk-
samhet under
beredskap och
krig*

Eftersom detta planeringsarbete avses vara avslutat inom relativt kort tid, saknar jag f. n. anledning att vidta någon åtgärd i denna fråga.

Anf. 3 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig att tacka försvarsministern för svaret.

Då jag motionsvägen tog upp denna fråga, gjorde jag det på grund av en alarmartikel från vår kände grundlagsexpert Gustaf Petrén. När jag sedan läste försvarsutskottets betänkande, gav det ett intryck av att allting var tämligen väl beställt. Det är i alla fall en ganska viktig fråga. Om jag har förstått saken rätt, gjordes det förra året drygt 4 000 ansökningar om vapenfri tjänst. Det var en ökning med 8 % jämfört med året innan. Enligt uppgift skulle också över 80 % av dessa ansökningar ha vunnit bifall. Jag förmodar att det rör sig om uppemot 10 % eller någonting sådant av en värnplikts-årgång.

Jag läste också nyligen en artikel av min namne, Gunnar Björk i Gävle, som framhöll att Sverige håller sig med världens mest generösa vapenfrilagsstiftning och att det finns en uppenbar risk att "människorna i systemet" blir för få. Vi måste alltså vara mycket återhållsamma när det gäller en ytterligare utökning av det vapenfria alternativet. Jag tycker därför att denna fråga är förtjänt av noggrann uppmärksamhet.

Av försvarsministerns svar framgår att han hoppas att en fullständig beredskapsplanering blir klar "före sommaren". Det är ett något obestämt uttryck, av samma kategori som "innan höstlöven faller". Men det får kanske accepteras.

Det är emellertid oroligt i vår del av världen, och förhållandena kan snabbt förvärras. Det är försvarsministern som har det politiska ansvaret för krigsförberedelser och krigsledning. Jag hoppas att vi kan förlita oss på att försvarsministern, i kraft av sitt ämbete, i den här saken ser till att vederbörande inte drar benen efter sig.

Anf. 4 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Det är en viktig fråga som Gunnar Biörck i Värmdö har tagit upp. Landets försvar bygger på den allmänna värnplikten, vilket innebär att varje manlig medborgare skall ha möjlighet att utbilda sig för försvaret av landets fred och frihet. Å andra sidan måste man göra en avvägning mellan denna grundläggande princip, som vi har att följa upp på bästa sätt, och hänsynen till den enskilde. Det kan finnas fall där det är befogat att göra undantag, och därför har vi möjligheten att bevilja vapenfri tjänst.

Gunnar Biörcks uttalanden om att det har varit en oroande utveckling kan jag naturligtvis till viss del instämma i. Det har visat sig att antalet ansökningar har ökat, och vi får naturligtvis noggrant följa denna utveckling.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1981/82:208 om åtgärder med anledning av skador vid viss militärövning

Nr 72

Torsdagen den
4 februari 1982

Anf. 5 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Egon Jacobsson har med hänvisning till en övning vid kustjägarskolan i december 1981 då ett antal värnpliktiga bl. a. råkade ut för köldskador frågat om jag är beredd att närmare redogöra för denna övning samt skadornas omfattning och vilka åtgärder jag avser att vidta med anledning av det inträffade.

En av de värnpliktiga, som deltog i den aktuella övningen, har i en anmälan till justitieombudsmannen påtalat en rad missförhållanden vid kustjägarskolan. Händelserna har också lett till att chefen för marinen har beordrat en särskild utredning av övningen och förhållandena i övrigt vid kustjägarskolan.

Jag kan givetvis inte närmare kommentera hur övningen har genomförts, innan jag tagit del av justitieombudsmannens och chefens för marinen utredningsresultat.

Kustjägarutbildningen tillhör de mest krävande utbildningsgrenarna inom försvarsmakten. Särskilda krav ställs därför redan vid uttagning till sådan utbildning.

Det är dock självklart att även en fysiskt och psykiskt krävande utbildning som kustjägarutbildningen skall genomföras under betryggande former när det gäller den enskilde värnpliktiges säkerhet och hälsa. Jag vill också påpeka att även kustjägarutbildningen självfallet skall bedrivas så att den står i samklang med den grundsyn på ledning och samarbete som gäller inom försvarsmakten i övrigt. Jag utgår från att åtgärder kommer att vidtas, om händelserna under kustjägar marschen har inträffat på grund av försumlighet eller vårdslöshet från de ansvariga befälens sida. Om händelserna däremot visar sig vara ett resultat av olyckliga omständigheter, som inte kan läggas enskilda befäl till last, förutsätter jag att kustjägarskolan inför kommande övningar planerar så att liknande händelser kan undvikas.

Jag avvaktar med intresse justitieombudsmannens och chefens för marinen utredningar. Utredningsresultatet får utvisa om det finns anledning att förändra kustjägarutbildningen.

Anf. 6 EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min fråga.

Låt mig allra först säga att jag inte har något emot att vi utbildar elitsoldater. Dess värre kan deras insatser komma att behövas. Jag har heller inte något emot att den utbildning som de får genomgå i långa stycken är hård och tuff.

Vad jag har reagerat mot – och tydligen många med mig, att döma av massmedias reaktioner – är att utbildningen i det här aktuella fallet tycks ha bedrivits på ett skandalöst sätt. Den s. k. jägar marschen slutade för några av de värnpliktiga med sjukhusvistelse. Köldskador med risk för framtida men, var diagnosen. Anmärkningsvärt i sammanhanget är också att soldaterna

*Om åtgärder med
anledning av ska-
dor vid viss mili-
tärövning*

Torsdagen den
4 februari 1982

*Om åtgärder med
anledning av ska-
dor vid viss mili-
tärövning*

först flera veckor efter övningen erhöll utbildning och information om hur man skyddar sig och förebygger frostsador.

För mig är det helt klart att utbildning av elitsoldater torde vara en mer grannliga uppgift än övrig militärutbildning. Det är naturligtvis oerhört viktigt att utbildningen sker på så sätt att deras hälsa bevaras. Annars kan de ju inte utnyttjas för sina svåra uppgifter i en stridsituation.

Det finns flera frågor som bör bli föremål för noggrann undersökning i samband med denna militärövning.

Är de påståenden som gjorts i massmedia korrekta? Har soldater kvarglömts i snön och fått ligga sex timmar i skogen innan de hittades av en förbipasserande flicka till häst? Är det sant, som uppgetts, att soldater förvägrats träffa sin personalvårdskonsulent? Har misshandel förekommit? Har soldater måst ställa upp mitt i natten för att få sitt hår avklippt? Förekommer pennalism och trakasserier? Och de kanske viktigaste frågorna: Kommer de soldater som fått köldskador att undgå framtida men? Är detta enstaka företeelser, eller förekommer liknande saker vid våra andra militärförband?

Jag måste också fråga försvarsministern, som verkar vara glad i att resa – även om han inte når ända fram: Har försvarsministern själv besökt KA 1 för att skaffa sig information om vad som hänt? Jag hoppas att försvarsministern och jag är överens om att det är viktigt att dessa frågor blir besvarade. Jag skulle också vilja fråga om inte försvarsministern tycker att de utredningar som nu behöver göras borde företas av personer utanför förbandet.

Jag kan inte finna annat än att det var ett passivt svar. Försvarsministern säger att åtgärder kommer att vidtas. Jag måste då fråga: Vem kommer att vidta dessa åtgärder? Skulle det inte vara på sin plats att försvarsministern själv tog initiativ i den här frågan?

Anf. 7 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Egon Jacobsson ställer ett antal frågor som vi alla, föreställer jag mig, verkligen är intresserade av att få svar på. Jag är emellertid förhindrad att uttala mig om de här olika frågeställningarna innan den undersökning som nu pågår är avslutad. Undersökningen beräknas vara klar om ca en vecka. Så länge bör vi nog ge oss till tåls.

I marinchefens utredning ingår marinstabsläkaren, chefen för KA-sektionen och chefen för planeringssektion 4 i försvarsstaben – även överbefälhavaren är alltså representerad i utredningen. Jag avvaktar denna. Jag har fullt förtroende för dem som verkställer undersökningen.

Anf. 8 EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Jag tycker nog att det är en märklig regering vi har i vårt land. Så fort det blir problem och besvärligheter inom olika områden tycks statsråden fly och gömma sig. När SJ har det som besvärligast sitter kommunikationsministern i Blekinge och trycker. När skandalösa händelser utspelas inom militärutbildningen är försvarsministern tyst som en mussla.

Det är ju ändå så att försvarsministern har det yttersta ansvaret för försvaret, däri inbegripet militärutbildningen.

Beträffande den undersökning som försvarsministern nu åberopar vill jag fråga: Tycker inte försvarsministern att det vore rimligt att den kompletterades, så att även civila personer fick ingå i den grupp som skall göra undersökningen? Och borde inte försvarsministern själv försöka skaffa sig ytterligare informationer om vad som verkligen har skett?

Anf. 9 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Egon Jacobsson har några besynnerliga funderingar kring den nuvarande regeringens sätt att arbeta. Jag tänker inte närmare gå in på dessa. Jag vill dock säga att jag tror att vi fullföljer en gammal god tradition när vi inte faller några domar förrän vi har undersökt hur förhållandena verkligen är, och undersökningen pågår ju.

Egon Jacobsson säger att ingen civil myndighet är med. Ja, i mitt svar meddelade jag att JO också undersöker förhållandena.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1981/82:211 om dispens från oljelagrings-skyldighet

Anf. 10 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Bo Lundgren har frågat mig om jag inte anser att sysselsättningskäl skall kunna vara anledning till dispens från oljelagrings-skyldighet.

Oljelagrings-skyldigheten för säljare och förbrukare av större kvantiteter regleras i lagen om oljelagring m. m. Varje år fastställs hur mycket de lagrings-skyldiga var för sig skall hålla i lager. Tvångslagren skall täcka huvuddelen av landets behov av olja för energiförsörjning under en begränsad tid vid krig och avspärrning. Från försörjningsberedskapssynpunkt är det därför av mycket stor betydelse att lagren hålls intakta. Varje enskilt tvångslager utgör en del av landets totala tillgångar för samhällets olika behov i kristid och får inte tas i anspråk av den lagrings-skyldige för att lösa interna ekonomiska problem.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar är tillsynsmyndighet för oljelagring-en. På överstyrelsen ankommer bl. a. att pröva ansökan om dispens från oljelagrings-skyldigheten. I enlighet med oljelagringslagens bestämmelser meddelas sådan dispens ytterst sällan. Sålunda beviljas inte dispens på grund av att den lagrings-skyldige har ekonomiska problem eller problem att upprätthålla sysselsättningen. Avsteg från denna praxis bör av hänsyn till vår försörjningsberedskap inte vara möjliga.

Nr 72

Torsdagen den
4 februari 1982

*Om dispens från
oljelagrings-skyldighet*

Torsdagen den
4 februari 1982

*Om dispens från
oljelagrings skyl-
dighet*

Anf. 11 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret, som var klart och koncist. Det är inte alltid svar är så lätta att förstå. Jag har emellertid några synpunkter på svaret.

Vi är helt överens om vikten för vår försörjningsberedskap att vi verkligen upprätthåller en oljelagringskyldighet i Sverige. Även om vi nu diskuterar möjligheten att använda oljelagringsavgifter för finansiering av offentliga utgifter, är vi ändå överens om principen.

De regler som finns när det gäller oljelagringskyldighet är utformade på ett sådant sätt att den fastställda oljelagringskyldigheten gäller framåt i tiden. Om jag inte tar alldeles fel gäller den tre år från det att den har fastställts. Det innebär naturligtvis att förändringar i ett företags skyldighet att lagra olja i tiden inte sammanfaller med den verkliga förbrukningen. Det kan finnas praktiska skäl härför, men det är framför allt det som jag tycker kan skapa problem i vissa fall.

Det har också uppstått problem. Ett fall från Östra Göinge kommun i Kristianstads län gäller ett företag som sökt dispens från oljelagringskyldigheten, eftersom denna skulle försvåra en omstrukturering av företaget. Man hade lagt ned en del av företaget, varmed oljeförbrukningen skulle gå ned till en sådan nivå att den efter de här åren inte skulle föranleda någon oljelagringskyldighet. Men den skulle alltså fortsätta under ett par år med de problem det skulle leda till för företaget.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar avskog dispensansökningar vid två tillfällen, och regeringen gjorde det också utan motivering vid två tillfällen under föregående år. Jag vill också notera att sedan jag ställde frågan har det berörda företaget gått i konkurs. Detta beror naturligtvis inte enbart på denna sak, men det är en faktor i sammanhanget.

Handelsministern avvisar i sitt svar kategoriskt möjligheterna att ta hänsyn till sysselsättningsskäl när det gäller att bevilja dispenser från oljelagringskyldighet. Han säger: "Avsteg från denna praxis bör av hänsyn till vår försörjningsberedskap inte vara möjliga."

Vore det inte rimligt att man i vissa särskilda fall kunde ta sådan hänsyn med tanke på att reglerna verkar framåt i tiden och inte kan anpassas direkt när en förbrukning minskar kraftigt? Eller står handelsministern fortfarande fast vid det helt kategoriska svaret som skulle kunna leda till problem? I vissa fall kan det, som jag nyss nämnde, inträffa att någon oljelagringskyldighet över huvud taget inte kommer att uppfyllas, eftersom företaget gått i konkurs. Det kan ju inte heller vara speciellt intressant ur samhällets synvinkel.

Anf. 12 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Som Bo Lundgren påpekade medför reglerna en eftersläpningseffekt som innebär att lagringskyldigheten i en del fall kan komma att överstiga vad den aktuella verksamheten motiverar. Jag är väl medveten om att det i fall av den art Bo Lundgren nämner kan medföra problem för enskilda företag.

Mot detta skall emellertid sägas att hela denna lagstiftning är motiverad av försörjningsberedskapsskäl. Det är då svårt att ta hänsyn till ekonomiska svårigheter i allmänhet för företagen.

Jag menar alltså, som jag framhöll i mitt svar, att det med hänsyn till lagstiftningens syfte, att hålla en ur försörjningsberedskapssynpunkt tillfredsställande reserv av oljeprodukter i vårt land, inte går att på grund av ekonomiska svårigheter befria företagen från den i lagen angivna lagrings-skyldigheten.

Anf. 13 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag fick inte riktigt klarhet i det senaste inlägget från handelsministern.

Han säger själv att reglernas utformning kan medföra bristande överensstämmelse mellan verklig förbrukning och lagringsskyldighet. Det kan medföra problem för det enskilda företaget, och jag förutsätter att handelsministern och jag är överens om att detta inte är tillfredsställande. Men sedan säger han att man med hänsyn till försörjningsberedskapen ändå inte kan acceptera sådana skäl som grund för dispens.

Men det gäller inte förhållandena i allmänhet, som handelsministern sade, utan speciella fall. Om ett företag har mycket stora problem, som man emellertid räknar med att kunna komma över, kan den här skyldigheten vara en extra belastning som skapar en situation där lagringsskyldigheten till slut över huvud taget inte kan uppfyllas därför att företaget i realiteten inte existerar. Det kan inte vara speciellt tillfredsställande ur samhällets synvinkel.

Det finns en möjlighet i lagen att bevilja dispens. Jag vet inte i vilka fall handelsministern tänker sig att man skall göra det – det skulle i och för sig vara intressant att höra det. Men nog måste man i speciella fall, där företag har sysselsättnings-svårigheter och kan gå över styr, kunna bevilja dispens. Det är ett beslut som kan tas av regeringen efter överklagande. Och regeringen och handelsministern själv har varit inblandad i det aktuella fallet ett par gånger under 1981.

Finns det kanske också en annan möjlighet? Kan man ändra reglerna så att framförhållningen inte blir så stor? Jag antar att detta kan vara ett stort problem med tanke på att förbrukningen kan variera mellan olika företag och år från år.

Någonting borde handelsministern ändå vara beredd att göra för framtiden för att undvika den situation som har uppstått.

Anf. 14 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Dispens ifrån oljelagrings-skyldigheten har meddelats mycket sällan, och jag tror att det är riktigt att vi haft en restriktiv praxis. Det faktum att ett enskilt företag har ekonomiska svårigheter kan alltså inte generellt åberopas som argument för att slippa den i lagen angivna oljelagrings-skyldigheten. Detta har varit vägledande i de dispensärenden av det här slaget som behandlats under senare tid.

Om ungefär en månad kommer regeringen att till riksdagen avlämna en totalförsvarsproposition. I den propositionen behandlas också det ekonomiska försvaret och därmed även vår beredskap på oljelagringsområdet. Vi får alltså möjlighet att återkomma i det sammanhanget beträffande bestämmelserna om oljelagringskyldighet.

Anf. 15 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Handelsministern och jag kan vara överens om att det är rimligt att man mycket sällan ger dispens, att man är restriktiv. Handelsministern sade vidare – och det kan vi också vara överens om – att man inte generellt skall kunna åberopa ekonomiska svårigheter i ett företag för att få dispens. Men det är inte det frågan gäller.

Frågan gäller att handelsministern i sitt svar faktiskt säger: "Avsteg från denna praxis bör av hänsyn till vår försörjningsberedskap inte vara möjliga." Det innebär alltså att praxis blir så pass låst att dispens aldrig kan beviljas mot denna bakgrund. Det är detta frågan gäller. Anser inte handelsministern att sådana svårigheter som jag nämnt i vissa, speciella fall – inte generellt – skall kunna vara en grund för dispens?

Jag noterar att handelsministern tydligen avser att göra någon förändring i den proposition som han redovisade och som skall komma till riksdagen om någon månad. Det skall bli intressant att få svar på den frågan också. Är det så att man kommer att ändra bestämmelserna så att de bättre anpassas till tidsfaktorn eller så att man möjliggör dispens?

Som sagt: Jag menar inte att man generellt skall kunna hänvisa till ekonomiska svårigheter, utan det skall ske bara i speciella fall. I det här aktuella fallet gäller det en omstrukturering och fortlevnaden av ett företag i en bygd som drabbats av sysselsättningsproblem i rätt stor utsträckning.

Anf. 16 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Som jag sade kommer vi i totalförsvarspropositionen att beröra vår oljeberedskap och de olika instrument vi har för att hålla vår oljeberedskap uppe. Där utgör ju oljelagringskyldigheten en viktig del.

Jag är, som Bo Lundgren säkert förstår, i dag förhindrad att säga någonting om innehållet i propositionen. Den är ju föremål för beredning. Men riksdagen får alltså senare i vår möjlighet att diskutera den här saken.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1981/82:210 om kommunindelningen i Skaraborgs län

Anf. 17 Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Jan Fransson har – mot bakgrund av regeringens beslut i vissa kommunindelningsärenden som bl. a. rör Gullspångs kommun och statsministerns uttalande till pressen i anslutning härtill – frågat statsministern om

regeringen har för avsikt att även pröva frågan om en tvångssammanläggning med Mariestads kommun.

Frågan har överlämnats till mig.

Regeringen beslöt den 2 oktober 1980 att en förutsättningslös utredning skulle göras om den kommunala indelningen för Gullspångs kommun. Denna utredning har nu gjorts. I utredningen har tre alternativ närmare analyserats. Alternativen innebär att nuvarande indelning behålls, att kommunen delas i en Gullspångsdel och en Hovadel eller att kommunen läggs samman med Mariestads kommun.

Eftersom alternativet sammanläggning av Gullspångs och Mariestads kommuner således har övervägts i utredningen, måste regeringens prövning omfatta även detta alternativ. Jag vill dock understryka att en indelningsändring mot en berörd kommuns vilja får genomföras endast om det finns synnerliga skäl.

Beträffande regeringens beslut den 22 december 1981 kan följande sägas. Enligt 1 kap. 24 § lagen (1979:411) om ändring i rikets indelning i kommuner, landstingskommuner och församlingar skall, när det finns skäl till det, en särskild undersökning göras om befolkningens inställning till en indelningsändring. Undersökningen kan ske genom omröstning, opinionsundersökning eller liknande förfarande.

Regeringen har i sitt beslut funnit skäl att komplettera utredningen med bl. a. en särskild undersökning om Gullspångs befolknings inställning i frågan. Något skäl att nu undanta något av de utredda alternativen från en sådan undersökning har regeringen inte funnit. Tvärtom har det varit naturligt att låta befolkningen uttala sig om såväl sammanläggnings- som delningsalternativet liksom om alternativet att nuvarande indelning behålls.

Regeringens beslut innebär således inte något ställningstagande i sak. Avsikten är att ett beslut i sakfrågan skall kunna fattas under april månad.

Anf. 18 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! Jag tackar kommunministern för svaret.

Ett av alternativen i den folkomröstning som skall genomföras i Gullspångs kommun är en sammanläggning med Mariestad. Detta alternativ har enhälligt och bestämt avvisats av fullmäktigeförsamlingarna i såväl Mariestads som Gullspångs kommuner. Trots detta har kommundepartementet hårt insisterat på att sammanläggningsalternativet skall finnas med. Det har väckt stor förvåning både hos befolkning och bland politiker i Mariestad. Och frågorna är många.

Bryr regeringen sig inte om vad fullmäktige beslutar? Tänker man besluta om sammanläggning över våra huvuden? Varför får vi inte delta i en folkomröstning som eventuellt kan beröra vår kommun? Kommer en eventuell sammanläggning att genomföras redan den 1 januari 1983?

Och man frågar sig naturligtvis: Blir den kommunala demokratin bättre, om man gör större kommuner?

Nr 72

Torsdagen den
4 februari 1982

Om kommunindelningen i Skaraborgs län.

Torsdagen den
4 februari 1982

*Om kommunin-
delningen i Ska-
raborgs län*

På någon punkt kanske kommunministerns svar kan vara lugnande, och jag begär inte att kommunministern här och nu skall svara på alla dessa frågor, men jag skulle vara tacksam att få höra kommunministerns synpunkter på vad han anser vara en realistisk tidpunkt för ett genomförande av en eventuell sammanläggning.

Även i Gullspång ställer man sig frågande till alternativen i folkomröstningen. Kommunministerns egna partivänner i Amnehärad och Södra Råda skröder inte orden när de uttrycker sitt missnöje. De kommer säkert att ta fasta på vad kommunministern sade i sitt svar om att man inte skall genomföra ändringar mot kommunens vilja. "Det finns inga realistiska alternativ att ta ställning till", säger man och ställer frågan: Kan kommunministern före undersökningen lämna sådana garantier att de två små kommuner som skulle bildas vid en delning kommer att bestå på sikt? Och de svarar själva att ingen kan lämna sådana garantier, varför de definitivt är emot en delning. Enligt deras uppfattning kommer en delning att medföra att man inom en snar framtid tvingas in i en större kommun, dvs. Mariestad. Södra Råda-borna vill ha en särskild utredning om deras eventuella kommuntillhörighet, där Kristinehamns kommun kan bli aktuell. Men deras önskemål har hittills nonchalerats, och de är missnöjda med det.

Det kan också vara intressant att nämna reaktionen hos de ungdomar som nu får rösta och som i framtiden skall ha ansvar för kommunen. I lokalpressen uttryckte nyligen några av dessa följande omdöme om folkomröstningen och de stridigheter som förekommit: "Bondpolitik, löjligt. Politikerna borde kunna samsas i den redan lilla kommunen. Det är ju förresten deras skyldighet att komma överens."

Anf. 19 Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Som jag framhöll i svaret var det inte självklart att i en folkomröstning ta bort det tredje alternativet. Men jag vill gärna understryka att invånarna i Mariestads kommun självfallet berörs så mycket, att det finns skäl undersöka hur ett utfall för det alternativet skulle te sig. Om den folkomröstning som nu skall ske ger till resultat en inriktning mot det alternativet, så blir det – det vill jag gärna säga – tidsmässigt svårt att genomföra en förändring redan den 1 januari 1983. Det är också viktigt att få med så mycket som möjligt av de skäl som skall utgöra grunden för en eventuell förändring, och därför har regeringen ansett att det tidigare utredningsmaterialet behöver kompletteras med en folkomröstning.

Anf. 20 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! Eftersom den här frågan har överlämnats till kommunministern och jag känner till att han kommer att besöka Gullspångs kommun i nästa vecka, vill jag passa på att framföra några synpunkter.

När kommunministern nu besöker Gullspång, så kommer han möjligen underfund med att lösningen på Gullspångs problem inte ligger i det ena eller andra alternativet om en ändrad kommunindelning. Han kommer till en kommun som har den högsta arbetslösheten av länets kommuner. 8,5 % av

den förvärvsarbetande befolkningen är arbetslös. Vid årsskiftet fanns tre lediga platser. Under 1981 har 460 anställda varslats om driftsinskränkningar. 399 av dessa gäller uppsägningar. Kommunministern kommer säkert också att informeras om att läget på arbetsmarknaden är utomordentligt bekymmersamt även i närliggande kommuner. Gullspångs kommun har i dag 6 600 invånare. Befolkningen har under de senaste fem åren minskat med 253 människor, varav 41 förra året. Kommunalskatten är redan i dag den högsta i länet, 32 kr. Situationen på arbetsmarknaden i Gullspång och den norra länsdelen är utomordentligt allvarlig. Att trygga jobben för de människor som har att leva vidare i denna bygd är den allt övergripande frågan, och den kommer att kräva sin lösning. Länsstyrelsen och andra organ har att ta sitt ansvar härvidlag.

Jag tror också att kommunministern kommer att möta politiker som tror på sin kommun, som är beredda att ta ansvar för en fortsatt bibehållen Gullspångs kommun.

Anf. 21 Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Jag har haft tillfälle att för inte alltför länge sedan besöka Gullspångs kommun och jag är ganska väl informerad om situationen där. På få platser och i få kommuner här i landet är spänningarna så stora som de tydligen är i Gullspångs kommun. Jag är den första att understryka att situationen kan bli sådan att det blir mer angeläget att inrikta sina krafter på att lösa de övriga stora problem som finns än att ägna sig åt frågan om kommuntillhörighet, som ju orsakar splittring.

Jag vill gärna därutöver säga att det självfallet ändå är viktigt att man får del av den totala befolkningens uppfattning om framtidsinriktningen i indelningsärendet, och det kan vi bäst få genom en folkomröstning, som nu är föreslagen. Som jag sade tidigare: Om befolkningen skulle uttala en viljeinriktning för en sammanslagning med Mariestads kommun tarvar det självfallet fortsatta utredningar.

Anf. 22 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! Jag tycker mig kunna spåra en förståelse för de verkligt svåra problemen i Gullspång, och jag vill också ta tillfället i akt att säga till kommunministern att han har möjlighet att omsätta den förståelsen i praktisk handling ganska omgående. Länsstyrelsen har nämligen nyligen i skrivelse hemställt att regeringen uttalar att lokaliseringsstöd enligt de normer som gäller för stödområde 2 tillfälligt under två år skall kunna ges till projekt inom utvecklingsbara företag i kommunen. Alla de kriterier som gäller för kommuner som ligger inom stödområde 2 är mer än väl uppfyllda i den här kommunen.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om inrättande
av musikklasser
i grundskolan i
Uppsala***6 § Svar på fråga 1981/82:217 om inrättande av musikklasser i grundskolan i Uppsala****Anf. 23** Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Jörgen Ullenhag har frågat hur jag ser på möjligheterna att få inrätta musikklasser i grundskolan i Uppsala.

Regeringen har vid dagens sammanträde medgivit att s. k. musikklasser får anordnas i grundskolans mellan- och högstadier i Uppsala kommun.

Anf. 24 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! I höstas bad skolstyrelsen i Uppsala om medgivande att genom jämkningar i Läroplan för grundskolan införa s. k. musikklasser i grundskolan.

I en musikklass får man fler veckotimmar musik. Tiden för en sådan utvidgad musikundervisning tas från estetisk-praktiska ämnen. Sång, samspjuning och samspel i körer, ensembler och orkestrar är en viktig del i det skolarbetet. Genom den koncentration man uppnår kring musiken underlättas återväxten inom musiklivet.

Länsskolnämnden i Uppsala län tillstyrkte i allt väsentligt framställningen och hänvisade till att samma timplanekonstruktion som Uppsala kommun vill ha finns på flera platser i landet. På de platserna – Norrköping, Stockholm och Västerås – har man goda erfarenheter av musikklasserna. Skolstyrelsen i Uppsala har haft kontakt med dessa kommuner för att verksamheten i Uppsala skall bli utformad på ett likartat sätt. Skolstyrelsen understryker i sin framställning att grundskolan i Uppsala har drygt 2 000 elever och att studiemiljön i de vanliga klasserna därför inte blir påverkad av det ringa uttag av elever som musikklasserna medför. Det är alltså inte så att några mål för grundskolans verksamhet sätts i fråga enligt skolstyrelsen i Uppsala.

Trots skolstyrelsens framställning och trots länsskolnämndens tillstyrkan gick skolöverstyrelsen i sitt tjänstemannayttrande emot framställningen. Detta är bakgrunden till min fråga.

Herr talman! När man ställer frågor i riksdagen är det inte så ofta som frågeställaren helhjärtat kan tacka för ett bra svar. Men – det kan jag göra nu. Jag har uppnått precis vad jag ville med min fråga. Statsrådet Ulla Tillander har tagit klar ställning för skolstyrelsen i Uppsala och för länsskolnämnden i Uppsala län och har, om man uttrycker sig litet vanvördigt, "kört över" skolöverstyrelsen.

För detta tackar jag skolministern. Många föräldrar och många elever i Uppsala kommun kommer att bli glada i dag över det beslut som regeringen tog för bara någon timme sedan.

Anf. 25 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Det är bra av Uppsala kommun att ha tagit det här initiativet, för det är tecken på att det verkligen finns ett behov av musik. Redan det förhållandet att det finns behov av musik och skolning i musik är någonting som man kan glädjas åt. Musiken är ju ett livsbehov och finns överallt, och

därför aktualiseras i hög grad en skolning när det gäller musiken och musiksmaken. Visserligen förekommer musikundervisning i alla klasser, men det är egentligen inget argument mot utan snarare för inrättandet av klasser där musiken får tjäna som dominant och ange tonen.

Nr 72

Torsdagen den
4 februari 1982

*Om åtgärder för
att hindra att barn
behöver vistas i
häkte*

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1981/82:235 om åtgärder för att hindra att barn behöver vistas i häkte

Anf. 26 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Regeringen har nyligen beslutat om nya regler vad gäller omhändertagande av barn som tas i förvar enligt utlänningslagen. De nya bestämmelserna innebär att dessa inte utan synnerliga skäl får placeras i häkteslokaler eller liknande lokaler. I samband med behandlingen av proposition 1980/81:201 med förslag till ändring i rättegångsbalkens bestämmelser om häktning och anhållande uttalade justitieutskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande bl. a. att det var angeläget att man söker lösningar som innebär att inte heller barn till personer som är misstänkta för brott behöver vistas i häkten.

Mot denna bakgrund har Bonnie Bernström frågat mig om jag ämnar lägga fram förslag till lösningar som innebär att inte heller barn till personer som är misstänkta för brott behöver vistas i häkten.

Jag vill till en början framhålla att jag delar den uppfattning som kommit till uttryck i utskottets betänkande när det gäller det olämpliga i att barn vistas i häkteslokaler. Samtidigt vill jag emellertid understryka att vår lagstiftning i princip inte medger att barn vistas i häkteslokaler på grund av att vårdnadshavaren är häktad. Uppkommer fråga om häktning av en ensamstående förälder, ankommer det på de sociala myndigheterna att, om det behövs, sörja för att barnet omhändertas på ett lämpligt sätt under den tid föräldern är häktad.

Det enda undantaget från denna huvudregel utgör spädbarn. Om en kvinna medför spädbarn vid intagningen i häktet eller under häktningstiden föder barn, kan föreståndaren för häkteslokalen efter samråd med läkare medge att kvinnan får ha barnet hos sig. I sådana fall skall de sociala myndigheterna underrättas om beslutet.

I praktiken torde det vara sällsynt att kvinnor som nyligen har fött barn häktas. Med hänsyn till kvinnans situation är risken för flykt eller fortsatt brottslighet i allmänhet inte tillräckligt stor för att häktning på dessa grunder skall anses vara motiverad. I rättegångsbalken finns dessutom ett principiellt förbud mot häktning av kvinnor som nyligen har fött barn i de fall åtgärden kan befaras medföra allvarligt men för barnet. Häktning i sådana fall skall ersättas med övervakning.

Häktning av en ensamstående förälder kan även vara till men för äldre barn än spädbarn. Genom de ändringar i rättegångsbalkens bestämmelser

Torsdagen den
4 februari 1982

*Om åtgärder för
att hindra att barn
behöver vistas i
häkte*

om tvångsmedel som trädde i kraft vid årsskiftet har domstolarna emellertid fått ökade möjligheter att ersätta häktning med reseförbud eller anmälnings-skyldighet, dvs. åtgärder som inte innebär frihetsberövande.

Nuvarande bestämmelser utesluter dock inte helt möjligheten att spädbarn kan komma att vistas i häkteslokaler till följd av att deras vårdnadshavare har häktats. Jag har därför uppdragit åt kriminalvårdsstyrelsen att närmare undersöka i vilken omfattning detta sker och vilka åtgärder som inom ramen för den nuvarande organisationen kan vidtas för att tillgodose de särskilda behov som uppkommer i dessa fall.

Anf. 27 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

Det finns två orsaker till min fråga. För det första är häkten ytterst olämpliga miljöer för barn. Det har också riksdagen uttalat tidigare, och justitieministern delar den uppfattningen. Barn förvaras i dag på häkten med stöd av dels barnavårdslagen, dels utlänningslagstiftningen. Dessutom kan barn följa med sin vårdnadshavare om denne är misstänkt för brott. Barn som omhändertas enligt utlänningslagstiftningen utgör den minsta gruppen barn på våra häkten. Utlänningsärendena utgjorde endast 7 % av alla fall eller 32 av de totalt 464 vistelsetillfällena i häkten för barn under 15 år under första halvåret 1980. Därför är det lika angeläget för regeringen att lösa problemen för de barn som omhändertas av andra skäl. För barnen är det ju ointressant enligt vilken lag de sitter på våra häkten.

För det andra är min fråga föranledd av att riksdagen har begärt att få förslag till lösningar på problemet med barn i häkten i samband med att regeringen skulle lösa problemet för barn som omhändertas enligt utlänningslagstiftningen. Så har inte skett. Bakgrunden till riksdagens beslut var att förre justitieministern Håkan Winberg i en proposition föreslog att förbudet mot att häkta kvinnor som nyss fött barn skulle upphävas, eftersom kvinnorna kan ha med sig sina barn. Personalen på häktena ställer upp och gör sitt bästa för de barn som är där, men tanken var ändå helt absurd med vetskap om hur det är på häktena med gulsotsmitta och fyllericeller som får tjänstgöra som vanliga häkteslokaler. Därför avtog riksdagen regeringens förslag. Det är inte heller bra att skilja barn och föräldrar åt. Därför måste i varje läge andra vägar prövas.

I Stockholm medföljde under första halvåret 1980 tretton barn sina föräldrar till häktet – en tioåring, två sexåringar och i övrigt ännu yngre barn. Dessa barn förvarades på häktet mellan fem timmar och två dygn. I Helsingborg medföljde under samma tid mellan fem och åtta barn sina föräldrar och i Göteborg ungefär lika många som i Stockholm. Finner man att barnet kan och bör erhålla en annan miljö än häktet, vilket man rimligen bör göra, utspelas ofta uppslitande scener vid tvångsavskiljandet.

Den stora gruppen av barn på häkten utgörs av dem som omhändertas enligt barnavårdslagen. Det handlar ofta om att samma barn kommer tillbaka flera gånger. Det finns också andra fall med barn på häkte i samband med fosterhemsplaceringar, och här måste man göra en riktig översyn.

Jag hade förväntat mig ett mera aktivt svar med hänsyn till frågans allvar och också med hänsyn till riksdagens beslut. Den undersökning som justitieministern har uppdragit åt kriminalvårdsstyrelsen att göra är redan gjord, och jag vill ha ett uttalande från justitieministern att barn inte skall vistas på våra häkten. Det skall definitivt vara målet för regeringens åtgärder.

*Om åtgärder för
att hindra att barn
behöver vistas i
häkte*

Anf. 28 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Jag delar naturligtvis Bonnie Bernströms uppfattning att häkteslokaler inte är lämpliga platser för barn. Jag kan också instämma i att domstolarna, när de tar ställning till häktesfrågan, måste ta största möjliga hänsyn till de men som en häktning kan innebära för både modern och barnet.

De besked som jag har fått ger ändå vid handen att det i praktiken rör sig om ett mycket litet antal fall. Det är svårt med statistiken, därför att det ofta rör sig om korta tider. Men de uppgifter som vi har visar att domstolarna är mycket restriktiva när det gäller att ingripa med häktning mot mödrar med barn och att de nuvarande bestämmelserna i alla fall fungerar någorlunda väl.

Jag vill emellertid säga att jag anser att samhället inte helt kan fransäga sig möjligheten att ingripa med häktning i de fall där det är fråga om en mycket allvarlig brottslighet. I sådana fall kan det ibland vara lämpligast att skilja modern från barnet. Självfallet gäller det i så fall att se till att barnet kan tas om hand på ett tillfredsställande sätt. Är omständigheterna sådana att det skulle vara till skada för barnet att skiljas från modern, måste det naturligtvis finnas möjligheter för henne att i häktet ta hand om sitt barn på ett sätt som är godtagbart. Det uppdrag som jag har givit kriminalvårdsstyrelsen innebär bl. a. att man skall undersöka vad man kan göra på det här området. Jag vill understryka att förvaring av barn i häkte skall förekomma endast i yttersta undantagsfall, när det är alldeles nödvändigt.

Anf. 29 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill bara redovisa ett exempel på hur slarvigt häkten används i samband med barn.

För två år sedan kallades en 15-årig pojke som vittne i en rättegång. Han var inte själv misstänkt. Pojken var omhändertagen för samhällsvård, placerad på barnvårdsinstitution. Institutionen låg på en annan ort än domstolen i fråga.

Pojken anmäldes till kriminalvården för transport. Han fördes i fångbil till ett häkte i närheten av domstolen. Han fick i häktet vänta på att inställa sig som vittne. Efter vittnesförhöret återfördes han till häktet och därefter till sin barnvårdsinstitution.

Transporttiden oräknad befann han sig tre dygn i häktet.

Det är upprörande att sådant slarv får förekomma. Jag hade mot denna bakgrund önskat att justitieministern hade varit något skarpare i sina formuleringar. Dessutom vill jag påpeka att det här inte bara handlar om

mödrar utan också om fäder. Det har inträffat att man har fått ha fäder, som varit ensamma vårdnadshavare för barn, i häktena. Därför måste lagstiftningen ta fasta på situationen för både föräldrar och barn. Jag menar att justitieministern måste försöka finna lösningar som innebär att man helt frånsäger sig möjligheten att förvara barn i häkte.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Anf. 30 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Strävan att åstadkomma en sund ekonomi är ett av de allra viktigaste inslagen i regeringens budget. För att vi skall kunna nå detta mål innehåller denna därför det mest omfattande sparprogram någon svensk regering har presenterat. Att sanera vårt lands ekonomi är nödvändigt för att vi för framtiden skall kunna behålla och förbättra grundtryggheten och garantera vård och omsorg för dem som behöver det.

Också den sociala sektorn berörs i hög grad av besparingar. Regeringens politik på det sociala området präglas mot den bakgrunden av ett vaktslående om grundtryggheten.

Ambitionen i spararbetet har varit dels att göra rationaliseringar i administrationen utan att röra trygghetssystemen, dels att genomföra förändringar på ett sådant sätt att de får bäras av så många människor som möjligt för att minska bördan på var och en. För de grupper som har det sämst ekonomiskt har de generella förändringarna kombinerats med inkomstförstärkningar. Därför föreslås förbättringar för pensionärer med de lägsta inkomsterna och för handikappade.

Socialdepartementets budget är en mycket tung och betydelsefull post både i statsbudgeten och i samhällsekonomin i stort. För socialdepartementets verksamhetsområde läggs fram förslag som för budgetåret 1982/83 kostar 64,6 miljarder. Det är en ökning med drygt 3,1 miljarder jämfört med innevarande budgetår.

Detta är ett faktiskt förhållande som visar att den debatt som pågår om social nedrustning och kraftig urholkning av tryggheten dåligt överensstämmer med verkligheten.

Jag vill bestämt påstå att debatten om den svenska krisen är överdramatiserad. Vi har naturligtvis ett ansvar att årligt redovisa problemen, men vi har även skyldighet att sätta in dem i en helhet och förhindra att krisen verkligen blir dramatisk.

Vi kan då konstatera att vårt utgångsläge är gott. Vi lever i en välfärd som hör till den högst utvecklade i världen. Problemet är att den välfärd vi unnar oss kostar betydligt mer än vad vi har råd med och att den kan fördelas ännu bättre.

Om vi inte tar konsekvenserna av det och sanerar vår ekonomi, riskerar vi

att rycka undan grunden för vår framtida trygghet. Däri ligger det verkliga hotet mot vår sociala välfärd.

De vägar vi har att gå för att komma till rätta med problemen är fortsatt återhållsamhet och sparande, omfördelningar av de tillgångar vi har och en fortsatt aktiv politik för att få i gång produktion och export och därmed en fortsatt kamp mot arbetslösheten. Vi kan också konstatera att vi är på rätt väg. Handelsbalansen har förbättrats, exporten ökar och inflationstakten minskar. Internationellt sett är arbetslösheten låg, men den är för hög för att den skall kunna accepteras.

En fortsatt aktiv politik för att nå fördelningspolitiskt rättfärdiga mål kräver omfördelningar inom ramen för de tillgångar vi faktiskt har. Regeringens åtgärder har en fördelningspolitisk profil som syftar till att minska klyftorna mellan olika grupper.

Medan löntagarkollektivet – den aktiva generationen – fick vidkännas en reallöneminskning efter skatt 1981 med 4 % har pensionärskollektivets inkomst ökat med 2,8 %, för att ta ett exempel.

Också inom pensionärgruppen som helhet har klyftorna minskat. De förändringar som skett i metoden att räkna upp pensionsbeloppen har inneburit att pensionärer med goda inkomster får vara med och bära en större börda, medan pensionärer med enbart folkpension och/eller låg ATP fått höjda pensionstillskott.

Denna fördelningspolitik fortsätter. För att särskilt värna om pensionärer med de lägsta inkomsterna föreslår regeringen en utbyggnad av pensions-tillskotten med 2 procentenheter den 1 juli 1982. Sedan 1976 har folkpensionens grundbelopp med pensionstillskott i det närmaste fördubblats från 12 480 kr. till 24 920 kr.

Statsbidragen till social hemhjälp ökar med 235 milj. kr. till 1,84 miljarder.

Stödet till handikappade ökar genom att handikappersättningens nivå höjs. För särskilda insatser för flerhandikappade anslås 7 milj. kr. – en fördubbling jämfört med innevarande budgetår.

Stödet till handikapporganisationer ökar med 3,8 milj. kr. till 31,1 miljoner. Vårdbidraget för handikappade barn kommer att förbättras – förslag kommer i en särskild proposition i vår.

4,5 miljarder kronor anslås för direkta handikappåtgärder på arbetsmarknads- och sysselsättningspolitikens område. Till detta kommer medel för arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete.

Det extra barnbidraget till flerbarnsfamiljerna är ett annat exempel på en rättvis fördelningspolitik. När det ekonomiska utrymmet inte medgav en generell höjning av barnbidragen till alla barn föreslog regeringen en förbättring för familjer med många barn. Fr. o. m. den 1 januari i år får familjer med mer än två barn 750 kr. per barn och år för tredje barnet och 1 500 kr. för det fjärde och de följande barnen.

Utbyggnaden av barnomsorgen fortsätter – fr. o. m. nästa årsskifte med stöd av ett förenklat statsbidragssystem, vars minskade byråkrati innebär

betydande förbättringar för kommunerna och bättre utnyttjande av barnomsorgsplatserna.

Genom de nya reglerna får också deltidsförskolor och öppna förskolor del av statsbidragen. Det är en viktig rättvisereform.

Större rättvisa mellan barnfamiljerna skapas också genom den ATP-rätt för vård av små barn som infördes den 1 januari i år och som är en betydelsefull markering av den värdefulla insats vård av egna barn är.

Föräldraförsäkringen är en viktig del av familjepolitiken, som ger föräldrar ekonomiska möjligheter att själva vårda och vara tillsammans med sina barn.

Centern har i regeringsställning arbetat för en utbyggnad av föräldraförsäkringen enligt vårdnadsersättningsmodell. Det är en viktig valfrihetsfråga att föräldrar får ekonomiska möjligheter att välja omsorg för sina barn.

Det första steget till en vårdnadsersättning är taget genom föräldraförsäkringens tre sista månader som ger ersättning lika för alla oavsett inkomst.

Kravet på en fortsatt utbyggnad har hög aktualitet, framför allt därför att det är en rättvisefråga att skapa bättre valfrihet för småbarnsföräldrar. Den fortsatta utbyggnaden får ske i den takt som det ekonomiska utrymmet medger.

En väsentlig del av regeringens stöd till barnfamiljerna är subventionerna på livsmedel, som för nästa budgetår uppgår till ca 3 300 milj. kr. Besparingarna på livsmedelssubventionerna har kunnat begränsas till 300 milj. kr. i oktober 1981 och 500 milj. kr. den 1 januari 1982.

Den sänkning av momsen som skedde i november 1981 innebar en minskning av konsumentpriserna på jordbruksreglerade varor med 600 milj. kr. Genom att subventionera viktiga livsmedel betalas nu tillbaka inte mindre än fyra femtedelar av de pengar som momsen på de subventionerade livsmedlen uppgår till.

Också regeringens ekonomiska stöd till kommunerna präglas av en fördelningspolitiskt rättvis profil.

Sedan 1976 har det kommunala skatteutjämningsbidraget fyrdubblats. Nästa budgetår föreslås 10,4 miljarder kronor i skatteutjämningsbidrag. Det är en ökning med 1,3 miljarder jämfört med innevarande budgetår. Det innebär att de fattigaste kommunernas möjligheter att ge sina medborgare tillfredsställande service och omsorg har ökat kraftigt de senaste åren, även om man räknar in de förändringar i den kommunala ekonomin som regeringen föreslagit.

Herr talman! Jag har velat ge dessa exempel för att visa att de högljudda påståendena om kraftig social nedrustning har dålig förankring i verkligheten.

Som jag sade inledningsvis bär socialhuvudtiteln en betydande del av statsbudgetens besparingar. Jag vill nämna något om detta.

Sjukpenningförsäkringen, som debatterades mycket här i går, har hittills inte berörts av sparåtgärder. Med hänsyn till det samhällsekonomiska läget är det nödvändigt att åstadkomma besparingar också inom detta område.

Som jag tidigare anmält för riksdagen kommer en proposition med förslag om införande av viss självrisk i sjukförsäkringen att lämnas till riksdagen i vår.

Förslaget kommer att utformas så att en likvärdig självrisk införs för alla grupper på arbetsmarknaden.

Jag vill också understryka att ett särskilt högriskskydd för hälsosvaga grupper kommer att införas för att komplettera denna förändring.

Förändringarna i sjukförsäkringen kommer att utformas så att de långtidssjuka och de som ofta drabbas av sjukdom skyddas, medan människor som vid enstaka tillfällen under året drabbas av korttidssjukdom får stå för en viss självrisk.

Besparingen kommer att ske så att den i sin helhet kommer statsbudgeten till godo.

Andra åtgärder som föreslås är administrativa besparingar inom försäkringskassorna, bl. a. på grund av minskning av arbetsvolymen och ändrade rutiner.

När vi gör förändringar i vårt sociala trygghetssystem för att lägga grunden till en stabil ekonomi för framtiden blåser ofta olika intressegrupper till strid. Det är naturligt att det finns starka intressen att bevara den egna gruppens fördelar och de villkor som man har uppnått, ofta efter lång kamp. Men för att bevara en god trygghet också för framtiden måste vi alla hjälpas åt. Då måste vi medverka i både kollektiv och individuell form. Vi måste lägga egoismen åt sidan, för egoism är alltid ett hot mot solidariteten.

Vårt välfärdssamhälle har utvecklats i huvudsak under en tid av god ekonomisk tillväxt. En annan viktig förutsättning har varit den politiska enighet som i stort sett rått kring dessa frågor och som varit ett uttryck för värdegemenskap inom breda befolkningsgrupper när det gäller huvuddragen.

Det är lätt att bära solidariteten när nya resurser finns tillgängliga för ökad välfärd för de svaga i samhället.

Nu lever vi i en ekonomi med låg tillväxt. Det finns anledning att efterlysa samarbetsvilja också när det gäller att fördela tillgångar som inte längre ökar på samma sätt som tidigare.

När man lyssnar till oppositionens bud, från både höger och vänster, måste man ställa sig frågan om oppositionspartierna på allvar anser att politiken skall styras av ögonblickets situation.

Regeringen har balanserat sina förslag så, att de fyller kravet på rättfärdighet både för nuet och för framtiden. Det kravet borde man kunna ställa på alla partier i ett sådant sammanhang.

Om vi i dag underlåter att göra något åt vårt lands ekonomi, kommer vi för framtiden inte att kunna garantera vård och omsorg om dem som verkligen behöver det. Om vi i dag låter den egna plånbokens filosofi breda ut sig, kan vi inte för framtiden garantera sjukvård och äldreomsorg. Detta är sanningen.

Det är hyckleri att låtsas som om vi i dag skulle ha råd med både en ökad privat konsumtion och samtidigt en god trygghet i vår gemensamma sektor.

Den som menar allvar med talet om solidaritet skall också visa det politiska modet att erkänna att de besparingar som regeringen föreslagit måste bäras av alla för en tryggare framtid.

Jag vill påstå att den som inte är beredd att ta det ansvaret mera sneglar på stundens opinionssiffror än på ansvaret för framtiden.

”Plånboksfrågorna” skall göras till centrala frågor i den kommande valrörelsen, har jag hört socialdemokrater deklarerat. Naturligtvis är det betydelsefullt med materiell grundtrygghet, men det vore mera klädsamt och framför allt hederligare om omsorgen om dem som verkligen behöver samhällets stöd och hjälp också i andra former litet mer ställdes i förgrunden. Jag kan nämna långtidssjuka som exempel på detta.

Socialdemokraterna har inlett en intressant löftespolitik – uppbarligen beredda att utan betänkligheter ytterligare öka på budgetunderskottet. Vad innehåller då dessa löften? Jag vill ta några exempel.

Barnfamiljerna lovas höjda barnbidrag med 300 kr. om året. Men vad blir det av den höjningen när man har finansierat sina reformer med en utlovad momshöjning på 2 %?

Den tvåbarnsfamilj som köper momsbelagda varor för mer än 30 000 kr. kommer att finna att av den utlovade barnbidragshöjningen återstår inte ett enda öre.

De barnfamiljer som har det kärvaste ekonomiska utgångsläget – vad har de att hämta i de socialdemokratiska förslagen? Det extra barnbidraget, som fr. o. m. årsskiftet utgår till familjer med fler än två barn, sade socialdemokraterna nej till i riksdagen, liksom de sade nej till förslaget om ATP-rätt för vård av små barn.

Inför pensionärerna har socialdemokraterna utfört ett illusionsnummer som tycks har föregåtts av stora våndor i det egna partiet.

Det är intressant att konstatera hur socialdemokraterna nu ändå på viktiga punkter ansluter sig till regeringens politik.

Man har sagt att man skall bibehålla den uppräkningsmetod för pensionerna som regeringen föreslagit och som riksdagen under socialdemokraternas protester beslutat om. Man har alltså sagt ja till att basbeloppet för framtiden skall fastställas en gång om året.

Man har lovat att höja pensionerna med ett, ännu så länge, opreciserat engångsbelopp. Men samtidigt föreslår man en höjning av momsen med 2 %. Vad blir då kvar?

Det enda som visar sig återstå av de storslagna löftena till pensionärerna är omsorgen om att pensionen skall höjas varje gång som t. ex. priserna på sprit, tobak och energi höjs.

Till detta skall läggas att man nu på socialdemokratiskt håll antytt att pensionerna i fortsättningen bör vara reallöneanknutna. Det betyder i dagsläget att socialdemokraterna är beredda att diskutera en direkt sänkning av pensionerna – en åtgärd som hårdast skulle drabba de pensionärer som bara har folkpension och låg ATP. Det vore intressant att i klartext få höra vad detta innebär, och det svaret borde komma fram före valet.

De besparingsåtgärder och reformer som regeringen föreslår präglas av

måttfullhet och omsorg om människornas trygghet. Det är åtgärder som får bäras och delas av de många människorna. Effekterna av summor som är stora på statsbudgeten blir för enskilda av förhållandevis måttlig storlek.

Moderata samlingspartiet har krävt avsevärt större besparingar i budgeten än vad regeringen ansett rimligt.

Moderaterna vill t. ex. göra ytterligare besparingar på livsmedelssubventionerna, en åtgärd som skulle slå hårdast mot barnfamiljerna.

Ett annat exempel på hur den moderata sparpolitiken slår mot utsatta grupper är förslaget till ingrepp i det bostadspolitiska området. Genom att man lägger en besparing på 2 miljarder kronor enbart på flerfamiljshus med statliga lån, drabbar det förslaget familjerna i flerbostadshus med en kostnad på upp till 400 kr. i månaden för en trerumslägenhet.

Samtidigt värnar moderaterna som bekant om avdragsrätten för de verkliga höginkomsttagarna. Vad är det för slags fördelningspolitik?

Herr talman! Jag sade tidigare att vi i vårt land lever i en välfärd som saknar motstycke i världen. Jämfört med omgivande länder har vi en relativt sett god sysselsättning. Vi har världens kanske bästa socialförsäkringssystem.

Ser vi till vad vi unnar oss i privat konsumtion, kan vi konstatera att vi sannerligen åker i den här världens lyxklass. Vi tvingas nu att göra vissa justeringar i våra sociala trygghetssystem. Vi gör det från ett utomordentligt gott utgångsläge.

Jag är övertygad om att den politik vi nu för kan ligga till grund för vår framtida trygghet och att den också möter förståelse hos människorna i vårt land.

Jag är lika övertygad om att framtidens dom kommer att bli hård över oss, om vi underlåter att göra detta nödvändiga arbete nu.

Jag är dessutom övertygad om att människorna hyser en uppriktig vilja och önskan att ta ett solidariskt ansvar för varann genom att medverka till en positiv utveckling av ekonomin och därmed trygga välfärden och omsorgen, inte bara för oss själva utan också för våra barn.

Herr talman! Detta är en socialt ansvarsfull politik, en politik som tar ansvar inte bara för nuet utan också för framtiden.

Anf. 31 Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag kan i stora delar instämma i socialministerns anförande. I vissa delar skiljer sig dock uppenbarligen våra bedömningar, och jag skall återkomma till dem.

Det råder, som socialministern sade, politisk enighet om att social trygghet är en medborgerlig rättighet. Det var också förhållandevis lätt att föra en politik i det syftet, när vi hade ständigt ökande resurser till vårt förfogande. Nya utgifter lades på gamla, i vällovligt nit men många gånger utan någon egentlig prioritering eller utan beaktande av de långsiktiga ekonomiska konsekvenserna.

Situationen är i dag en helt annan, med en mycket låg ekonomisk tillväxt samtidigt som de äldsta bland oss ökar mycket kraftigt i antal. Många problem kvarstår också olösta. Trots flerbarnstillägget har många flerbarns-

familjer, liksom familjer med små barn, stora svårigheter att klara sin försörjning, i synnerhet om de bara har en enda inkomst. Alkohol- och narkotikaproblemen har ökat. Många handikappade och äldre upplever ensamhet, isolering och att samhället inte tar till vara vad de har att ge. Till många vårdformer är köerna alljämt långa.

Det borde stå klart att nödvändiga förbättringar främst måste ske genom omprioriteringar och inriktas på de mest behövande grupperna och de mest eftersatta behoven. Det är detta, socialministern, som är anledningen till att vi moderater föreslår en minskning av de generella förmåner som tillfaller oss alla, vare sig vi behöver dem eller inte, t. ex. mat- och bostadssubventionerna. I stället behöver flerbarnsstödet byggas ut ytterligare och bostadsbidragen omprioriteras till de hushåll som har sämst ekonomisk bärkraft.

Det står också klart att de sociala problemen inte kan lösas enbart genom insatser från det allmänna. Vi måste i långt större utsträckning underlätta medborgarnas möjligheter att ta ansvar för sig själva och varandra. Detsamma gäller enskilda initiativ på olika vårdområden, som måste stimuleras. Insatserna måste naturligtvis också inriktas på att förebygga sociala problem, sjukdom och ohälsa och på att effektivisera verksamheten så att den bättre svarar mot olika människors behov och önskemål.

Vi vet t. ex. att sociala problem ofta grundläggs i späda ålder. Erfarenheten visar också att den materiella standarden i sig inte är avgörande för en harmonisk utveckling hos ett barn. Vad som behövs är i första hand en fostran som bygger på kärlek, fasthet och konsekvens. Det låter kanske enkelt, men det förutsätter i sin tur att föräldrarna är någorlunda harmoniska och har ork och tid att ge barnen den känslomässiga trygghet och det engagemang som de behöver. Föräldrarna måste därför ges bättre möjlighet att själva bestämma hur de skall ordna sin tillvaro under de få men viktiga år när barnen är små.

En ändrad inriktning av familjepolitiken är nödvändig, inte bara för att befärma en sådan valfrihet utan också av solidaritetsskäl. Familjepolitiken är trots förbättringar under senare år allttjämt i stor utsträckning en politik för de starka, för de familjer där båda föräldrarna har god utbildning och fasta jobb när barnen kommer och som sedan kan använda sig av den kommunala barnomsorgen, som allttjämt ensidigt gynnas.

Statistiska centralbyrån har i sin levnadsnivåundersökning delat upp barnfamiljerna efter föräldrarnas yrkestillhörighet. Den visar att ca 45 % i SACO-gruppen använder sig av den kommunala barnomsorgen mot endast 24 % i LO-gruppen. Av flerbarnsfamiljerna utnyttjade 16 % den kommunala barnomsorgen mot 31 %, eller dubbelt så hög andel, av enbarnsfamiljerna. Detta betyder att flerbarnsfamiljer och relativt lågavlönade grupper i långt större utsträckning får stå för sina barnomsorgskostnader själva, ofta genom att mamman avstår från sin lön. Något annat alternativ, som t. ex. hjälp för att betala en barnflicka i hemmet, står det allmänna inte till tjänst med – om också mamman i en flerbarnsfamilj skulle vilja förvärvsarbeta. Också familjebeskattningen slår särskilt hårt på dem som bara har en

inkomst, där LO-grupper, flerbarnsfamiljer och glesbygdshushåll är rikt företrädade.

Detta är, herr talman, bakgrunden till att vi moderater vill ha ett skattesystem som tar större hänsyn till hur många som skall leva på inkomsten. I avvaktan på detta är det särskilt viktigt att vi får en omläggning av det allmännas stöd till barnomsorgen, så att det blir mer rättvist fördelat mellan föräldrarna. Den vårdnadsersättning eller det vårdnadsbidrag för barn under tre år som vi i första hand förespråkar, måste naturligtvis främst betalas inom ramen för nuvarande stöd till barnomsorgen. Väljer man ett skattefritt stöd på 6 000 kr. per barn under tre år, skulle det ta i anspråk ca 6 % av samhällets kostnader för barnomsorgen. Men samtidigt skulle stat och kommun spara ca 60 000 kr. om året för varje småbarnsplats, som därigenom inte skulle behöva byggas och drivas. Ann-Cathrine Haglund kommer senare i debatten att ytterligare ta upp de här frågorna.

Men valfrihet, herr talman, är inte bara en fråga för barnfamiljerna. Också gamla, sjuka och handikappade behöver en rimlig valfrihet mellan olika alternativ i fråga om vård, omsorg och boende. Tyvärr har det visat sig vara mycket svårt att få till stånd en seriös debatt om hur vi skall kunna öka också dessa gruppers valfrihet och om hur vi bättre skall kunna utnyttja enskilda initiativ. Vi har fått en debatt om den s. k. privatiseringen som i mångt och mycket har varit ägnad att vilseleda och t. o. m. skrämja i stället för att föra frågan framåt – kampen mot ökad privatisering av hälso- och sjukvården måste vara kompromisslös, om en offensiv hälsopolitik ambitioner skall kunna fullföljas, hävdade t. ex. den socialdemokratiska partistyrelsen inför partikongressen i höstas. Också från andra håll har den s. k. privatiseringen angripits som orättfärdig eller osolidarisk.

Men vad avses då med "privatisering"? Menar man ett system där de välsituerade med plånbokens hjälp kan köpa sig erforderlig vård, medan andra vackert får avstå? Då finns det förvisso all anledning att protestera. Men vilket parti i vårt land förespråkar något sådant? En privatisering av den innebörden borde saklöst kunna avföras från debatten.

Vad som borde diskuteras är i stället om landsting och kommuner i praktiken skall få monopol på all vård och omsorg eller om också enskild vård skall ges rimliga arbetsförhållanden på någorlunda lika villkor för den vårdbehövande.

När det gäller öppen läkarvård, tandvård och sjukgymnastisk behandling har vi redan i dag ett system, om vilket man kan säga att "vårdpengen" från sjukförsäkringen följer patienten. Den avgift man själv betalar är i stort sett densamma, vare sig man besöker en privatpraktiserande vårdgivare eller en landstingsanställd. Avskaffades också nyetableringsförbudet för tandläkare, samtidigt som man fick en vettig taxesättning, skulle vi kunna få en ganska förnämlig valfrihet på det här området runt om i landet.

Från vårt håll menar vi att det också är önskvärt att få en rimlig valfrihet på t. ex. sjukhemssidan, där det behövs ungefär 10 000 nya platser under 1980-talet, enbart på grund av den kraftiga ökningen när det gäller de allra äldsta ibland oss. Även långvarigt sjuka – och kanske inte minst de – har ju

Nr 72

Torsdagen den
4 februari 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

olika önskemål och behov som gör en mångfald i vårdutbudet motiverad. Ett sätt att åstadkomma en sådan valfrihet vore att – som vi för fram i den moderata partimotionen – låta en större del av kostnaden också för den slutna vården betalas via sjukförsäkringen i stället för, som nu är fallet, medelst landstingsskatt. Kunde vårdpengen också i det avseendet följa patienten, skulle han få en större valfrihet. Alternativa vård- och boendeformer skulle lättare kunna prövas. Landstingen skulle avlastas till förmån för den högkvalificerade vård och rehabilitering som med nödvändighet främst måste ske i landstingens regi.

En valfrihet på för patienten lika villkor skulle också vara den utan jämförelse bästa garantin för en hög kvalitet på vården. Om en patient av olika skäl inte är nöjd med vården hos en vårdgivare, skulle han ha möjlighet att välja vården vid t. ex. ett annat hem, som kanske drivs på ett sätt som bättre svarar mot just hans speciella behov och önskemål.

Nu är det naturligtvis så att inte alla vårdbehövande är rationella konsumenter, som den socialdemokratiska partistyrelsen så riktigt påpekar. Alla kan inte välja eller ge uttryck för sin önskan. Men grundinställningen måste ändå vara att människor inte får omyndigförklaras bara därför att de är "svaga" i den bemärkelsen att de är gamla, sjuka eller handikappade eller att de har barn som behöver vård och omsorg. Tvärtom är det så gott som alltid den enskilde eller familjen som bäst känner de egna behoven. Med ett rättvist utformat stöd från samhällets sida skulle man också få större möjlighet att tillgodose de här behoven på ett ur den enskildes synpunkt så bra sätt som möjligt. Samtidigt skulle vi få en effektivare användning av knappa ekonomiska resurser.

Anf. 32 EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! 13 % arbetslösa! Den siffran redovisades av Olof Palme redan under de första minuterna av den här långa debatten. Siffran står för Norrbotten, och jag finner anledning att ta fram den även i denna del av debatten, som förutsätts i huvudsak bli ägnad åt socialpolitik. För det finns, som Lars Werner uttryckte det i debatten i går, en verklighet bakom siffrorna. En verklighet som utan vidare kan ges sociala aspekter. En verklighet som kort och enkelt kan illustreras med ett citat av en som själv upplever det som arbetsmarknadsmyndigheterna uttrycker i kalla siffror. En byggnadsarbetare i Norrbotten, som gått arbetslös så länge att han nu riskerar att bli utförsäkrad, säger: "Jag är frisk. Jag kan mitt yrke. Jag har kapacitet. Ändå får jag inget jobb. Snart kanske jag tvingas gå till socialen".

I radions nyhetsmorgon i går redovisade en representant för elevorganisationerna att en undersökning kommit fram till att ingen enda flicka i Kirunas gymnasieskolor tror sig ha ett arbete att gå till efter skolan. Ingen enda! Kan ett samhälle utsättas för en hårdare social kritik än med just den mörka bilden – unga människor går i skolan utan hopp om ett arbete där de får använda sina kunskaper? Vad för slags stimulans i skolarbetet kan sådant ge? Och tyvärr är Kirunaflickornas uppgifter inte utslag av någon överdriven

pessimism. Ungdom har länge varit en av Kirunas exportvaror. Nu upplever de unga en situation där arbetsförmedlarna inte ens kan anvisa en biljett söderut. Detta får sociala konsekvenser på ännu ett håll, nämligen bland dem som har till yrke att hjälpa andra till arbete. De kan inte hjälpa. De upplever sin situation så hopplös att någon redan tagit konsekvenserna och planerar för ett annat yrkesliv.

Exemplen kunde kompletteras med en mängd andra, t. ex. med telefonsamtal från förtvivlade föräldrar som upplever hur tillvaron gått snett för deras ungdomar när de ryckts loss ur sin egen miljö för arbete i storstäderna. Sådant är svårt när man möter det som politiker, och jag är säker på att de flesta av oss då och då gör det, inte minst socialministern. Och det är inte så värst mycket lättare att möta ungdomars logiska frågor när vi politiker redovisar våra program och idéer: "Om ni nu vill så mycket, varför blir det då inga jobb? Om nu alla med buller och bång presenterade Norrbottenspaketet haft ett så bra innehåll, varför ökar då arbetslösheten?" Bra frågor. Och avslöjande frågor. Och det bästa av allt: frågor som visar att de unga tänker, att de trots allt inte gett upp. Den optimismen är ändå det som det finns anledning att knyta an till och som vi också knyter an till i Norrbotten. Men optimismen får inte spelas bort som så många gånger tidigare.

Att förutsättningarna för en god utveckling finns har slagits fast otaliga gånger, ja faktiskt tröttsamt många gånger. Ändå har jag inte varit med under så lång tid som gått sedan utgivningen av en skrift år 1921 med titeln "Norrbotten". Där finns följande skrivning: "Det ekonomiska livet tillfrisknar så småningom, liksom annat liv i regel gör efter en sjukdomsprocess. Och man vet, att de värden Norrbotten äger, åter en gång skola locka företagsamheten hit för att bringa länet till den utveckling, varpå det har rätt att göra anspråk. Man vet också av erfarenhet — — — att Norrbotten har rätt till anspråk på statsmakternas intresse. Norrbotten är icke under normala år en parasit på den svenska statskroppen. Det är en landsända som gör fullt rätt för sig och därtill hjälper det övriga landet att bära dess statsutgifter."

Det var år 1921. Men det kunde ha sagts 61 år senare.

Det är gruppen bakom projektet Social utvecklingsplanering i Norrbottens län som i sin rapport hänvisar till den skrift som jag har nämnt. I samma rapport anges också planeringsmål för olika delar av Norrbottens framtid: arbete och arbetsmiljö, boende och boendemiljö, utbildning och utbildningsmiljö, trygghet och service, fritid och rekreation, kommunikationer, makt och ansvar, barnens villkor — det är de rubriker som jag hoppas att regeringens ledamöter hittar i rapporten och verkligen tar till sig. Jag har pekat på denna viktiga bit i en interpellation som arbetsmarknadsministern skall besvara den 15 februari, men kanske socialministern redan nu kan ge besked om vilka speciella socialt motiverade insatser regeringen kan tänka sig för Norrbottens del.

Herr talman! Regeringens regionalpolitik i allmänhet och dess sätt att förhålla sig till de speciella problemen i Norrbotten i synnerhet kan utan svårighet betecknas som en rad löften utan verkligt innehåll och förankring i verkligheten. Ser vi till det socialpolitiska området som helhet blir bilden en

Torsdagen den
4 februari 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

annan. Fr. o. m. nu kanske mitt anförande kommer att låta som socialministerns – fast tvärtom. För mig framstår nämligen bilden av socialpolitiken direkt som en bild av en mycket medveten och framgångsrik borgerlig politik. De som har dragit vinsterna av denna politik är kapitalägare och höginkomsttagare. Förlorarna är de många löntagarna i de lägre skikten och mellanskikten, pensionärer, handikappade, alla de som går arbetslösa, skolbarn i arbetarområden, alla de som står i daghemskö – listan kan göras lång.

De borgerliga regeringarna har sedan 1976 genomfört en omfattande omfördelning av samhällets resurser. Steg för steg har man försökt urholka och rasera de sociala reformer som arbetarrörelsen har tillkämpat sig under efterkrigstiden. Det kommer att ta tid att reparera de skador som de borgerliga partierna under ganska kort tid lyckats förorsaka.

I en ideologisk offensiv, ledd av SAF och moderata samlingspartiet, har de borgerliga partierna försökt skapa en motsättning mellan den gemensamma sektorn och dess utbyggnad å ena sidan och individens valfrihet och ekonomi å den andra. Denna offensiv syftar längre än till att bryta ner de framsteg på det sociala området som arbetarrörelsen skapat. Den syftar till att angripa själva grunden för en i verklig mening social politik – till att underminera solidariteten mellan lönarbetarna och undandra kapitalägare och höginkomsttagare från deras ansvar i samhället.

De materiella klyftorna mellan samhällsklasserna har ökat i det borgerligt styrda Sverige. Under förespeglningar om att alla gemensamt måste vara med och bära bördorna av krisen har löntagarna tvingats acceptera kraftiga reallönesänkningar. Livsmedelssubventionerna har skurits ner i ett par omgångar så att momseffekten slagit igenom allt hårdare på matvarorna. Värdesäkring av pensionerna har försämrats genom att beräkningsgrunderna för basbeloppet har ändrats och genom att justering som följd av prisstegringar i fortsättningen skall ske bara en gång om året. Miljarder har dragits bort från kommunerna, med en försämrad service som följd. Det har kommit att innebära i det närmaste ett stopp för utbyggnaden av barnomsorgen. Reglerna för statsbidrag till barnomsorgen har dessutom ändrats så att ytnormerna tagits bort, och man vägrar alltjämt att införa personaltätetsnormer. Det behövs större flexibilitet, säger man från regeringen. Vad man menar är att om man vill ha in fler barn i barnomsorgen, så tryck in dem, men på samma ytor och med samma personal som nu.

Bortdragningen av resurser från kommunerna har slagit hårt mot hela den kommunala servicen, och det har inte minst drabbat de handikappade. Försämringar och höjda avgifter inom färdtjänsten är ett resultat. Höjda avgifter och ny avgiftsbeläggning av andra delar av personlig service är ett annat. Många handikappade, som är hänvisade till en ofta låg pension för sin försörjning, ser sitt handlingsutrymme krympa dag för dag, därför att pengarna inte räcker till.

Men, säger regeringen, och här i dag också Karin Söder, detta har kompensats genom höjda pensioner och pensionstillskott. Pensionärerna har dock inte den uppfattningen. Senast i går hade jag ett telefonsamtal med

en förtidspensionär som efter den senaste höjningen får 21 kr. *mindre* i pension varje månad. Jag har fått många sådana samtal den senaste tiden. Tidningarnas insändarspalter har ju också visat hur pensionärerna reagerar.

21 kr. mindre i månaden, det är en dålig kompensation för höjda matpriser, höjda hyror och minskade bostadssubventioner, dyrare resor, höjda fotvårdsavgifter och hemtjänstavgifter och höjda avgifter för medicin och läkarvård. Någon ändring blir det inte förrän nästa år. Många pensionärer frågar sig i dag hur de skall klara det här året.

Naturligtvis är det marginalskatternas fel att det blir på detta sätt, att vad som borde vara en höjning av pensionerna i själva verket blir en sänkning. Jag har under årens lopp hört företrädare för de borgerliga partierna bruka många och målande ord i sin kritik av marginalskatterna. Men jag har aldrig hört dem ägna ens ett förstrött intresse åt marginalskatterna i de inkomstskikt där majoriteten av pensionärer finns. Den skattereform som regeringspartierna har kommit överens med socialdemokraterna om visar ju också detta. Den blir ett klipp för höginkomsttagarna men innebär oförändrade förhållanden för dem som har små inkomster. Hur man inom socialdemokratin kan betrakta denna överenskommelse som en framgång är för mig en gåta.

På punkt efter punkt har de borgerliga partierna undergrävt ekonomin för det stora flertalet människor och urholkat det sociala trygghetssystemet. Vi kommunister delar inte uppfattningen att detta är en nödvändig konsekvens av de kristendenser som finns i den svenska ekonomin. Vi tror inte på teorin att det går att få fart på ekonomin genom att minska konsumtionsutrymmet för det stora flertalet i samhället. Vi tror tvärtom att det hämmar en ekonomisk utveckling.

Det betyder inte att vi har något emot sparsamhet. Det bör vara självklart att politikerna skall vara sparsamma i sitt sätt att handskas med gemensamma resurser. Men vad regeringen sysslar med i dag är inte sparsamhet – det är klasspolitik.

Därför kräver vpk att livsmedelssubventionerna skall återinföras. Vi kräver att beräkningsgrunderna för basbeloppet skall omfatta även indirekta skatter och energiprishöjningar, liksom att pensionerna skall justeras när priserna har stigit med 2 %. Vi anser att kommunerna måste få resurser för att bygga ut barnomsorgen och höja kvaliteten på den kommunala servicen.

Färdtjänsten för handikappade måste byggas ut och inte inskränkas. Vi anser att det är fel att olika slag av nödvändig personlig service för äldre och handikappade avgiftsbeläggs. Det är fel, därför att människor utan handikapp klarar dessa göromål själva och utan kostnader, och då kräver jämställdheten att handikappade också får sådant som städning, inköp, fotvård och annan personlig omvårdnad kostnadsfritt.

Vi kräver även beslut om en höjningsplan för barnbidragen så att de 1986 skall uppgå till 25 % av basbeloppet.

Vpk har under den allmänna motionstiden i år ställt en rad förslag för att i

någon mån återställa situationen till vad den var innan de borgerliga regeringarna började sin nedrustningspolitik. Vi har också talat om att vi inte kommer att medverka i de ytterligare försämringar som regeringen har sagt skall komma, t. ex. återinförande av karensdagarna inom sjukförsäkrings-systemet. Vi är övertygade om att väljarna i höst kommer att sätta stopp för den utsvälningspolitik som de borgerliga partierna bedriver.

Anf. 33 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag hade tänkt göra några kommentarer till fru förste vice talmannens anförande, men jag ser att hon inte längre är kvar i kammaren. Jag vill då i alla fall säga följande med anledning av vad fru vice talmannen anförde.

När det gäller t. ex. vårdnadsersättningen är jag glad över det intresse som man nu från moderat håll har börjat visa för den frågan, en fråga som centerpartiet har drivit i många år och länge fått driva alldeles ensamma. I perioder har vi ju tillsammans suttit i regeringen och haft möjligheter att göra vissa förändringar i föräldraförsäkringen, så att vi i dag har ett system enligt vilket man under tre månader kan få vad man skulle kunna kalla för vårdnadsersättning. Jag är glad för detta, men jag hade varit ännu gladare, om vi i ett tidigare skede hade haft ett bättre stöd för dessa frågor än vad vi uppenbarligen har i dag. Jag ser emellertid framtiden an, att vi skall kunna driva den viktiga valfrihetsfråga som den om vårdnadsersättningen faktiskt är när det gäller att öka möjligheterna för barnfamiljer att tillsammans forma sin tillvaro.

Jag vill samtidigt också säga att det är viktigt att vi fortsätter att bygga ut barnomsorgen, därför att utan en utbyggnad av barnomsorgen finns det ingen verklig valfrihet. Det är ju valmöjligheten för var och en att själv kunna forma sin egen tillvaro som är så väsentlig för att man skall kunna ge barnen den trygghet som de behöver. Jag hoppas att vi i det avseendet har samma mening.

När det gäller att belysa hur barnfamiljerna och då framför allt flerbarnsfamiljerna har det ser jag fram emot den utredning om barnfamiljernas ekonomiska situation som kommer att bli färdig under sommaren. Den kommer att ge oss ett bra underlag för en fortsatt familjepolitik, där vi kanhända på ett bättre sätt än i dag kan se till att vi stöder dem som bäst behöver stöd. I den politiken ingår alla de komponenter som vi har i den familjepolitiska arsenalen, och vi måste naturligtvis i det här avseendet som i alla andra vara beredda att göra både generella och selektiva insatser. Det är viktigt att vi ger barnen och deras föräldrar ett så gott stöd att de kan forma en trygg framtid tillsammans. Påfrestningarna i vårt moderna samhälle är förvisso så många att familjen behöver ett aktivt stöd.

Sedan några ord till Eivor Marklund. Arbetsmarknadsministern kommer senare här att ta upp de arbetsmarknadspolitiska frågorna. Eivor Marklund sade också själv att hon förväntar att få svar på en interpellation inom en relativt kort tid.

Eivor Marklund nämnde den sociala utvecklingsplaneringen i Norrbotten,

och den har jag studerat med mycket stort intresse. Det är ett fantastiskt fint grepp som man där har tagit på många väsentliga frågor. Jag tror att denna sociala utvecklingsplanering och det arbete som lagts ner där i många avseenden kan tjäna som vägledning för landet i övrigt – det vill jag gärna understryka. Också många väsentliga synpunkter på vad människor prioriterar i livets olika skeden kommer där till mycket bestämt uttryck. Det är sådant som vi kanske inte varit tillräckligt medvetna om tidigare. Jag håller med Eivor Marklund om att arbetslöshet i sig är destruktivt och att det är en stor påfrestning, inte minst för ungdomar, att inte känna att de hör hemma någonstans i tillvaron. Det är självklart att den här modlösheten tar sig speciella uttryck i ett område som Norrbotten – det finns också andra områden med liknande problem, även om de inte där har så stor omfattning. Men arbetsmarknadsministern kommer alltså senare att ta upp de frågorna utifrån sin speciella utgångspunkt.

När jag hör Eivor Marklund räkna upp allt som vpk tänker föreslå eller har föreslagit, då frågar jag mig om det i deras medvetande över huvud taget finns något som heter budgetunderskott och om de har några tankar på att man faktiskt måste betala ränta på de pengar man vill låna upp och att man måste betala tillbaka pengarna. Om man ökar på utgifterna på det sätt som vpk föreslår betyder det att man vältrar över ett stort ansvar för ekonomin just på våra barn och efterkommande.

Det fanns också en annan sak i den uppräknings som Eivor Marklund gjorde som var mycket slående, nämligen att hon försökte förneka vad som har hänt under de icke-socialistiska regeringarna. Det är bara att läsa och jämföra budget efter budget och se vilka insatser som har gjorts på olika områden. Då finner man att de står sig väl i konkurrensen med vad som har hänt under tidigare år.

Eivor Marklund tog exempelvis upp kommunerna. Jag sade redan i mitt inledningsanförande att de belopp som förmedlas via den kommunala skatteutjämnningen har fyrdubblats under den här perioden. Detta är fakta som inte går att förneka!

När Rune Gustavsson blev socialminister var t. ex. statsbidraget till barnomsorgen 800 milj. kr., och det är i år uppe i över 5 miljarder. Kom då inte och påstå att ingenting har hänt under denna tid! Ökningstakten när det gäller barnomsorgen har blivit långsammare än vi egentligen skulle ha önskat, men det har skett en ökning. Det står dock fortfarande barn i kö, och därför måste vi bygga vidare.

Låt mig nämna handikappområdet. Där har det skett en snabb utveckling av insatserna från samhällets sida. I årets budget har detta område blivit prioriterat, och vi kommer att lägga fram ytterligare förslag.

När det gäller pensionernas utveckling talar siffrorna sitt tydliga språk. De finns att läsa i budgetpropositionen. Det har visserligen blivit fler pensionärer, men faktum är att 1974/75 var kostnaden för folkpensioner drygt 12 miljarder och i årets budgetförslag är den uppe i 37 miljarder. Därtill skall läggas ATP-pensionerna, där vi under samma tid har haft en ökning från 4,5 miljarder till nästan 24 miljarder 1981. De förändringar som vi har vidtagit

när det gäller pensionerna har varit mycket marginella i förhållande till tidigare system. Att det sedan, när den senaste höjningen skedde, har blivit ett sådant utslag som det Eivor Marklund pekade på, beror bl. a. på att en del kommuner höjt kommunalskatten. Det beror också på att det har gjorts förändringar i det mer generösa skattesystem som har gällt för pensionärer – och vi har haft socialdemokraternas stöd för de förändringarna. Men faktum är att själva grunden – inkomsten – har ökat på det sätt som jag här har beskrivit.

Det är också så, Eivor Marklund, att vi under den här perioden har infört högkostnadsskydd när det gäller kostnader för läkemedel och läkarvård – för att gardera dem som har stora behov av vård och medicin. Vi har också utvecklat bidragen för t. ex. social hemhjälp, och när det gäller årets budget har vi föreslagit ytterligare 235 miljoner för att hjälpa och stödja människor. Excmplen på att utvecklingen har gått vidare när det gäller att stödja människor som har behov av stöd i det här samhället är många. Men vi är också tvingade, för att inte vältra bördor på framtiden, att vidta åtgärder i syfte att minska ökningstakten i våra utgifter. Det kommer var och en som ser med allvar på vårt lands ekonomiska läge att tvingas till i olika sammanhang för att bevara tryggheten för framtiden. Det är detta det är fråga om.

Anf. 34 EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Herr talman! Först ett tack för socialministerns uttalade intresse för den sociala utvecklingsplaneringen i Norrbotten. Jag delar uppfattningen att det är ett mycket väl utarbetat projekt, som man ambitiöst har jobbat med. Nu är bara förhoppningen att Karin Söder inte stannar vid att notera det som en möjlig vägledning för hela landet utan tar det först och främst som en vägledning för regeringens arbete – att man verkligen nu kommer med konkreta förslag i linje med planeringsmålen i det här projektet.

Sedan säger Karin Söder att vi inom vpk inte är medvetna om budgetunderskottet. Jo då, det är vi visst. Vi ser nerdragningen av byggandet, vi ser den sociala nedrustningen i kommunerna, vi ser avskedandena vid försäkringskassorna, de ekonomiska åtstramningar som minskar efterfrågan inom industrin osv. Detta betraktar vi som åtgärder som ökar arbetslösheten och därmed budgetunderskottet. Vi vill satsa på åtgärder mot arbetslösheten och därmed mot budgetunderskottet. Vi vill satsa på ökat byggande, utbyggnad av barnomsorg, äldreomsorg, sjuk- och hälsovård. Vi vill satsa på investeringar i nya industrijobb, i kommunikationer, inom energisektorn och på miljöförbättringar. Detta ger jobb för de arbetslösa och sätter fart på ekonomi och produktion. Det innebär att vi använder det ökade budgetunderskottet för produktiva investeringar som gör det möjligt att minska underskottet i det långa loppet. Det är någonting helt annat än det regeringen talar om.

Vi vill alltså satsa offensivt för att öka sysselsättning och minska underskott. Sedan skall det väl också sägas att det faktiskt är de borgerliga regeringarna som har pressat upp budgetunderskottet till de rekordnoteringar som vi i dag har.

Karin Söder gör gällande att jag har försökt förneka att någonting har hänt och att jag inte har jämfört propositioner, budgetplaner o. d. under åren. Jo då, jag har visst gjort sådana jämförelser – och inte bara jag. Man har gjort jämförelser ute i kommunerna och i handikapporganisationerna. Man finner att bl. a. inflationen har haft en inverkan när det gäller de höga belopp som, enligt vad Karin Söder säger, satsats på allt detta.

Vi upplever situationen på det sätt som vi redovisar i våra motioner, och vi står för de kostnader som våra förslag medför, därför att vi företräder en rättvis fördelningspolitik i det här landet.

Gunnar Nilsson beskrev sent i går kväll – jag vet inte om Karin Söder hade tillfälle att lyssna på hans inlägg – hur arbetslösheten är ett grundskott mot allt regeringens tal om att man bedriver en rättvis fördelningspolitik.

Anf. 35 RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! De beslut inom olika samhällsområden som vi fattar, såväl här i riksdagen som på det regionala och kommunala planet, påverkar i hög grad barnens situation. Det gäller hur vi planerar för boendet och för miljön, det gäller den familjepolitik som samhället utformar – för att ta ett par exempel.

Barnens situation och deras upplevelser grundlägger i hög grad deras inställning till samhället och deras närmaste omgivning. Barnen är vårt samhälls framtid. Det är våra barn som skall ta vid och föra vidare vårt samhällsarbete, välfärdsinsatser och kultursyn. Alla insatser för barn och ungdom – både de som samhället gör och dem som vi gör som föräldrar och medmänniskor – är därför investeringar för framtiden.

Hemmet och familjen är av central betydelse för barn och vuxna och också för samhället i stort. Därför är det nödvändigt med ett solidariskt och aktivt stöd från samhället till hem och familj. Genom detta lägger vi en god grund för en positiv samhällsutveckling. Därför har vi alla ett gemensamt ansvar för att alla barn får goda och trygga uppväxtvillkor och inte upplever otrygghet och orättvisor, som skapar agg och hat mot deras omgivning och samhället. Uppväxtvillkoren lägger grunden för barns förutsättningar att utvecklas till trygga och harmoniska människor.

Samhällets familjepolitik måste sätta barnen och deras bästa i centrum. Ansvaret för barnen och deras uppväxt, fostran och utveckling vilar i första hand på föräldrarna. Men föräldrarna behöver stöd i form av en offensiv familjepolitik, där barns behov och rättigheter sätts i centrum. Samhällets familjepolitiska uppgift och ansvar är att skapa förutsättningar för barn och föräldrar att tillsammans och utifrån egna förutsättningar forma tillvaron så att den bäst passar den egna familjen. Samhällets familjepolitik måste också ha som grund att ge alla barnfamiljer en ekonomisk grundtrygghet, så utformad att den ger föräldrar stöd i deras omsorgs- och fostrargärning.

Vidare måste samhällets familjepolitiska insatser utformas så att de ger valfrihet för föräldrarna att förvärvsarbeta eller att stanna hemma och själva vårda barnen då de är små. Denna valfrihet är en bärande tanke i den familjepolitik som centern arbetar för. De hinder för valfriheten som

fortfarande finns måste därför avlägsnas och åtgärder vidtas som underlättar ett fritt val för föräldrarna. En annan utgångspunkt för familjepolitiken är att barn behöver nära kontakt med sina föräldrar.

Med centern i regeringsställning har också viktiga delmål i vår familjepolitik kunnat förverkligas. Jag tänker då på föräldrapenningens utbyggnad från 9 till 12 månader enligt vårdnadsersättningens princip och ATP-rätt när det gäller vård av små barn i hemmet. Jag tänker också på barnomsorgsbeslutet i slutet av förra året och de utvidgade och likställda statsbidragen till daghem, familjedaghem och öppen förskola. Också de vidgade möjligheterna för kommunerna att själva och utifrån de egna förutsättningarna planera sin barnomsorg är positivt ur valfrihetssynpunkt och när det gäller ökad rättvisa mellan olika kommuner.

Samhällsstruktur, boende och arbetsliv har på olika sätt förändrat familjens situation. Det finns ingen anledning att idealisera bilden av det gamla bondesamhället. Här fanns både sociala och ekonomiska orättvisor. Men barn, föräldrar och den äldre generationen levde i nära gemenskap som också erbjöd samhörighet mellan generationerna och var ett stöd för de unga föräldrarna i deras fostrarroll.

Genom samhällsförändringar slogs flergenerationerna sönder – familjen blev mindre och mer sårbar. Den ökade geografiska rörligheten med stark befolkningskoncentration i tätortsregionerna och glesbygdens successiva avfolkning har lett till en splittring av flergenerationsfamiljen. De sociala banden tenderar att lösas upp. Omflyttningen har lett till uppbrott från hembygden, från släkt och vänner. Det har också visat sig svårt för många familjer att återskapa hembygdkänsla och känna sig trygga i den nya miljön. För många har detta lett till ensamhet och isolering både i avfolkningsbygderna och i storstädernas tätortsområden, och det har i vissa fall också visat sig svårt att skapa levande miljöer och samhällen.

Det går inte att se familjepolitiken isolerad från samhällets utformning och stödinsatserna i övrigt. Åtgärder som inte hör till familjepolitiken i vanlig bemärkelse har ändå en direkt inverkan på barnfamiljernas situation. Det krävs nu insatser på en rad områden för att avhjälpa de brister som centraliseringen lett till och som ofta förmärks – oftast på ett mycket hårdhänt sätt – i barns och ungdomars uppväxt- och livsmiljöer.

Också hemmet som uppväxtmiljö för barn är något helt annat än det var bara under föregående generation. De allra flesta barn växer upp i små familjer med inget eller endast ett syskon. Bland familjer med barn under 16 år har 47 % ett barn, 41 % två barn och 12 % tre eller flera barn. Många barn växer upp i familjer med bara en vuxen. En av fyra vårdnadshavare är ensamstående. Många barn växer också upp i familjer med en biologisk förälder och med en vuxen som inte är biologisk förälder. Många barn växer upp utan relationer till eller med mycket begränsade kontakter med äldre människor.

En god livsmiljö, inte minst för barnen, hör därför intimt samman med hur vi planerar i vårt samhälle. Ett samhälle som ger ökad mänsklig gemenskap är ett decentraliserat samhälle – inte ett koncentrationssamhälle. Centerns

arbete *mot* ett centraliserat samhälle och *för* ett decentraliserat samhälle har börjat ge resultat. Men det är ett arbete på lång sikt. Det blir alltmer uppenbart att de varningar som centern reste under 1960- och 1970-talen för centraliseringspolitikens konsekvenser, inte minst ur social synpunkt, nu besannas. Inte minst olyckligt är detta med tanke på att konsekvenserna i många fall är svåra att råda bot för i det korta perspektivet. Det krävs stora insatser och insatser på lång sikt för att komma till rätta med utvecklingen. Målet för centern är att bygga ett decentraliserat samhälle som i både skilda ortstyper och bebyggelseformer ger möjlighet till ökad mänsklig gemenskap. Därför är en samhällsplanering för ett decentraliserat samhälle en viktig del i den totala familjepolitik som centern för. Det är också grundläggande i arbetet att komma till rätta med ungdomsproblemen, narkotika- och alkoholmissbruk och den ökade brottsligheten.

Som jag tidigare sagt har en rad åtgärder vidtagits under senare år för att ge barnfamiljerna grundtrygghet, valfrihet och stöd i föräldrarollen. Barnbidraget – som är det grundläggande ekonomiska stödet till barnfamiljerna – har successivt kunnat höjas. För att särskilt stödja flerbarnsfamiljerna har, som tidigare nämnts, ett flerbarnsstöd införts. Det är enligt centerns mening angeläget att utbyggnaden kan fortsätta. Särskilt viktigt är det att vi stöder flerbarnsfamiljerna i deras situation, som för de allra flesta är ansträngd ekonomiskt.

Landets ekonomiska läge gör att stark återhållsamhet måste gälla för nya reformer. Situationen ställer krav på att man i görligaste mån omfördelar resurser inom tillgängligt ekonomiskt utrymme. Därför är det än mer angeläget att tillgängliga resurser fördelas rättvist inom det familjeekonomiska stödsystemet.

Insatserna inom det familjeekonomiska stödsystemet med barnbidrag, barnomsorg, vårdnadsersättning, föräldraförsäkring och bostadsstödet, är enligt vår mening en övergripande samhällelig uppgift, vars kostnader skall fördelas solidariskt.

Vårdnadsersättningen är en välkänd del i centerns familjepolitik. Sedan lång tid tillbaka har vi – dess värre ensamma – arbetat för en beskattad och trygghetsgrundande vårdnadsersättning.

Ingegerd Troedsson tog upp frågan här, och Karin Söder berörde den också. Jag vill liksom Karin Söder säga att vi välkomnar om man nu från moderat håll ställer upp helhjärtat på en vårdnadsersättning.

Trots att moderaterna ute i landet ofta talar om vårdnadsersättningen har de inte ställt upp i riksdagen när det gällt att i slutvoteringar ta ställning i den här frågan – med ett undantag, och det var när Thorbjörn Färdin och Ola Ullsten i förra valrörelsen kom överens om att man skulle införa tre månaders vårdnadsersättning inom familjepenningsens ram. Då kom detta in i regeringsdeklarationen. Jag hoppas att vi nu får ett sådant stöd att vi kan föra denna viktiga fråga vidare.

Som sagt: Ett första steg på vägen har tagits genom att de tre sista månaderna inom föräldraförsäkringens ram byggts ut enligt vårdnadsersättnings princip. Men vi måste gå vidare. Vi föreslår återigen, trots att vi fick

avslag förra våren, att föräldraförsäkringen byggs ut enligt vårdnadsersättningens princip till att omfatta barnets första 18 månader. Föräldrapenningen i form av vårdnadsersättning lika för alla ger en viss ersättning till den förälder som valt att på heltid eller deltid vårda egna barn i hemmet. Utbyggnaden till 18 månader är enligt vår mening ett etappmål i arbetet att bygga ut vårdnadsersättningen till att omfatta barnets tre första levnadsår.

Herr talman! Valfriheten är en av hörnstenarna i den familjepolitik som centern företräder. Valfrihetstanken och samhällets värdesättande av vård och omsorg väger tungt när det gäller centerns mångåriga krav på vårdnadsersättning. Denna skall vara trygghetsgrundande. I valfriheten ligger också att insatserna för den som efterfrågar arbete och behöver samhällets ekonomiska stöd bör vara bättre avvägda för att åstadkomma ökad rättvisa och valfrihet för barnfamiljerna.

Anf. 36 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Förste vice talmannen Ingegerd Troedsson har redan berört vår familjepolitik, men jag vill utveckla den ytterligare. Familjepolitiken är viktig.

Olika rapporter säger oss att många barn och ungdomar far illa. Det tar sig olika uttryck men visar klart att den familjepolitik som byggts upp under socialdemokratisk tid och efter målsättningen förvärvsarbete åt alla vuxna och kollektiv barnomsorg åt alla barn, oavsett vad familjerna själva önskade, inte har lett till harmoniska uppväxtförhållanden. Dessutom, i vår vällovliga strävan att nå materiellt välstånd, tappade vi sådant som gemenskap och känslan av att behövas. Inte heller nådde vi rättvisa, valfrihet och sann jämställdhet.

Oftast har barnen blivit satta på undantag i samhällsplaneringen. Reformerna har mest varit till för de vuxna. Allvarligt är också den nedvärderande inställning man haft till familjens och föräldrarnas fostrarroll och till föräldraansvaret. Det är glädjande att attityderna nu har förändrats. Föräldraansvaret betonas alltmer, liksom betydelsen av fostran.

Barn behöver fostran i betydelsen kärlek, stöd, ledning och trygghet. De behöver vuxna som är goda förebilder, som säger ifrån och sätter gränser. Om vuxna inte reagerar på barns beteende, tar barnen det som ett tecken på att de vuxna är likgiltiga och inte bryr sig om. Och likgiltighet är nog bland det värsta barn kan möta. Barn behöver vuxna som har kraft och ork att engagera sig och bryr sig om. Familjepolitiken måste därför stödja barn och föräldrar.

Rättvisa och valfrihet måste prägla familjepolitiken, för vem vet bättre än familjen själv hur man vill ordna sitt liv, hur man vill fördela och kombinera ansvaret för barn och hem med förvärvsarbete och samhällsarbete? Dessutom vill man kanske leva på ett sätt när barnen är små och ändra på det allteftersom barnen växer upp. Vårdarbete i hemmet och förvärvsarbete är ofta olika perioder i samma människas liv. Skatter, service och bidrag måste ge valfrihet och rättvisa. Det måste också vara möjligt att ändra arbetsför-

delningen i familjen utan att drabbas av orimliga marginaleffekter. En allsidig utvärdering av familjebeskattningen bör göras, och förslag bör läggas fram i syfte att anpassa skatten efter bärkraft och att minska marginaleffekterna. På sikt måste skattesystemet läggas om så att det tar hänsyn till hur många som skall leva på familjeinkomsten. Avdragsrätt för nödvändiga och styrkta barntillsynskostnader måste medges. Detta skulle också motverka en s. k. svart barntillsynssektor.

I avvaktan på detta måste stödet till barnomsorgen läggas om så att det blir mer rättvist fördelat. Den kommunala barnomsorgen är ensidigt subventionerad, och detta innebär att den som får en plats får en mycket stor samhällssubvention. Stödet till den kommunala barnomsorgen kan beräknas uppgå till ca 13 miljarder för budgetåret 1982/83. Om man slår ut stödet till barnomsorgen på alla barn i åldern 1 till 6 år blir det ca 20 000 kr. per barn. Visserligen blir det större neutralitet mellan olika former av kommunal barnomsorg i och med riksdagsbeslutet om förändrade statsbidragsregler, men en rättvis fördelning blir det inte. Fortfarande får mängder av familjer som inte kan, får eller vill ha en kommunal omsorgsplats, via skattsedeln betala för andras barnomsorg.

Införandet av en vårdnadsersättning eller vårdnadsbidrag för barn upp till tre år och inom ramen för stödet till barnomsorgen skulle öka valfriheten och rättvisan. En vårdnadsersättning är ett mycket gammalt moderat krav, som framförts åtskilliga gånger av oss i riksdagen. Denna vårdnadsersättning kan användas antingen som förstärkning av familjens ekonomi eller till att betala för valfri barnomsorg. Vilken form av barnomsorg som är bäst för barnet. Det måste föräldrarna få avgöra.

Det är mycket angeläget att familjeekonomiska kommittén snarast lägger fram förslag till hur en vårdnadsersättning eller ett vårdnadsbidrag kan utformas. Detta har också riksdagen uttalat. Kommittén bör också få i uppdrag att utreda möjligheterna att införa kommunal vårdnadsersättning, något som inte är tillåtet enligt nuvarande lagstiftning, men som har önskats av ett antal kommuner, som velat åstadkomma en rättvisare fördelning av sitt stöd till barnfamiljerna.

Med ökad valfrihet kan barnfamiljerna forma sitt liv så att de själva känner att de kan ta god vård om sina barn och fostra dem. Man kan utforma och fördela sina arbetsinsatser så att man orkar vara förälder och orkar engagera sig i sina barn.

Men för att valfriheten skall vara reell måste dels vårdarbete i hemmet ges en betydligt högre status, så att inte några års arbete i hemmet ses som förlorade år, dels måste barnomsorgen vara av så god kvalitet att den är det stöd och det komplement som den är avsedd att vara.

Vårdarbete är ett samhällsnyttigt och nödvändigt arbete oavsett var det utförs. Tyvärr är dock det vårdarbete som utförs inom familjen i hemmet mycket lågt värderat och ger inte samma ekonomiska trygghet som annat vårdarbete.

Familjens vårdinsatser är nödvändiga livet igenom. Familjevård och institutionsvård kompletterar varandra och kan inte sättas i motsatsförhåll-

lande till varandra. Det vårdarbete som utförs i hemmet är lika nödvändigt och värdefullt som det vårdarbete som sker på institution. För många som utför vårdarbete i hemmet får dock detta en livslång, negativ och eftersläpande effekt.

Trots brist på uppskattning i form av ekonomisk trygghet, åtar sig människor att utföra vårdarbete i hemmet. I många fall sker detta i brist på alternativ, men i många andra fall sker det därför att människor anser att vård i hemmet är att föredra.

Samhället måste visa respekt för alla former av arbete. Vårdarbete måste värdemässigt likställas mer med förvärvsarbete. Därigenom höjs vårdarbetets status och vårdarbete i hemmet kan lättare bli ett alternativ för mannen. På det sättet kan det bli lättare att åstadkomma ett verkligt delat vårdansvar.

Ett viktigt steg mot en rättvisare värdering av vårdarbete i hemmet togs i och med beslutet om rätt till ATP för föräldrar som vårdar egna barn under tre år i hemmet. Detta har varit ett gammalt krav från moderata samlingspartiet.

En beskattning som bygger på bärkraft, en vårdnadsersättning, utökad rätt till ATP för vårdarbete i hemmet, vårdarbete i hemmet som merit vid intagning till utbildning och vid anställning samt medtagande av vårdarbete i hemmet i statistiska uppgifter över sysselsättning är några åtgärder som behövs för att höja status hos vårdarbetet i hemmet.

Viktig för valfriheten är tillgången till enskild och kommunal barnomsorg av olika slag och av god kvalitet. Barnomsorgen är ett viktigt stöd för både barn och föräldrar, och den får inte vara ensidigt styrd och ensidigt subventionerad.

I och med att den statliga detaljregleringen av barnomsorgen slopas ökas möjligheterna för kommunerna att åstadkomma god kvalitet och att finna kloka lösningar som är anpassade efter familjernas behov och de lokala omständigheterna och kraven.

I arbetet på att åstadkomma kvalitet är socialnämndens uppgift att fastställa riktlinjer för det pedagogiska arbetet inom förskolan av största vikt. Den förutsätter en ordentlig diskussion om målsättning och innehåll, som bara den i sig kan vara av stort värde för förskolan men som också kommer att öka det kommunala engagemanget för innehållet i arbetet. Moderata samlingspartiet har i många år krävt ett sådant pedagogiskt program.

Väl utbildad personal är nödvändig för god kvalitet i barnomsorgen. Det är därför viktigt att kommunerna anställer personal som är utbildad för barnomsorgen och att personal som är anställd men ej genomgått utbildning får möjlighet att göra detta.

Att den öppna förskolan får statsbidrag kommer att innebära en värdefull stimulans för utbyggnaden. Den öppna förskolan är ett viktigt komplement både till familjedaghemmen och till hemmavarande barn och föräldrar.

En förutsättning för att enskilda förskolor skall få statsbidrag är att de finns med i de kommunala barnomsorgsplanerna. Därför är det viktigt att kommunerna tar med de enskilda förskolorna i sina planer. De enskilda

insitutionerna är viktiga för valfrihet och för kvalitet.

De nya statsbidragsreglerna åstadkommer större neutralitet mellan olika kommunala barnomsorgsformer och ett bättre resursutnyttjande än tidigare. Ett prestationsrelaterat bidragssystem, dvs. ett system med ett enhetligt bidrag per utnyttjad plats, skulle dock innebära ett ännu bättre utnyttjande av befintliga resurser och öka antalet platser. Det är därför viktigt att den beslutade utvärderingen av det nya systemet och utredningen om ett prestationsrelaterat system redovisas så snart som möjligt.

Herr talman! När den första trepartiregeringen tillträdde 1976 påbörjades ett viktigt arbete inom det familjepolitiska området för att öka valfriheten och rättvisan för familjerna. Så har också många reformer i denna riktning genomförts, och attityderna till familjen, till fostran och till föräldransvar har förändrats. Det tar tid att förändra, men vi är ändå på rätt väg.

Anf. 37 SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag märker att vi har fått en något underlig talarordning vid den här remissdebatten. De bemötanden som Karin Söder och andra gjort sig förtjänta av från socialdemokratiskt håll när det gäller de frågor som nu har diskuterats kommer, i den mån argumenten inte kapsejsade redan i gårdagens debatt mellan partiledarna, att senare bemötas av andra socialdemokrater längre ner på talarlistan, eftersom jag har ett annat ämnesområde för mitt inlägg.

Hur de borgerliga partiernas företrädare än försöker vända och vrida på orsakerna till att Sverige i dag befinner sig i allvarliga svårigheter kan ingen bortförklara att borgerligheten misslyckats med uppgiften att regera det här landet. Upprepade regeringskriser, med inbördes oeniga majoritetsregeringar, omväxlande med svaga minoritetsregeringar, har inte gett landet en politisk ledning som kraftfullt och målmedvetet förmått angripa problemen.

Borgerlighetens gemensamma föreställning var att landet efter 44 år av socialdemokratisk regeringspolitik skulle må väl av att samhällets inflytande över utvecklingen försvagades, till förmån för marknadskrafter och privat vinstintresse.

En sådan förändring av politiken skulle, som Thorbjörn Fälldin uttryckte saken i valrörelsen 1976, bli en mäktig stimulans för vårt näringsliv. En ny anda skulle gripa omkring sig, företagen skulle inspireras att investera och utveckla, en god grund skulle läggas för välfärdsutvecklingen, mängder av nya arbetstillfällen skulle skapas, inte minst inom industrin, och allt detta skulle göra det möjligt för oss att bygga vidare på det sociala reformarbetet.

Resultatet av de borgerliga regeringarnas slapphet när det gäller att sköta statens finanser och deras generösa eftergifter mot privata intressen blev i stället att vi hamnade i en spekulationsekonomi, som på område efter område fått förödande följder för de politiska mål svenska folket understundom i stor enighet uttalat sig för.

Jag tänkte, herr talman, för min del uppehålla mig vid situationen inom

några områden, där utvecklingen definitivt gått snett. Jag skall börja med jordbruket.

Ingen torde förneka att både konsumenter och vissa jordbrukare – särskilt de nyetablerade, som skall vara näringens framtid – kommit ordentligt i kläm under den borgerliga regeringens politik. Konsumenterna har drabbats genom de snabba prisökningarna på livsmedel och den nedtrappning av subventionerna som den borgerliga regeringen sett sig nödsakad till för att täppa till hålen i de illa skötta statsfinanserna. När det gäller jordbrukarna har företrädare för LRF påstått att man får gå tillbaka till 1930-talet för att få uppleva en motsvarande situation för de särskilt utsatta. Det är en hård dom över den borgerliga regeringens politikens effekter på jordbrukets område.

Att den situation som uppstått när det gäller vår livsmedelsförsörjning för såväl konsumenter som många jordbrukare och i livsmedelsförsörjningen anställda i hög grad ger skäl till oro inför framtiden borde inses av alla. Denna oro motiverar en ny jordbruksutredning, genom vilken vi kan se över konsekvenserna av de borgerliga regeringarnas misslyckade politik. Vi måste kartlägga genom vilka åtgärder vi skall rätta till utvecklingen igen för att kunna nå de mål för vår livsmedelsförsörjning som det fanns så stor enighet om i 1972 års jordbruksutredning.

Det är snart bara jordbruksministern och centerpartiet som inte inser nödvändigheten av en sådan utredning. Man vill uppenbarligen inte medge att man medverkat till detta misslyckande. Men centerpartiets prestige får inte ta över intresset för att få utvecklingen inom jordbruk och livsmedelsförsörjning på rätt bog igen.

Vad jordbruksministern och centerpartiet borde ta sig en ordentlig funderare över är om det över huvud taget är möjligt att förena den jordbrukspolitik man kom överens om i 1972 års jordbruksutredning med den ekonomiska politik som har förts under de borgerliga regeringarnas tid. Man bör fundera över om det är möjligt att förena en jordbrukspolitik, där man vill ge ett betydande skydd åt både jordbrukare och konsumenter för att trygga vår livsmedelsförsörjning och därvid ta såväl regionalpolitiska som miljöpolitiska hänsyn, med en ekonomisk politik som vill rusta ner samhällets inflytande och låta marknadskrafterna i betydligt högre grad styra utvecklingen.

Det är ju en politik av det senare slaget som de borgerliga regeringarna fört och som nu "spillt över" sina effekter på jordbrukets område genom det stora budgetunderskottet, räntehöjningarna, nedtrappningen av livsmedelssubventionerna och reallönesänkningen för stora konsumentgrupper, med sjunkande livsmedelskonsumtion och växande överskott i livsmedelsproduktionen som följd.

Konsumenterna och många jordbrukare har fått betala ett högt pris för centerns nöje att regera ihop med moderaterna och låta sig styras av Gösta Bohmans ambitioner att renodla kapitalismen i den ekonomiska politiken. En ny jordbruksutredning skulle inte bara kunna klarlägga skadeverkningarna av den förda politiken utan också avslöja hur oförenliga våra mål på jordbrukspolitikens och livsmedelsförsörjningens områden är med den

högerpolitik när det gäller den ekonomiska utvecklingen i stort som centern varit med om att bedriva.

Även på skogspolitikens område har regeringens ovilja att i tid engagera sig i utvecklingen fått förödande effekter.

Socialdemokratin arbetade i regeringsställning för ett samlat handlingsprogram för skogsbruk och skogsindustri för att möta de bekymmer som vi visste skulle följa på grund av den väntade råvaruknappheten och pågående strukturförändringar inom vår skogsindustri. Vi krävde att detta arbete skulle fullföljas av de borgerliga regeringarna, men våra krav har avvisats. Samhället skulle inte lägga sig i, sade man. Branschen skulle klara problemen på egen hand. Marknadskrafterna skulle få styra utvecklingen.

Jag behöver inte erinra om vilka kaotiska förhållanden denna passiva inställning från regeringens sida har medfört. I efterhand har staten och skattebetalarna fått rycka in för att nödortfiktigt lindra konsekvenserna av regeringens försummelse. I efterhand, när olyckorna redan skett, har statliga utredningar – jag tänker då exempelvis på virkesförsörjningsutredningen – bevisat att vi hade rätt och att regeringen borde ha agerat långt tidigare. Vi kunde ha sparat åtskilliga miljarder åt landet och räddat många arbetstillfällen, om regeringen hade lyssnat till de socialdemokratiska förslagen.

Även på detta området reser sig frågan på nytt, om den politik vi behöver för skogsnäringen med de viktiga hänsyn som måste tas till regionalpolitik, sysselsättning och miljö låter sig förenas med en ekonomisk högerpolitik av det slag som förts i vårt land under de borgerliga regeringarnas tid. Kan vi i en situation med latent brist på skogsråvara låta marknadskrafterna och det privata vinstintresset styra utvecklingen och ändå tro oss om att klara regionalpolitik, en strukturomvandling under socialt acceptabla former och hänsynen till miljön?

På nytt kommer centerpartiet att ställas i valet mellan å ena sidan att hålla sina löften och medverka till att förverkliga sina utfästelser till väljarna och, å den andra, lusten att få regera tillsammans med moderaterna.

Eller är det möjligen så, att exempelvis de regionalpolitiska målen inte är så allvarligt menade från centerns sida? Är det kanske så, att en hård konkurrens om virkesråvaran ter sig mer lockande för centern än den mer planerade hushållning som är nödvändig, om de regionalpolitiska målen skall kunna förverkligas?

Socialdemokratin upprepar sitt krav på ett handlingsprogram för skogsnäringen, där staten i samverkan med företag och fackliga organisationer tar ansvaret för att våra resurser inom skogsbruk och skogsindustri vårdas, tillvaratas och utnyttjas i hela landets intresse.

När det gäller miljöpolitiken har jordbruksministern i tidningsuttalanden gjort klart att miljöförbättringar under nuvarande ekonomiska förhållanden enligt hans mening kan komma att sitta trångt. Nu får vi sålunda uppleva sambandet mellan en ogynnsam ekonomisk utveckling och möjligheterna att göra miljökraven gällande.

En aktiv miljöpolitik behöver emellertid inte vara förenad med ökade

kostnader. Samhällsekonomiskt kan den ge stora vinster. Genom en förutseende planering och satsning på forskning och teknisk utveckling kan vi också förbättra vår resurshushållning. På exempelvis avfallshandlingens område förenas en aktiv miljöpolitik med stora möjligheter att spara genom att man återanvänder i stället för att förorena och skräpa ner.

I den socialdemokratiska motionen om energifrågor slås också fast att hårda miljökrav inte skall ses enbart som en ekonomisk belastning. Redan nu ligger svensk industri långt framme exempelvis i fråga om reningsmetoder och förbränningsanläggningar. Motionen förordar ett utvecklingsarbete och en samhällelig teknikutveckling som stärker våra möjligheter att skydda vår egen miljö och dessutom stimulerar till svensk export på detta område i takt med att också andra länder skärper miljökraven. Miljöinvesteringar ingår också i de sysselsättningskapande åtgärder som socialdemokratin vill genomföra för att bekämpa arbetslösheten.

Det är tillfredsställande att jordbruksministern äntligen insett behovet av ett aktivare internationellt agerande när det gäller ett av de största miljöhoten, försurningsfrågorna. Regeringen har också utlovat skärpta miljökrav i den proposition om försurningsproblemen som skall komma till våren.

Fem förlorade år genom för stor passivitet i det internationella samarbetet och den bakläxa på grund av för slappa miljökrav som jordbruksministern fick av riksdagen i samband med energipropositionen i våras har förhoppningsvis gett honom den råg i ryggen som han så väl behöver för att arbetet med att bemästra försurningsproblemen skall bli framgångsrikt. Vi önskar naturligtvis alla att den internationella konferens som skall hållas här i Sverige i juni om dessa frågor skall bli en framgång och därmed en värdig efterföljare till 1972 års stora världsmiljökonferens här i Stockholm. Vårt eget agerande här hemma i dessa frågor kommer i det sammanhanget att bli av avgörande betydelse.

Socialdemokratin har på nytt presenterat två stora partimotioner i miljöfrågorna. Den ena har speciell inriktning på arbetsmiljön, som har blivit särskilt styvmoderligt behandlad under de borgerliga regeringsåren.

Vi upprepar kravet på en gift- och kemikommission för att få en kraftsamling mot de risker som hotar människors hälsa och vår naturmiljö genom den ökande kemikalieanvändningen.

Vi upprepar kravet på ett åtgärds paket mot bilismens föroreningar. Vi upprepar kravet på en samlad bedömning av hur den mängd kol som vi är överens om att vi skall utnyttja i vår energiförsörjning skall hanteras för att minimera riskerna. Vi kräver en väsentligt större insats av kalkning för att rädda våra försurade sjöar än den regeringen föreslår. Vi vill ha en övergripande naturresurslagstiftning med vars hjälp kraven på hushållning och omsorg om naturresurserna kan ställas, detta för att nämna några exempel på yrkanden i vår partimotion.

Även i detta sammanhang står det klart att målen inte kan nås med en högerinriktad politik, som vill försvaga samhällets inflytande och ge ett friare spelrum åt de ekonomiska krafter som styrs av det privata vinstintresset.

Vi driver inte en aktiv miljöpolitik genom att som centerpartiet i allmänna ordalag tala om ekologisk grundsyn och livskvalitet. Att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö kräver en helhetssyn på samhällsutvecklingen, en helhetssyn som omfattar både ekonomisk utveckling och hushållning med naturresurserna.

Den största björntjänsten som vi kan göra i miljöpolitiken är att ge människorna ute i produktionen intryck av att frågan om en god livsmiljö inte innefattar den oro de känner med tanke på rätten till arbete och skyddet för de svaga grupperna i samhället. Därför blir förmågan att se skillnad på höger och vänster i den totala samhällsutvecklingen av avgörande betydelse också för möjligheterna att föra en aktiv miljöpolitik.

Även på detta område borde inte minst centerpartiet vid närmare eftertanke ha kommit underfund med att det är omöjligt att förena den ekonomiska politik med utpräglad högerinriktning som kännetecknat de borgerliga regeringsåren med uppnåendet av det miljöpolitiska mål som centern ställt i utsikt för väljarna. Det går inte längre att prata i en riktning och handla i en annan. Centerpartisterna måste bestämma sig för på vilket ben de skall stå. Agerandet när det gäller frågan om upparbetning av kärnkraftsavfallet har avslöjat centerns dilemma.

Gösta Bohman och andra försöker skylla de borgerliga regeringarnas misslyckande på att det inte har funnits möjligheter att genomföra högerpolitiken tillräckligt konsekvent under den tid som har stått till borgerlighetens förfogande. Moderaterna vill uppenbarligen få chansen att i en ny trepartiregering och med en ännu starkare ställning inom borgerligheten praktisera den tesen efter 1982 års val. Erfarenheterna från de gångna fem åren på de områden som jag nyss har berört borde vara tillräckliga för att förena de övriga partierna i ett bestämt avståndstagande från Gösta Bohmans och moderata samlingspartiets ambitioner. Vi har inte på dessa områden, lika litet som när det gäller samhällsutvecklingen i övrigt, råd med Gösta Bohmans nedrustning av samhällets inflytande och förord för egoismen och den starkares rätt på solidaritetens bekostnad.

Med hänsyn till att arbetsmarknadsministern står närmast på talarlistan vill jag understryka den oro som jag känner för bristen på en samordnad arbetsmarknads- och industripolitik i det här landet.

Jag vill exemplifiera med situationen i mitt eget hemlän. Vi har som i andra län en betydande arbetslöshet med särskilda bekymmer på ungdomssidan.

Tillverkningsindustrin i Sörmland har ett stort inslag av landets krisbranscher: handelsstål, textil- och konfektionsindustri. Gjuteriindustrin, som har många företag i Sörmland, är en annan bransch som har stora svårigheter liksom också metallmanufakturindustrin, som är koncentrerad till Eskilstunaområdet.

Länet har sålunda en betydande produktionskapacitet, som emellertid riskerar att bli dåligt utnyttjad.

Skall vi kunna ta oss ur den kris som det här landet befinner sig i, har vi inte råd att avstå från att utnyttja de här resurserna. De strukturförändringar som

vi vet måste till för att göra den industriella kapaciteten mera lämpad att möta framtiden måste redan nu kombineras med aktiva insatser av arbetsmarknadspolitisk art och med insatser på forsknings- och utbildningssidan för att ingen tid skall förspillas och för att inga resurser skall förbli outnyttjade.

Anf. 38 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Svante Lundkvist har i sitt anförande ånyo upprepat kravet på en ny jordbruksutredning. Han talade om att vi måste klarlägga skadeverkningarna till följd av den förda jordbrukspolitiken. Jag tror det är få i det här landet som upplever skadeverkningarna så, att de anser att det behövs en ny jordbruksutredning. Däremot beklagar många att de ekonomiska svårigheterna i vårt land också har drabbat jordbruket så pass hårt att de ekonomiska mål som uppställdes vid 1977 års beslut inte har kunnat förverkligas.

Jag kan med en viss säkerhet säga till Svante Lundkvist att ingen önskar sig den nya inriktning av jordbrukspolitiken som Svante Lundkvist möjligen tänker på. Många har suttit i bygdegårdar och samlingsalar överallt i Sverige just när den jordbrukspolitik presenterades som signerats av socialdemokratiska jordbruksministrar. Det var 1968. Politiken skulle börja tillämpas under 1969 och 1970. De lantbruksdirektörer som då reste med kartor till våra samlingslokaler och berättade vilka brukningsenheter som skulle finnas kvar ger inte mycket för den nya inriktning som föresvävar Svante Lundkvist. Oberoende av partitillhörighet står nog en väldigt bred majoritet av bönderna bakom mig, när jag tackar för vänligheten men bestämt avvisar tanken på en ny jordbruksutredning, grundad på *de* skäl som Svante Lundkvist anför.

Vi tycker alltså att förverkligandet av 1977 års beslut, i den mån förverkligandet inte har skett, alltså är viktigt för våra partier. Tillsammans med de andra borgerliga partierna arbetar vi för detta mål. Att vi inte har socialdemokraternas stöd har Svante Lundkvist med onödigt stor skärpa gett besked om i sitt anförande. Precis som Svante Lundkvist befarar kommer vi att i höstens val så långt möjligt hjälpas åt för att enas om en jordbrukspolitik, som vänder sig mot den som Svante Lundkvist sagt sig företräda. Vi vill *inte* stödja socialdemokraternas jordbrukspolitik.

Anf. 39 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Nu tyckte jag nog att Arne Andersson i Ljung var väl försiktig. Han sade att de flesta människor i det här landet inte vill ha en ny jordbrukspolitisk utredning. Arne Andersson vet ändå att bakom kravet på en ny utredning står Landsorganisationen, TCO, en rad andra intresseorganisationer och också ett rätt stort antal jordbrukare.

Arne Andersson försökte redan i förväg tala om vilken jordbrukspolitik som vi socialdemokrater skulle kunna vara intresserade av att föra på grundval av en ny jordbruksutredning.

Vi konstaterar att den ekonomiska politik som de borgerliga regeringarna fört har inneburit att den jordbrukspolitik som riksdagen uttalade sig för 1977

kapsejsat, till men både för konsumenter och för många jordbrukare, i första hand de nyetablerade. Det är konsekvenserna av den utveckling som vi har haft under dessa år som det är nödvändigt att försöka kartlägga, så att vi kan vidta åtgärder som gör det möjligt att driva den jordbrukspolitik vars målsättning vi var helt överens om i 1972 års jordbruksutredning. Den övergripande målsättningen ligger på den punkten fast. Vi vill ha en jordbrukspolitik som kan trygga vår livsmedelsförsörjning och ge konsumenterna livsmedel till rimliga priser och av god kvalitet och som sörjer för att de som arbetar inom jordbruket får en standard som motsvarar den som övriga grupper i samhället har.

Vi konstaterar emellertid att det mesta har gått snett på grund av den ekonomiska politik som har förts. Det gör en ny jordbruksutredning angelägen för att rätta till det hela igen. Jag beklagar att Arne Andersson redan nu är beredd att säga nej till denna i och för sig utomordentligt angelägna översyn. Tro för allt i världen inte, Arne Andersson, att ni har någon majoritet bakom er.

Slutligen: Skall vi kunna föra en bra jordbrukspolitik i det här landet, måste den kunna mötas med förtroende av både jordbrukare och konsumenter. Det har varit riktpunkten för socialdemokratisk jordbrukspolitik i alla tider, och det är den riktpunkten som vi måste hålla i minnet också när vi nu diskuterar vilka konsekvenserna har blivit på jordbrukets och livsmedelsförsörjningens område av den ekonomiska politik som de borgerliga regeringarna har fört. Vi menar att man måste vidga jordbrukspolitiken till en livsmedelspolitik i vidare mening.

Anf. 40 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Det mesta har gått snett beträffande 1977 års politik, sade Svante Lundkvist. Ja, också jag antydde detta. Det har gått snett. Vi har ett förverkliga inkomstmålet för de svenska bönderna i enlighet med 1977 års beslut. Vi som ägnade oss åt jordbrukspolitik redan i går kväll pratade litet om detta då och konstaterade att snedvridningen dess värre är en följd av den allmänekonomiska situationen i Sverige och inte har direkt med jordbrukspolitiken att göra. För den skull, Svante Lundkvist, är det fortfarande viktigare att vi anstränger oss att förverkliga 1977 års beslut. Det var detta alternativ som jag angav i stället för en ny jordbruksutredning. Jordbruksutredningar har inget egenvärde.

Anf. 41 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Om Arne Andersson vill göra gällande att den ekonomiska utvecklingen, som han erkänner har medfört stora bekymmer på jordbrukets område, inte påverkar möjligheterna att i fortsättningen driva jordbrukspolitik i detta land, är jag övertygad om att han inte så länge till kommer att ha Sveriges jordbrukare bakom sig. Jag tror att även Sveriges jordbrukare i dag upplever att många bekvämsamma konsekvenser har följt av dessa år. Jag skulle bli förvånad om de inte kommer till insikt om att det finns ett behov av att kartlägga dessa konsekvenser för att se vilka åtgärder vi behöver vidta för

att kunna föra en politik i enlighet med den övergripande målsättning som vi var överens om i 1972 års jordbruksutredning.

Jag vill vidga resonemanget och framhålla att vi också anser att man i sammanhanget bör se på livsmedelspolitiken i stort. Vi skall inte se bara på vad som händer i fråga om primärproduktionen utan också på vad som händer när det gäller förädling och distribution. Här finns många problem som vi har anledning att uppmärksamma, om vi för framtiden skall kunna skapa den trygghet både för konsumenter och för jordbrukare som måste vara målet för vår jordbrukspolitik.

Talmannen anmälde att Arne Andersson i Ljung anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 42 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Jag håller med Svante Lundkvist om att denna debatt formar sig till en pytt i panna på ämnen. Jag tänkte inte ägna mig åt vare sig jordbrukspolitik eller miljöpolitik, men Svante Lundkvist satte dessa ämnen i relation till den ekonomiska politiken. Där finns ändå ett samband. Det samband som jag tänkte uppehålla mig vid är förstås det mellan den ekonomiska politiken och den fulla sysselsättningen.

Åter till den fulla sysselsättningen, säger LO i en reklamkampanj för, kan man anta, många tusentals kronor. Jag kan inte låta bli att göra reflexionen att de pengarna skulle räcka till att informera många arbetslösa om möjligheterna till arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten etc. eller, varför inte, om de ungdomsplatser som LO/PTK-SAF kommit överens om och som regeringen möjliggör med ett nytt statsbidrag.

Jag gör också en annan reflexion. Såvitt jag kan minnas kampanjerade inte LO på det här viset 1972, när arbetslösheten var lika hög som i dag eller högre. Inte berodde det väl på att man var mindre intresserad att återvända till den fulla sysselsättningen då? Nej, sanningen är naturligtvis att det är en politisk kampanj, som inte skulle ha kommit till stånd om vi i dag haft en socialdemokratisk regering, ens om arbetslösheten varit den dubbla.

Men all right. Allt som håller uppe kampen mot arbetslösheten har en god sida. Om det sedan följs upp med realistiska förslag, så mycket bättre.

I december gick 125 000 människor utan arbete i Sverige. Det är drygt 3 % av vår arbetskraft. Det är alldeles för hög arbetslöshet. Ambitionen måste vara att all arbetslöshet – oavsett nivå – skall bekämpas.

Vi har trots allt lyckats förhållandevis bra med det i Sverige. Sedan får oppositionen ta till vilka överord man vill. I EG-länderna går 10 miljoner utan arbete och i OECD-länderna 25 miljoner. I våra närmaste grannländer ligger arbetslösheten på den dubbla eller tredubbla svenska nivån. I det av socialister styrda Frankrike ligger den på ca 9 % och i det av konservativa styrda England på ca 12 %.

Ingen arbetslös i Sverige blir hjälpt av att höra det. Men det är en viktig kunskap, därför att det är i den världen vi skall lösa våra problem. Det är i den världen vi skall försöka sälja mer svenska varor och tjänster och därmed

skapa sysselsättning i Sverige, en värld där de flesta har det mycket värre än vi och anstränger sig hårt att få oss att köpa mer av dem. Den verkligheten kan man välja att blunda för och skylla allt på den svenska regeringen. Det gör det enkelt att vara i opposition, men det löser inga problem. I en internationell jämförelse har vi lyckats bra i Sverige, men vi strävar alltid efter att lyckas än bättre.

Mest oroande i denna situation är ungdomarnas belägenhet. I Europa går 4 miljoner ungdomar utan arbete. Ungdomsarbetslösheten är en tidsinställd bomb, sade en hög EG-tjänsteman i en tidningsintervju häromdagen. Det är vår uppgift att se till att den inte briserar. Det kan bara ske om vi till ungdomarna kan förmedla en tro på framtiden. Det sker bäst genom att ge dem tillfälle till god utbildning och arbete.

Sedan 1976 har så många olika beslut tagits om förbättrade möjligheter till arbete, utbildning och praktik för ungdomar att en repetition skulle lägga beslag på hela min taletid. De viktigaste inslagen är emellertid den utbyggda gymnasieskolan, den förstärkta yrkesinriktningen i studierna och utbyggnaden av praktikarbete och lärlingsutbildningen.

Jag vill emellertid säga några ord om det senaste inslaget i arbetet på att bereda alla ungdomar utbildning, praktik eller arbete. Jag tänker på vad vi kallar för ungdomsplatser. I slutet på november förklarade sig regeringen beredd att med hjälp av finansfullmakten finansiera särskilda ungdomsjobb, om bara parterna kom överens om de närmare villkoren. Så har nu skett. Dagen före julafton var LO/PTK-SAF klara med sitt avtal, och det har nu följts upp på den kommunala sidan.

Det som hänt är glädjande på många plan. Först och främst naturligtvis för att några tusen 16–17-åringar får jobb. Men det visar ju också att samspelet mellan parterna och regeringen fungerar under ytan, trots det ordkrig som förs så att säga ovan ytan.

Nu förhandlas det lokalt om hur många ungdomsarbetsplatser som tas fram i resp. branscher och företag. Det är både parternas och regeringens önskan att detta sker snabbt utan onödig tidsutdräkt. ASEA planerar att anställa 300 ungdomar. Saab-Scania kommer att ta emot 250. Här i Stockholm meddelar länsarbetsnämnden att 1 000 ungdomsplatser kan inrättas.

Jag uppmanar enträget andra att följa efter. Ge ungdomarna den chans de förtjänar. Effekten av devalvering, justering av Åmanlagarna, generöst stöd till beredskapsarbete, praktikarbete och ungdomsplatser i industrin måste bli att näringslivet öppnar sina portar för ungdomarna. Det borde bli näringslivets bidrag till återupprättandet av framtidstron för det uppväxande släktet och upprätthållande av den fulla sysselsättningen.

Kring den fulla sysselsättningens politik har funnits en bred enighet i vårt land. Jag är osäker på om så längre är fallet. Till höger förordar man en politik, som innebär att man åtminstone temporärt medvetet driver fram en hög arbetslöshet som ett led i en omställning av ekonomin. Det erkänner man öppet. Till vänster förordar man en politik, som skulle leda till ständigt

stigande skattetryck och därmed långsiktigt hota den fulla sysselsättningen. Det erkänner man inte öppet.

Jag skall här hålla mig till vad jag uppfattar som svagheter och inkonsekvenser i den socialdemokratiska politiken. Det gör jag helt enkelt därför att det är socialdemokratin som utgör huvudalternativet till den väg mittenregeringen stakat ut för att nå och upprätthålla den fulla sysselsättningen.

Om den politik socialdemokraterna förordat i oppositionsställning genomförts, skulle det mest märkbara nog vara att vi i dag haft ett högre skattetryck. Sannolikt skulle fler människor vara sysselsatta i AMS-åtgärder än i dag – men ännu mer sannolikt: färre hade varit sysselsatta i öppna marknaden, särskilt inom industrin. Kort sagt: läget på arbetsmarknaden hade varit sämre, om socialdemokratin politik förverkligats.

Eftersom socialdemokraterna förordat högre skatter och dessutom ännu större budgetunderskott, har den arbetsmarknadspolitik partiets företrädare fört till torgs enbart handlat om krav på ständigt högre anslag. Ibland har kritiken varit ännu mer begränsad, nämligen till synpunkter på när besluten borde fattas, eller stannat vid någon statistisk träta.

Då har socialdemokraternas ekonomiska politik innehållit intressantare inslag. Det i somras presenterade ekonomiska s. k. krisprogrammet innehöll många intressanta angreppssätt. Men det synes ha stannat vid goda avsikter. För när man summerar den socialdemokratiska politiken, finner man att den kännetecknas av vankelmod och obeslutsamhet.

Jag skall ta några exempel.

Liksom regeringen förordar socialdemokratin en industriell expansion. Ett bland många instrument som då bör användas är att man medvetet lägger ut offentliga beställningar till industrin. Socialdemokraterna utvecklar med förkärlek sambandet mellan offentlig upphandling och expansion av industrin.

Det är en politik som också förordats av folkpartiet. Och regeringen har tillämpat det synsättet på flera områden.

Det kanske allra bästa exemplet som nu är aktuellt är svensk flygindustri. Den har sedan flera år givit upphov till många tusen arbetstillfällen inom industrin i Sverige, och den har lett till innovationer som också kommit till nytta i annan industriell tillverkning.

Mot den bakgrunden, av hänsyn till svensk neutralitets- och säkerhetspolitik och med den ambition som socialdemokraterna säger sig ha att knyta samman offentliga beställningar med en industriell expansion, kunde man vänta sig att socialdemokraterna tidigare än något annat parti skulle ha tagit ställning för en svenskbyggd ny flygplansgeneration, ett svenskbyggt JAS. Men tvärtom kännetecknas deras hantering av denna för vår säkerhetspolitik och för vår industri och sysselsättning så viktiga fråga av vankelmod och obeslutsamhet.

Ett annat område där ord och handling inte stämmer överens är kampen mot inflationen. Hela krisprogrammets uppläggning gick ju ut på kamp mot inflationen. Det var en förtjänstfull uppläggning. Men när regeringen

föreslog en sänkning av momsen för att motverka en alltför snabb inflationstakt efter devalveringen, gick socialdemokraterna mot det förslaget. Och inte nog med det, socialdemokraterna upprepar i motionen kravet på att momsen skall höjas. Vad betyder det? Jo, naturligtvis snabbare inflation, tvärt emot vad målet för deras ekonomiska politik sades vara.

En höjning av momsen kan vara rätt medicin, om efterfrågan i ekonomin är för hög och riskerar att leda till överhettning, eller om syftet är att ersätta en sänkning av annan skatt. Men så är inte fallet med s-förslaget. Därför leder socialdemokraternas skattehöjningspolitik till sänkta reallöner, urgröpt köpkraft, högre priser och lägre efterfrågan i ekonomin. Det leder i sin tur ofelbart till högre arbetslöshet.

Ett tredje exempel på vankelmod och diskrepans mellan åsikter och handlande inom socialdemokratien är debatten om huruvida man skall låta den ekonomiska politiken kännetecknas av ekonomiskt lättsinne eller av åtstramning. Här har förts en intressant och rätt avslöjande debatt mellan socialdemokratiska tidningar och s-märkta ekonomer. Att den socialdemokratiska partiledningen inte tagit ställning mellan dessa läger framgår med önskvärd tydlighet för alla som lyssnar. Det framgick kanske tydligare än någonsin, när Kjell-Olof Feldt i TV-Aktuellt fick frågan om han tyckte regeringens budgetunderskott var för stort. Både ja och nej, blev svaret. Kan det tydligare sägas att socialdemokratien inte har något färdigt alternativ till regeringens ekonomiska politik?

Med det s. k. septemberpaketet innehållande devalvering, momssänkning och sysselsättningskapande åtgärder, senare kompletterat med räntesänkning, har grunden lagts för en industriell expansion. Det bekräftas nu av fristående och omdömesgilla ekonomer. SNS-ekonomerna säger t. ex. i sin rapport i december att "grunden är lagd för en utveckling mot balans och tillväxt i Sveriges ekonomi".

Här finns emellertid framför oss en risk och ett problem. Nu sjunker inflationstakten, men vi kan dra på oss en ny kostnadsexplosion, som förstör de goda utsikter som vi nu ser framför oss. En anledning till den nuvarande sjunkande inflationstakten är naturligtvis det ansvarsfulla avtal som parterna på arbetsmarknaden träffade förra året. Det utgör en god grund för en återhämtning i svensk ekonomi.

Nu finns alltså en risk för en kostnadsexplosion, om en förbättrad lönsamhet inom näringslivet överutnyttjas. SNS-ekonomerna har pekat på möjligheten att göra några slags vinstavsättningar för att undvika inflationsdrivande lönelöft i nästa avtalsrörelse.

Metoden med en vinstfrysning har använts tidigare och skall väl inte uteslutas om behovet uppstår ytterligare en gång. Däremot borde det fondsystem som socialdemokratien har bundit sig för uteslutas som en metod att komma till rätta med detta problem. Det skulle förvärpa situationen i stället för att förbättra den.

Gunnar Sträng har i ett anförande sagt att frågan om löntagarfonder är en viktig arbetsmarknadsfråga. Om kloka karlar sätter sig ner skall man säkert finna en lösning på den frågan, sade Gunnar Sträng enligt tidningsreferat.

Låt mig lägga till, att förutsättningarna nog blir ännu större om också några kloka kvinnor ingår i gruppen.

Jag är ganska säker på att om så skedde, skulle man snart komma fram till slutsatsen att de socialdemokratiska löntagarfonderna borde föras åt sidan för att inte ytterligare komplicera nästa avtalsrörelse – åtminstone om det fondförslag som socialdemokratiska partiet lagt fram skall läsas bokstavligt. Om man därför vill göra en viktig insats för att skapa goda förutsättningar för nästa avtalsrörelse och därmed undvika att den grund raseras som nu har lagts för återhämtning och industriell expansion, då skall man se bort från prestige och bindningar till detaljer och lägga det föreslagna fondsystemet åt sidan.

Man kan ju fråga sig varför just det nuvarande förslaget skulle vara det sista och slutgiltiga. Frågan har ju diskuterats under så många år, och så många skisser har sett dagens ljus och lagts undan. Om också det här förslaget läggs åt sidan, tror jag inte att någon större olycka är skedd för socialdemokratin, men jag är säker på att en stor olycka undviks för landet.

Det behöver ju inte innebära att de problem som man tror sig lösa med förslaget avförs från debatten. Tvärtom kan de diskuteras i en mer konstruktiv atmosfär. För aktieägandet behöver spridas på fler händer, och riskvilligt kapital behöver komma till stånd i större omfattning, gärna som ett stabiliserande inslag i avtalsrörelser. Men socialdemokraternas nuvarande fondförslag blockerar varje meningsfullt tankeutbyte.

Socialdemokraterna anklagar regeringen med hög och gäll röst för att vi med nödvändiga besparingar i statsbudgeten försvårar avtalsrörelsen. Och det är sant att avtalsrörelserna blir svårare, när vi inte kan lösa alla problem genom att betala oss ur dem. Men därvidlag finns ingen väg udenom. Den stora blockeringen, som jag ser det, för ökat samförstånd mellan parterna på arbetsmarknaden är emellertid socialdemokraternas löntagarfondsförslag.

Jag förordar ingalunda att löntagarna skall ge sig på nåd och onåd inför arbetsgivarna. Tvärtom skall löntagarna kräva en rättmätig del i företagens kapitaltillväxt. Men om man hotar med förslag som långsiktigt innebär överförande av ägandet av företagen till centraliserade fackföreningsstyrda löntagarfonder, då är det bäddat för frontalkollision.

Om talet om ansvarsfull ekonomisk politik är allvarligt menat – lägg då undan löntagarfonderna! Det skulle främja samförståndet mellan både parter och partier. Och vi behöver ökat samförstånd, inte ökad konfrontation.

Anf. 43 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 44 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! I debatten i går kunde Sten Andersson berätta att man på Arbetsgivareföreningen har haft ett möte, där man i klartext sade att det skall vara fritt fram att använda även de tarvligaste argument i kampanjen mot

löntagarfonder. Jag måste säga att jag inte hade väntat mig att Ingemar Eliasson skulle sälla sig till skaran av arbetsgivar direktörer. Men jag tycker att hans inledning här, med kritiken av LO:s aktion för den fulla sysselsättningen, är precis lika tarvlig som mycket av det man ser i SAF-tidningen av vulgärpropaganda, halvlögner och annat mot vårt förslag om löntagarfonder.

Ingemar Eliasson räknar upp hur hög arbetslösheten är i världen omkring oss. Han säger: Det är den världen som vi skall sälja varor till. Ja, den ser inte särskilt bra ut. Vi borde därför lära oss två saker. För det första: Utnyttja alla de exportmöjligheter vi har. För det andra: Se till hur vi skall producera för vår egen hemmamarknad.

I förrgår var jag på Billingsfors Sågverk i Dalsland. Verksamheten där går för halv fart, inte därför att man lider brist på order. Tvärtom får man säga nej till order – i stort sett exporterar man bara. Flera utländska order har man fått säga nej till. Varför? Jo, därför att man inte får råvara tillräckligt länge. Hur många gånger har inte vi från socialdemokratiskt håll i den här riksdagen försökt påverka de borgerliga regeringarna att se till att vi utnyttjar exportmarknaden på bästa möjliga sätt genom att sörja för att det finns råvaror till den svenska industrin? Det skulle Ingemar Eliasson ha kunnat bidra till.

När det gäller hemmamarknaden har vi fört fram en lång rad förslag i motioner som har väckts till årets riksmöte och tidigare för att stimulera hemmamarknaden. De förslagen möts bara av överlägsna ord från de borgerliga.

Ingemar Eliasson tog också upp frågan om ungdomsplatserna, och han breddade ut texten om hur bra de var. Jag tycker också att de är bra. Som Ingemar Eliasson vet var det ursprungligen ett förslag från arbetarrörelsen.

Jag skulle vilja rikta två frågor till Ingemar Eliasson. Den första frågan är: Hur blir det efter den 1 juli i år? Såvitt jag kan se av regeringens alla skrivningar finns det inte ett ord om några pengar till ungdomsplatser efter den 1 juli. Och vidare: Hur blir det? Skall man krångla till det här? Skall ungdomar genomgå yrkesintroduktion innan de får en ungdomsplats eller ej? Buden är olika när man talar med olika företrädare för den regering som Ingemar Eliasson tillhör.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 45 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Anna-Greta Leijon tog illa upp därför att jag påpekade att LO, efter vad jag kan minnas, inte kampanjade mot den socialdemokratiska regeringen när arbetslösheten var högre än den någonsin varit. Det tycker jag är onödigt. Det är bara att konstatera att det var så. Jag drog den enda slutsats man kan dra, att det är en politisk kampanj.

Jag lyssnar gärna till de förslag som förs fram och som gäller hur vi skall

komma ur den här situationen. Hänger det budskap ihop som socialdemokraterna för fram och som handlar om offentliga beställningar och industriell expansion, om kamp mot inflation, förslag till momshöjning och en del annat? På de punkterna har Anna-Greta Leijon inga svar. Jag vill gärna upprepa min fråga: Menar Anna-Greta Leijon att vi t. ex. kan hjälpa fram en industriell expansion i Sverige genom ett beslut om ett svenskbyggt JAS? Eller kan vi vara överens om att vi skall försöka hämma inflationstakten genom att inte onödigtvis höja momsen, som ni nu föreslår? Det skulle, såvitt jag förstår, också vara ett störande inslag i avtalsrörelsen.

När det gäller frågorna om ungdomsplatserna kan jag säga att läget är det att en förordning utfärdats. Där står att läsa vilka regler som gäller. Det är sant att den gäller till den 1 juli, helt enkelt därför att vi under vintern och våren bör sammanfatta erfarenheterna av de olika åtgärder som nu vidtas när det gäller ungdomarna. Jag är alldeles på det klara med att vi skall ha det här systemet också inför nästa vinter. Men samspelet med andra åtgärder bör vi diskutera och bestämma oss för under våren inför nästa intagning till gymnasieskolan och inför arbetsmarknadssituationen nästa höst och vinter. Som Anna-Greta Leijon vet bättre än de allra flesta kan vi anslå de pengar som behövs via finansfullmakten, precis som vi gjorde i år.

När det gäller frågan om yrkesintroduktion skall skolan pröva möjligheterna till yrkesintroduktion innan ungdomar anvisas ungdomsplatser. Det framgår också av förordningen. Däremot är det inte nödvändigt att genomgå yrkesintroduktion om yrkesintroduktionsplats inte finns eller om det inte är den lämpligaste åtgärden för pojken eller flickan i fråga. Man kan anvisa dem till ungdomsplatser. Det är en alldeles onödig förvirring som här uppkommit på den här punkten.

Fru talman! Jag skulle inte bara för egen del utan för den allmänna konsumentupplysningens skull gärna se att Anna-Greta Leijon också besvarade de frågor som låg i mitt anförande, om vi kunde vara överens om hur vi skall få till stånd en industriell expansion och därmed ett bidrag till att återvända till den fulla sysselsättningen, som vi ju i allmänna ordalag ändå är överens om.

Anf. 46 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Fru talman! Jag är glad över det som Ingemar Eliasson säger om yrkesintroduktionen. Den förvirring som uppstått har sin orsak i det som står i den förordning som Ingemar Eliasson har skrivit. Men som jag tolkar detta så kan man nu alltså i praktiken jobba på det sätt som vi har sagt när vi skrivit om ungdomsplatserna, nämligen att de skall vara en ersättning för yrkesintroduktionen. I praktiken kommer det att fungera smidigast på det sättet.

Ingemar Eliasson väljer att ställa nya frågor till mig, som har betydligt kortare tid än han för att tala, i stället för att svara på de frågor som jag ställt.

Frågan om råvaror till den svenska skogsindustrin är en av de mest centrala om vi skall ha möjligheter att klara oss både ute på exportmarknaden och på

hemmamarknaden när det gäller att konkurrera med importföretag. Vi vet att vi förlorat miljardinkomster på att vi inte haft skogsråvara tillräckligt. Jag nämnde ett konkret exempel på detta som jag häromdagen själv upplevt.

Frågan om i vilken utsträckning JAS kan stimulera fram sysselsättning i det här landet är en av de frågor som den grupp som det socialdemokratiska partiets verkställande utskott tillsatt har att titta på. Det är beklagligt att vi inte kan få tillräckligt fullödiga svar på sådana frågor i det material som regeringen ger oss.

Ingemar Eliasson är ansvarig för arbetsmarknadspolitiken i det här landet, men det verkar som om han inte är särskilt intresserad av att diskutera de frågorna. Faktum är att vi i Sverige i dag har tiotusentals människor onödigtvis öppet arbetslösa, därför att arbetsmarknadsministern inte vill eller inte kan få fram tillräckligt mycket pengar för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Ingemar Eliasson vet att t. o. m. den borgerliga regering som satt 1978 hade bättre ambitioner i det avseendet än vad han har nu. Hur man än värderar beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning, sysselsättning inom Samhällsföretag och de andra åtgärderna kan ingen påstå att en öppen arbetslöshet för någon enda människa är att föredra. Men det är faktiskt det valet som den borgerliga regeringen ger människorna i dag: hellre öppen arbetslöshet än att utnyttja den kapacitet som vi har inom arbetsmarknadspolitiken. Det är en dålig politik. Den leder inte till full sysselsättning. Ingemar Eliasson.

Anf. 47 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! När det gäller råvaror till skogsindustrin vet Anna-Greta Leijon att det har beslutats om ett antal åtgärder som förbättrar möjligheterna att få fram råvara. Det sker bl. a. genom skattestimulanser. Den skatteomläggning som vi är överens om skall genomföras är jag säker på kommer att ge ett gott bidrag till detta. Vi har anslagit kraftigt ökade bidrag till skogsvägar för att man skall få ut råvaran ur skogen. Vi har inom beredskapsarbetspengarnas ram startat många skogsvårdande projekt. Men det finns områden där vi inte behöver vänta på att sådana åtgärder skall ge resultat utan där vi kan fatta beslut. Jag tog ett sådant exempel, nämligen det nya flygplanet. Det är ändå något av den obotfärdiges förhinder att man inte kan komma loss med ett beslut i den frågan från socialdemokraternas sida.

Jag kan ta ett annat exempel. När vi tar bort Forsmarkstunneln som alternativ betyder det att verkstadsindustrin får en ny stor marknad för stora värmepumpar. Också i den frågan har Anna-Greta Leijons parti haft svårt att få fram ett beslut.

De resurser som har tilldelats arbetsmarknadsverket under 1981 har ökat med ca 50 %. Det finns inget annat område som har fått en sådan prioritering inom statsförvaltningen. Dessa resurser är ännu inte fullt utnyttjade. Det finns fortfarande här och där ledig kapacitet inom arbetsmarknadsutbildningen.

Vi ökar dessutom på för nästan varje månad. I dag har regeringen tagit

beslut om industribeställningar för 44 milj. kr., som ger sysselsättning inom verkstadsindustrin runt om i landet.

Det hjälper inte, Anna-Greta Leijon, att med stora ord bara säga att regeringen har övergivit den fulla sysselsättnings politik. Mot dessa allmänna floskler står en praktisk politik som innebär att regeringen gång på gång har ökat på anslagen, just för att ge arbete och utbildning åt ungdomar och andra på arbetsmarknaden.

Förste vice talmannen anmälde att Anna-Greta Leijon anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 48 SIVERT ANDERSSON (s):

Fru talman! Den genomsnittliga industriarbetaren har sedan 1976 fått sin köpkraft minskad med 10 %. Köpkraften har alltså minskat med över en månadslön under den borgerliga regeringsperioden.

Den borgerliga regeringspolitiken har inneburit en rå och oförfalskad omfördelningspolitik till förmån för de redan besuttna.

Nils G. Åsling har med en viss uppriktighet uttalat sig i en tidskrift som jag hittade på ett hotellrum häromdagen. På en fråga om han tycker att finansförvaltning och särskilt konsten att hantera penningflödet är den konstart som svenska företag bör fortsätta att satsa på, svarar han följande:

Självfallet är det beklagligt att finansavdelningarna har kommit att spela en större roll än produktionsavdelningarna på många företag under senare år. Jag vill emellertid inte anklaga någon för det. Hade vi här i landet haft ett lägre kostnadsläge hade kanske utvecklingen varit den motsatta.

Han ville inte anklaga någon, den gode Åsling. Och det är väl en skön själs bekännelse. Och det visar vad det är fråga om.

Investeringarna i produktionen har minskat och är en tredjedel lägre än för sju år sedan. Byggindustrins investeringar har, som Ingemar Eliasson väl känner till, sjunkit än mer. Och från regeringskansliet har vi hört signaler om ytterligare neddragningar på byggnadssidan.

I stället ökar antalet miljonärer. Det finns nu 25 000 miljonärer i Sverige. Det bör jämföras med att antalet år 1975 var 17 800. Och det handlar om nya miljonärer som är allt annat än industribyggare. Det är miljonärer som gjort sig rika på den spekulationsekonomi som är en direkt följd av den nuvarande regeringspolitiken.

De rika har blivit fler och plånböckerna för löntagarna tunnare. Och utvecklingen kommer att fortsätta – kostnadsläget säger ju Nils Åsling ligger för högt.

Nu fortsätter regeringen angreppen mot de sämst ställda i det svenska samhället. De arbetslösa har alltsedan 1976 fått försämrade villkor. 1973 beslutades att de arbetslösa skulle kompenseras med dryga 90 % av sin tidigare lön, alltså upp till den nivå där ersättningen vid sjukdom ligger. För en genomsnittlig metallarbetare gör det i dag 280 kr. per dag. Nu föreslås en försämring som kostar den arbetslöse 1 200 kr. genom att man planerar att

begränsa ersättningen under de 30 första dagarna.

Omläggningen är en katastrof för de fackliga organisationerna. Arbetsgi-
varavgiften till arbetslöshetskassorna, som skulle betala dessa utgifter, har
sedan 1974 samlats i en central fond. Den har regeringen raserat på några få
år. Nu ger man sig på de enskilda kassornas fonder. Jag kan berätta att
Metallindustriarbetareförbundets arbetslöshetskassas fond utgör 228 milj.
kr., eller 604 kr. per medlem. De här fonderna är ju till för att utjämna
kostnaderna vid tillfälliga arbetslöshetstoppar.

I stället för att bygga upp en anständig ersättning för de arbetslösa planerar
man en utplundring av de erkända kassornas fonder.

Regeringen har aviserat en försämring av sjukförsäkringarna. Man skall
införa självrisk. I själva verket avser man uppenbarligen att bygga upp
klassgränser som tidigare under stora mödor rivits ned. Det är fråga om att
återinföra de gamla förhatliga karensdagarna. Som bekant kunde de
orättvisa ersättningsreglerna inte godtas av LO-kollektivet.

Nu mullrar det i folkdjuret – och det med all rätt. Generalstrejk, ropar allt
fler, och det är faktiskt inte att förvåna sig över. Införs karensdagar i
sjukförsäkringen igen, innebär det under *alla* förhållanden orimliga orättvi-
sor.

Thorbjörn Fälldin påstod i går att man kan genomföra försämringen i
sjukförsäkringen utan att skapa orättvisor mellan olika kategorier anställda.
Hur skall det gå till? Hur skall man klara en sådan manöver? Avser ni att med
lagar förhindra att man i avtal reglerar ersättningen vid sjukdom? Om så inte
är fallet, på vilket sätt planerar ni då att reglera rättvisan i en sådan
omläggning?

Hur skall de som drabbas av arbetsskada ersättas? För det kan väl inte vara
så att en arbetare som drabbats av olycksfall i arbetet själv skall svara för
kostnaderna under karenstiden? Inte kan ni väl införa ett system där en
arbetare, som på grund av olycksfall ligger blodig på sjukhussängen, själv
skall betala för karensdagarna, medan den snuvige tjänstemannen lugnt kan
stanna hemma och vårda sin snuva utan inkomstbortfall? Försök att lösa den
ekvationen utan att skapa orättvisor!

Regeringspropositionen om försämringar i anställningsskyddet är ytterli-
gare en försämring som visar att ni sitter i knät på arbetsgivarintresset. Era
förslag sätter löntagarna i en sämre situation i vissa lägen än vad som gällde
innan lagen om anställningsskydd kom 1974. Förhandlingsrätten blir nu en
ren chimär, bl. a. vid provanställning. Ni går längre i eftergifter till
Arbetsgivareföreningen än vad era egna representanter gjorde i den
kommitté som utredde de här frågorna.

Vi har nu fått bevittna hur SAF-direktörerna som tack tar över stora delar
av er valrörelse och blir politikerna på Blasieholmen. De uppträder nu som
kristallklara politiker med syfte att bekämpa socialdemokratien med klart
politiska medel i den här valrörelsen. Deras partitaktiska manövrer är
mycket avslöjande. Man förvandlar nu företagen till lokala propagandacen-
traler för den borgerliga politiken. Från att tidigare ha betraktat politisk
verksamhet i företagen som något man kunde förbjuda går man nu i

företagen in i en helhjärtad politisk kampanj utan motstycke. Förr rev man ner tämligen harmlösa affischer, som arbetarna satte upp på sina arbetsplatser. Nu kommenderas de som har arbetsledande ställning ut i en kampanj, en politisk kampanj utan motsvarighet. Därmed skapar man en politisk strid ute i företagen.

Sysselsättningen har regeringen totalt misslyckats med. Alla minns väl vallöftena om de 400 000 nya jobben, varav en stor del skulle finnas inom industrin. Mellan tredje kvartalet 1976 och tredje kvartalet 1981 minskade sysselsättningen inom den svenska industrin med 112 000 anställda. Vart tionde industrisysselsättningstillfälle är uttraderat. Industriinvesteringarna har minskat med 22 % under fem år. Koncentrationen i svenskt näringsliv har ökat trots folkpartiets vackra vallöften från 1976.

Spekulationsekonomin frodas. En skattefinansierad börsuppgång blir en fara för framtiden. Samtidigt som investeringsnivån kraftigt minskar ökar börsvärdet. Har verkligen börsaktierna reallt sett blivit 50 miljarder kronor värdefullare på ett och halvt år? Är det fråga om en real ökning i ekonomin?

Nej, vad som har hänt är att aktieägarna nu värderar sina aktier högre. Anledningen härtill är, som statsrådet Eliasson helt riktigt sade, den återhållsamma avtalsrörelsen, som arbetsmarknadens löntagarorganisationer gick med på.

Men värre är – och det är också ett resultat av regeringens subventioneringspolitik – att enbart aktiefondssparandet varje år subventioneras med 1 miljard kronor och det totala skattesparandet med 2 miljarder kronor. Det är att jämföra med de avsättningar som av oss föreslagits till produktivt investeringskapital, nytt kapital, som skulle placeras via löntagarfonderna. Särskilt de företagsvisa aktiesparfonderna är en skam. Det finns olika system, men vanligen får den anställde låna upp till 600 kr. per månad av företaget. Det finns exempel på företag som erbjuder en ränta på mellan 0 och 5 %. Skatten får enligt det här systemet minskas med upp till 2 160 kr. per år. Den som på det här viset kunnat "spara" 7 200 kr. under fem år kan alltså efter de åren enligt detta systems regler öka sin standard med 8 225 kr. till följd av kapitaltillväxten och skatteminskningen och sedan det verkliga insatskapitalet på drygt 5 000 kr. räknats av. För varje nysparad hundralapp måste staten betala 3–4 hundralappar. Det är Ebberöds bank! I systemet med företagsanknutna aktiesparfonder kan företaget stödja sin egen aktiekurs. Därmed är det helt klart att systemet med företagsvisa aktiesparfonder är ett hot mot den marknadsekonomi som ni i andra sammanhang är så fruktansvärt angelägna om att bevara intill sista blodsdroppen.

Det är inte så, som här har sagts, att det förslag till löntagarfonder som arbetarrörelsen har lagt fram är något hot mot marknadsekonomin. I långt större utsträckning är de företagsvisa aktiesparfonderna det! Det har under dessa dagar – i går och i dag – vädrats argument om löntagarfonderna som är ytterst egendomliga och som visar att ni inte har läst på. Det har inte Ingemar Eliasson heller gjort.

Det är inte fråga om fackliga centrala fonder, eller vad det var vi fick höra

alldeles nyss, utan om en decentralisering av fonderna till 24 län. Och fondstyrelserna skall vara sammansatta av företrädare för löntagarna, för kommuner och landsting i de områden där de skall arbeta. Kom ihåg det, och gå inte och sprid några lögnaktiga påståenden, som troligen också kommer från Arbetsgivareföreningens propagandacentral. Det riktiga svaret på frågorna i detta sammanhang är att vi får löntagarfonder som kommer att vara en effektiv motvikt och motpol till det fåtal aktieägare – en, två eller tre – som dominerar storföretagens bolagsstämmor. Det är något annat än centralstyrning!

Anf. 49 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Sivert Andersson säger att de arbetslösa har fått försämrade villkor sedan 1976. Det är inte sant. Successivt har ersättningen till de arbetslösa ökat i takt med förändringen av lönerna inom industrin.

Däremot är det sant att ersättningen inte har nått upp till den nivå som riksdagen 1973 uttalade sig för. Den huvudsakliga anledningen till det är den eftersläpning som skedde mellan 1974 och 1976, då den socialdemokratiska regeringen försummade att höja ersättningen till de arbetslösa. De är rätt mycket begärt att vi, med de ekonomiska förutsättningar vi nu har, skall försöka att på alla områden hämta in den eftersläpning som beror på försummelser som den socialdemokratiska regeringen gjorde sig skyldig till.

Det är också sant att vi har lagt fram ett förslag som innebär att fonduppbyggnaden i kassorna inte kan pågå i samma utsträckning som hittills. Vi återställer ansvaret för finansieringen till det som gällde när det nuvarande systemet föreslogs av den socialdemokratiska regeringen och antogs av riksdagen. Det innebär att den finansiering via avgifter och budget som vi föreslår utgör precis den andel som gällde 1974. Att ni betraktar det som en så hisklig orättvisa har jag lite svårt att förstå. Det omdömet drabbar i så fall också den regering som då satt, nämligen den socialdemokratiska.

Skälet till besparingarna skall jag inte gå in på nu, men jag vill peka på att profilen i förslaget är den att vi måste hitta utrymme för att låta de arbetslösa få höjd ersättning. Förslaget innebär att de som har arbete får ta på sig en något högre kostnad för sin försäkring – successivt – för att de som inte har arbete skall få en höjd ersättning vid arbetslöshet.

Sivert Andersson tog också upp de s. k. Åmanlagarna och det förslag till provanställning som vi har lagt fram och som utskottet nu behandlar. Sanningen är att vi också på den punkten vill återföra förhållandena till vad som föreslogs i den s. k. Åmanutredningen. Där föreslogs att den rättigheten skulle vara lagstadgad. På den tiden stöddes förslaget också av socialdemokraterna i utredningen. Sedan ändrade man inställning. Ordföranden i utredningen, förre TCO-ordföranden och förre landshövdingen Åman, har fortfarande den inställningen att detta är en så viktig princip att den bör lagskyddas. Man kan, om man så vill, säga att först när vi inför detta i lagen, så inför vi Åmanlagarna. Värre än så är det inte.

Sysselsättningen har regeringen misslyckats med, säger Sivert Andersson. Sanningen på den punkten är att den socialdemokratiska regeringen fortfarande har rekordet för 1970-talets arbetslöshet. När sanningen är sådan kanske man inte skulle ta fullt så stora ord i sin mun som Sivert Andersson här gjorde.

Det irriterar slutligen, fru talman, socialdemokraterna alldeles oerhört att det har blivit intressant att spara i aktier – att det också för småsparare är intressant att ställa riskvilligt kapital till förfogande. Kapitalet har ju ökat och lett till investeringar som i sin tur ger sysselsättning. Det kan finnas synpunkter på utformningen, men alternativet är definitivt inte de löntagarfonder som socialdemokraterna föreslår.

Det är decentraliserade fonder, säger Sivert Andersson, och det skall jag lära mig. Hur är det med den saken? När man påpekar att risken för att det kan bli annat än produktiva investeringar som man satsar i de här länsfonderna, får man svaret från högt uppsatta LO-företrädare att det skall finnas centrala riktlinjer som motverkar sådana tendenser. Hur skall det vara då? Skall det vara decentraliserade löntagarfonder som satsar också i förlustbringande företag i den egna regionen eller skall det vara löntagarfonder som följer de marknadsekonomiska lagarna? Om Sivert Andersson på socialdemokraternas vägnar kunde ge ett entydigt svar på den punkten tror jag att lyssnarna skulle vara många och mycket intresserade.

Jag tycker ändå det är anmärkningsvärt att Sivert Andersson inte förstår att det finns en utbredd oro inte minst bland många småföretagare när det gäller den verkliga avsikten. Om den oron kunde undanröjas, skulle det ge ett mycket substantiellt bidrag till ett förbättrat klimat mellan parterna på arbetsmarknaden och också mellan partierna i vårt land.

Anf. 50 SIVERT ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Till statsrådet Eliasson vill jag säga att när det gäller arbetslöshetskassorna far han inte riktigt väl fram med sanningen. Det var ju så att arbetslöshetskassornas samorganisation begärde en höjning 1976 från 130 till 160 kr. Den dåvarande socialdemokratiska regeringen biföll framställningen och skrev en proposition som var daterad två dagar före valet 1976, som vi som bekant förlorade. Den borgerliga riksdagsmajoriteten gick med på det förslaget hösten 1976, och samtidigt bifölls förslaget om en bättre statsbidragstabell. Det blev en höjning från 80 till 90 %. Men sedan har det varit stopp, därför att när en framställning baserats på den löneutveckling som har skett inom kassornas område, så har det hela tiden blivit nedskärningar och sämre ersättningsnivåer ifrån ert departements sida.

När det sedan gäller fonderna och deras uppbyggnad är förhållandet litet märkligt. Vi föreslår en decentralisering av fondsystemet. Det skall inte vara som på L M Ericssons bolagsstämma att två herrar – en från var och en av de stora affärsbankerna här i landet – har över 90 % av röstandelarna på stämman. Vårt förslag innebär att företrädare för fonderna i fortsättningen skall kunna vara med och på basis av de många människornas erfarenheter

från olika länsdelar föra en diskussion om hur L M Ericssons framtid skall utvecklas.

Vad beträffar småföretagen vore det bra om ni i regeringspartierna tillsammans med representanter för Svenska arbetsgivareföreningen försöker resonera igenom vad vi egentligen föreslår. Vi föreslår ett system av fonder som absolut inte kan vara till skada för ett enda småföretag. Det är er propaganda som skrämmar upp de stackars småföretagarna så att de håller på att trampa ur skorna.

Jag sade att det fanns 17 800 miljonärer i landet 1975. I dag är de 25 000. Hur många fler miljonärer måste Sverige få, innan vi kan få fart på investeringarna? Det vore intressant att få ett svar på den frågan från arbetsmarknadsministern.

Anf. 51 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Det har varit stopp efter höjningen av arbetslöshetsersättningen hösten 1976, säger Sivert Andersson. Nu är det väl ändå Sivert Andersson som har läst på dåligt. Senast förra året höjdes ersättningen till kassorna, och den har höjts flera gånger mellan 1976 och 1981.

Sivert Andersson kommenterar klokt nog inte den eftersläpning som skedde och som jämfört med löneutvecklingen 1974–1976 är den huvudsakliga anledningen till att vi nu har haft en sämre utveckling än vad riksdagen föreställde sig 1973, när principen togs.

Jag håller med om att aktierna skall spridas på fler händer. Vi har ett alldeles för koncentrerat aktieäggande. En alldeles för liten grupp människor äger makt och inflytande över näringslivet i landet. Men vad är det för fel i att låta de många människorna företräda sig själva på bolagsstämmorna? Varför måste man gå vägen över ett kollektivt, fackföreningsstyrt löntagarfondssystem? Varför kan man inte själv få bestämma vilken fond man vill spara i, vilken mängd pengar man vill spara i fonderna? Varför kan man inte själv få företräda sitt eget ägarintresse? Varför kan vi inte myndigförklara spararna? Det skulle vara intressant att få ett svar på dessa frågor.

Jag tycker inte att det ligger något egenvärde i att ha si eller så många miljonärer. Vi behöver en mer rättvis förmögenhetsfördelning än vi har i dag. Ett sätt att åstadkomma det är att göra det mer intressant att spara i reala tillgångar, däribland aktier, och låta människorna själva företräda sina egna intressen.

Anf. 52 SIVERT ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Det här med att man skulle avstå från att organisera fondsparandet innebär ju bara att statsrådet Eliasson förespråkar ett splittrat ägande, som ytterligare stärker makten för det fåtal människor som i dag totalt dominerar bolagsstämmorna. Det är alldeles givet att avsikten med systemet med löntagarfonder är att på bolagsstämmorna skapa ett inflytande som i dag endast tillkommer ett litet fåtal.

Hur är det nu med arbetslöshetsersättningarna, Ingemar Eliasson? De olika borgerliga regeringarna har varje gång prutat på framställningarna, och

det var det som jag avsåg med mitt inlägg. De har inte följt med i de målsättningar som vi tidigare har varit överens om. Framställningen om 200 kr. blev 180 kr., 210 kr. blev 195 kr. Den framställning som gjordes att få lyfta upp ersättningen till 230 kr. lade arbetsmarknadsministern i sin skrivbordslåda. Vi väntar nu på förslag som innebär – det kan man inte komma ifrån – kraftiga försämringar för de arbetslösa.

Jag vill fortfarande när det gäller den starka tillväxten av antalet miljonärer som f. n. äger rum hävda att den beror på att regeringspolitiken har haft en sådan inriktning att investeringar inte har varit intressanta. Det är spekulationer i det kapital som frigjorts på marknaden vilka har skapat förmögenhetstillväxten. De produktiva investeringarna saknas tyvärr. Därför måste vi få en annan organisation av kapitalmarknaden i vårt land. Det borde herr Eliasson, med sin bakgrund i ett folkparti som tidigare starkt pläderat för att så måste ske, kunna hålla med om.

Anf. 53 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Jag håller med om att vi måste få till stånd en ökad spridning av aktieägendet här i landet. Härigenom skulle makt, ansvar och förmögenhet fördelas på ett rättvisare sätt än i dag. Ett sätt att få till stånd en konstruktiv debatt omkring dessa frågor är att föra åt sidan det förslag till löntagarfondssystem som nu föreligger från socialdemokraterna. Det blockerar varje meningsfullt äsiktsutbyte på den punkt som det gäller just nu. Det förslaget kan vi aldrig biträda.

Fru talman! Eftersom frågan om ersättning till arbetslöshetskassorna har spelat en viss roll i denna debatt, vill jag till protokollet läsa in de faktiska förändringar som skett efter 1976. Den första januari 1977 höjdes den högsta ersättningen från 130 kr. till 160 kr., den första juli 1978 från 160 kr. till 180 kr., den första juli 1979 från 180 kr. till 195 kr. och den första april 1981 från 195 kr. till 210 kr. Regeringen återkommer med förslag till riksdagen under våren om en ytterligare höjning.

Ambitionen har varit att härvidlag följa så långt möjligt den löneutveckling som förevarit inom industrin. Men vi har inte haft utrymme i budgeten för att hämta igen den eftersläpning som skedde under den socialdemokratiska regeringens tid.

Anf. 54 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! De arbetsmarknadspolitiska frågorna intar en central plats i den svenska inrikespolitiken. Därom vittnar inte minst det rekordstora antal motioner, 195, som från årets allmänna motionstid hänvisats till arbetsmarknadsutskottet. Inte mindre än 75 % av dessa gäller regional utveckling.

Jag har i detta anförande redovisat några principiellt hållna synpunkter på två viktiga delområden. Det gäller dels regionalpolitiken, dels ungdomsarbetslöshetsfrågorna.

Regionalpolitiken skall i möjligaste mån göra människorna i hela landet delaktiga i vår allmänna materiella, sociala och kulturella välfärd. Som vi påpekar i den moderata partimotionen, har vissa regioner i vårt land sämre

förutsättningar än andra i dessa avseenden, bl. a. beroende på de långa avstånden, klimatet och en bristande industriell tradition.

Om dessa nackdelar kompenseras på olika sätt kan företag i Norrland och på Gotland få bättre förutsättningar att konkurrera på jämbördiga villkor med det näringsliv som är lokaliserat till Syd- och Mellansverige. Det är därför angeläget att regionalpolitiken renodlas till att skapa så lika förutsättningar som möjligt över hela landet och mellan dess olika regioner.

En starkt bidragande orsak till att de mycket stora insatser som gjorts i sysselsättningsbevarande och regionalpolitiskt syfte inte varit framgångsrika är att kostnadsutvecklingen inom industrin inte har kunnat nedbringas. De statliga åtgärderna har snarast medverkat till att permanenta ett alltför högt kostnadsläge i nedläggningshotade industrier. Genom de statliga ingreppen har de anställda och deras organisationer invaggats i tron att det inte finns något krav på företagsekonomisk lönsamhet och konkurrensförmåga på marknaden. Den s. k. solidariska lönepolitiken har medfört att de anställda inte givits möjligheter att lönepolitiskt medverka till att återställa företagets lönsamhet. Det är nödvändigt att alla berörda parter medverkar i arbetet att återge svensk industri dess konkurrenskraft. För att den skall kunna återta förlorade marknadsandelar fordras inte bara en kostnadsutveckling som motsvaras av den i vår omvärld; takten måste bli lägre.

Den mest angelägna uppgiften är att skapa en ekonomisk, social och näringspolitisk miljö, där skaparlusta, personliga insatser och arbetsvilja befrämjas. Härvid spelar skattepolitikens utformning en avgörande roll.

För att kunna förbättra situationen i samtliga regioner måste vi förbättra aktiviteten i svensk ekonomi genom en allmänt sysselsättningsskapande politik. Alla regionalpolitiska åtgärder innebär eljest att man flyttar sysselsättningsproblemen mellan och inom regionerna.

Risken med den sysselsättningspolitik som har förts under större delen av 1970-talet – vad gäller varvsindustrin, vissa tekoföretag etc. – är att vi i vår omtanke om de anställda i dessa branscher har tillfört så mycket pengar, att vi inte haft råd att satsa på företag som haft ljusare framtidsutsikter.

De ekonomiska svårigheterna som landet brottats med har fått särskilt kännbara effekter i områden som redan varit föremål för regionalpolitiska insatser. En fortsatt selektiv subventionspolitik är inte ägnad att lösa de problem som framför allt de s. k. skogslänen drabbats av. Ensidigt riktade stödåtgärder gynnar inte det näringsliv som redan finns i stödområdet. Konkurrensen kan snedvridas och sysselsättningen hotas i andra företag än där insatserna har gjorts.

Generella stimulansåtgärder är att föredra framför selektiv detaljstyrning. Då kan vi bättre tillvarata marknadsekonomins decentraliserade och effektiva beslutsfattande.

När vi moderater menar att vi måste släppa in mer av marknadsekonomiskt tänkande i vår ekonomi, innebär detta att vi måste avveckla en näringspolitik som i allt högre grad kommit att byggas på bidrags- och subventionstänkande och i stället övergå till en näringspolitik som bygger på

generella åtgärder. Bidrags- och subventionspolitiken är i många stycken ett enda stort misslyckande. Den har inte gett oss fler företagare och inte fler fasta arbetsplatser inom industrin. Däremot har den förhindrat en naturlig övergång från svaga till expansiva företag, med risk för att tryggheten blir sämre för oss alla.

Skattepolitiken bör utnyttjas även i regionalpolitiskt syfte för att medverka till att kompensera kostnadsnackdelar och dämpa behovet av selektiva insatser. Socialförsäkringsavgifterna bör därför sänkas för företag i vissa stödområden. Detta skulle verksamt bidra till att stimulera näringslivets utveckling i de områden som berörs och därmed tillkomsten av nya sysselsättningstillfällen. Samtidigt bör större delen av de selektiva medlen och subventionerna avvecklas. Därmed vidgas utrymmet för att finansiera de generellt verkande åtgärderna. Det regionalpolitiska stödet bör i högre grad inriktas på att stimulera sysselsättningen i stället för att förbilliga kapitalanskaffningen.

Detta skall emellertid inte uppfattas som att vi avvisar sådana selektiva åtgärder som kan erfordras i vissa akuta situationer – vilket också kan gälla vissa kommuner som i dag ligger utanför stödområdet. Men handläggningen av sådana ärenden behöver läggas om. Vi anser att beslutanderätten i sådana frågor kan flyttas ned till länsplanen. Det bör i fortsättningen ankomma på länsstyrelserna att fatta beslut inom de givna anslagsramar som regering och riksdag fastlägger. Besluten skall då i första hand avse kreditgarantier, varvid lånemedel etc. kanaliseras genom det reguljära kreditväsendet. Bankernas lokalkännedom och marknadsöversikt jämte deras kreditprövningserfarenhet beträffande näringslivsprojekt utifrån företagsekonomiska grunder bör bättre tas till vara.

Moderata samlingspartiet kommer, i anslutning till riksdagens behandling av den av regeringen till den 10 mars aviserade regionalpolitiska propositionen, att återkomma till dessa frågor i en särskild partimotion.

Stödområdesindelningen har under den tid som passerat kommit att utvecklas så att den helt dominerande delen av landet är placerat i ett eller annat stödområde. Inplacering i stödområde har ofta blivit den kosmetika som tillgripits då inga andra åtgärder har kunnat vidtas. Den till stödområdesindelningen bundna åtgärdsarsenalen har dessutom tagit alltför liten hänsyn till variationer i näringslivsstrukturen och lokala förhållanden i övrigt. Det kan inte vara rimligt att statsmakterna fördelar det regionalpolitiska stödet kommunvis.

Vi har därför förordat att länsstyrelserna skall tilldelas beslutanderätten över det regionalpolitiska stöd som kommer att finnas kvar efter den omläggning som vi anser bör göras. Dessa medel bör i första hand utgöras av statliga kreditgarantier. Detta innebär att länsorganet inom vissa av staten givna ramar och i samråd med de berörda kommunerna får använda medlen på det sätt som bäst gagnar varje kommun. Härigenom uppnås större flexibilitet och effektivitet.

Nuvarande stödområdesindelning bör därför reformeras. I stället begränsas stödområdet till de mest utsatta länen. Skall stödåtgärderna ge önskad

effekt i de områden som är bäst betjänta av dessa, får inte stödområdet omfatta alltför många län.

En omfattande länsplaneringsverksamhet har samtidigt bedrivits och bedrivs fortfarande utan att verksamheten egentligen resulterar i annat än mycket allmänt hållna beslut utan styrande verkan. Även med de riktlinjer som drogs upp i riksdagsbeslutet 1979 kommer länsplaneringen att präglas av samma oklarhet och obestämmdhet i fråga om mål och funktioner som tidigare. Det kan ifrågasättas om en central planering av detta slag, innefattande beslut även av regering och riksdag, över huvud taget fyller någon positiv funktion. Därför bör även en omprövning av länsplaneringen komma till stånd.

Fru talman! Sysselsättningsläget för ungdom är i dag mycket besvärligt, i synnerhet i regioner med vikande sysselsättning i stort. När sysselsättningsmöjligheterna i allmänhet är dåliga drabbas ungdom bland de första.

Det erfordras en långtgående kännedom om ungdomsarbetslöshetens orsaker för att kunna föreslå och inte minst kunna vidta effektiva åtgärder. Det finns en rad bakomliggande orsakssammanhang som är svåra att överblicka.

Jag kan bl. a. peka på betydelsen av att minderårigas löner och lönesatser ökat proportionellt mer än de äldres under senare år, och på det bristande samspelet mellan arbete och utbildning/praktik. Andra orsaker är de snedvridande effekter av parallella utbildningssystem och nivåerna för studiestöd i olika system jämfört med lönenivåerna.

Vi har så debatten om en betygsfri skola, samt de krav och ekonomiska bindningar som "trygghetslagarna" lägger på arbetsgivarna.

Det är därför nödvändigt med insatser på ett brett fält för att förbättra industrins möjligheter att rekrytera och utbilda ungdomar.

Ungdomspropositionen, som på skolan lagt uppgiften att ordna arbete, praktik eller utbildning för samtliga 16- och 17-åringar, har visat sig framgångsrik, även om den motarbetats på fackligt-politiskt håll. Därför bör vi bygga vidare på ungdomspropositionens principer även för ungdomar över 17 år!

I det längre perspektivet måste dock ytterligare åtgärder vidtas för att främja inlåsning till industri och hantverk. Det kan exempelvis gälla sådana åtgärder, som bl. a. SHIO fört fram i debatten, som syftar till att i modern form återupprätta den s. k. lärlingsutbildningen inom industri- och hantverksyrken i nära anslutning till det praktiska yrkeslivet.

Regeringen måste också få till stånd antingen en central uppgörelse eller ett avtal med berörda arbetsmarknadsparter med avsikt att undanröja de hinder som legat i vägen för yrkesintroduktionen eller vidta lämpliga lagstiftningsåtgärder.

Det är dessutom viktigt att alla berörda parter tar itu med den angelägna uppgiften att korrigera nivåerna i ungdomslönerna.

En starkare satsning på lärlingsutbildningen skulle kunna få positiva effekter även inom regionalpolitiken. På detta sätt erbjuds ungdom också möjlighet att stanna på hemorten, t. ex. inom småindustri och hantverk.

För den praktiska tillämpningen måste sammanfattningsvis bl. a. följande resurser sättas in:

ökade möjligheter till lärlingsutbildning och provanställning m. m. på företagen,

ytterligare perioder med yrkesintroduktion, stegvis ökning av ersättningen till ungdomarna fram till avtalsenlig lön, resurser för att ersätta arbetsgivarna för kostnader vid lärlings-, praktikanter- och introduktionsperioder,

yrkesintroduktion m. m. enligt ungdomspropositionen även för gymnasieelever,

utökade skolresurser för en individuell elevuppföljning och direktkontakt med arbetsgivarna.

Principen att skolorganisationen skall arbeta vidare med de elever som slutar grundskolan resp. gymnasiet är angelägen. Detta uppföljningsansvar bör kunna utökas så att det omfattar också den hjälp som de värnpliktiga behöver i samband med uttryckningen från den första tjänstgöringen.

Från dessa utgångspunkter är det viktigt att den kommande praoverksamheten, som skall ersätta pryon, från början får den inriktningen att den kan medverka till en smidig inslussning av ungdomar till näringslivet. Annars kan det bli problem med skoltrötta elever. En del är trötta över huvud taget och försämrar stämningen bland övriga anställda. Många företag föredrar därför att ha eleverna kvar hos sig på företaget i stället för "varvad utbildning" med teori i skolan och praktik på företaget. Andra företag har andra erfarenheter som visar att man bör prioritera den varvade utbildningen. Detta visar att problemet inte är enhetligt. Miljöfaktorerna har stor betydelse i sammanhanget. En viktig faktor beträffande dessa variationer är att verklighetsförankringen är dålig i skolan. Det gör ungdomarna dåligt motiverade för arbetslivet.

Nu är det dock på det sättet, att villkoren för att ta emot elever har förbättrats. Varför tar då inte fler företag emot ungdomar? Svaret ligger till en stor del i att debatten gentemot företagen så länge varit negativ. Vidare fackets negativa förväntningar, en allmän olustkänsla jämte de många AD-domarna, gör att företagen ligger lågt. Allt detta parat med dåliga kunskaper i skolan om arbetslivet och lågt intresse hos många elever har gjort att de helt enkelt tröttnar. Det är inte säkert att en ändring av Åmanlagarna över en natt vänder på dessa trender i attityder och handlingsmönster. Det fordras åtskilligt mer än generösare regler för provanställning. Den som tror sig lösa problemen med enbart dylika ändringar i lagstiftningen kommer att bedra sig.

Som den ojämförligt viktigaste åtgärden framstår dock att förbättra industrins lönsamhet och de åtgärder som stärker näringslivets konkurrenskraft. Där går den första försvarslinjen mot all arbetslöshet. Detta måste åstadkommas med generellt verkande ekonomisk-politiska åtgärder, som lägger grunden till balans i ekonomin och balans gentemot utlandet.

Tryggheten finns i de företag som kan ge goda resultat, sälja sina produkter såväl inom landet som på export och som har ekonomiska resurser för att

göra nyinvesteringar och satsa på utveckling och förnyelse.

En tyngdpunktsförskjutning måste ske när det gäller statens engagemang på skilda områden, från en fortsatt utbyggnad av den offentliga sektorn till en ökad stimulans med generella medel av hela näringslivet. Vad frågan ytterst gäller är vilka kostnader för selektiva åtgärder, på t. ex. regionalpolitikens område, som vi kan tillåta att belasta vår internationella konkurrenskraft med.

Nyföretagandet är av central betydelse för vitaliteten och dynamiken inom näringslivet. Nyföretagandet är väsentligt för att upprätthålla en effektiv konkurrens. Summerar man alla de krav på nyetableringar, nylokaliseringar etc. som länsstyrelserna redovisar i länsplaneringsarbetet, kan man konstatera att nyföretagandet i Sverige måste mångfaldigas. Närings- och regionalpolitiken bör därför stimulera till nyföretagande och medverka till att undanröja hinder mot nyetablering.

Det är därför angeläget att den offentliga sektorns expansion på bekostnad av andra sektorer bromsas upp. Vad som krävs i dag är ökad tillväxt och mer av stimulans till initiativ och arbetsinsatser. Genom en ökad tillväxttakt utnyttjas landets produktionsresurser bättre.

I dag vill jag begränsa mina allmänna synpunkter i dessa hänseenden till att understryka vikten av generellt verkande ekonomisk politik. En allmän sysselsättningskapande politik över hela fältet är enligt min mening en grundläggande förutsättning för att vi skall kunna åstadkomma en framgångsrik regionalpolitik med bevarande av en socialt styrd marknadsekonomi och dessutom långsiktigt komma till rätta med bl. a. ungdomsarbetslöshetsproblemen.

Vi får, fru talman, som jag tidigare påpekat i mitt anförande, tillfälle att återkomma till dessa frågor senare under detta riksmöte.

Anf. 55 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Fru talman! Jämställdheten mellan kvinnor och män sitter trångt just nu. En moderat riksdagsledamot anser att "det är rena dårskapen att kasta ut pengar på sådana lyxgrejor som jämställdhetsarbete när landet befinner sig i en ekonomisk kris". Detta enligt en intervju i Expressen. Så drastiskt och rakt på sak är det förstås inte så många här i kammaren som uttrycker sig. Men skärskådalar man regeringens politik och moderaternas partimotioner, finner man att de inte är långt från citatet ovan. Jämställdhet är nog bra, bara den inte kostar något. Nu kommer ju jämställdheten mellan kvinnor och män att vara positiv för den svenska ekonomin på lång sikt men kanske kosta pengar på kort sikt, och då passar den inte in i den svångremspolitik som förs just nu.

I den här debatten vill jag ta upp några av de förslag vpk lägger fram, som skulle bana väg för jämställdhet mellan kvinnor och män. Förslagen syftar främst till att ge kvinnor möjligheter till arbete på samma villkor som männen. Vad gäller kostnader och ekonomi – det har ju talats en del om det här i debatten – så framgår det ju av vår ekonomiska motion att vi har ett budgetunderskott som är något större än regeringens. Men det är inte fråga

om några fantasisiffror, och det är en väl motiverad höjning av volymen på den statliga budgeten. Våra förslag har en helt annan inriktning än regeringens. Vi vill bekämpa arbetslösheten och slå vakt om den sociala välfärd vi har uppnått i Sverige. En av hörnstenarna i vår politik är också att slå vakt om kvinnornas rättigheter.

Den allra viktigaste förutsättningen för jämställdhet mellan kvinnor och män är att alla har rätt till ett arbete, både kvinnor och män. Så har under långa tider inte varit fallet. Rätten till arbete har varit förbehållen mannen. Kvinnans huvuduppgifter har varit arbete i hemmen, och hon har fått anpassa sitt eventuella förvärvsarbete efter detta.

I dag sluter dock de flesta i teorin upp bakom tanken att rätten till arbete skall gälla både kvinnor och män. Hur det ser ut i praktiken vet vi alla. Arbetslösheten stiger. Nya rekordsiffror noteras varje månad. På de flesta håll i landet ligger kvinnornas arbetslöshet över männens. Inom den kvinnodominerade kommunala sektorn stiger arbetslösheten kraftigt, och det är då framför allt kvinnorna som drabbas. Från december har arbetslösheten bland kommunalarbetarna stigit med 2 000 till över 19 000 arbetslösa. 87 % av dessa är kvinnor. Den öppna arbetslösheten bland kvinnorna är alltså ett allvarligt problem just nu och ett problem som bara blir värre med den rådande åtstramningspolitiken.

Till detta kommer alla de kvinnor som är s. k. dolt arbetslösa, alltså kvinnor som skulle vilja ha ett arbete, om det fanns något och om problemet med barnomsorgen gick att lösa. Det är kvinnor i glesbygd, kvinnor på orter med ett ensidigt arbetsmarknadsutbud, kvinnor som inte ser några möjligheter att lösa barnomsorgsproblemet – ja, det är oftast kvinnor som inte heller anmäler sitt intresse för ett arbete till arbetsförmedlingen, då de inser att det är lönlöst. Det är således dessa kvinnor som är s. k. dolt arbetslösa, och det är ganska många. Över 300 000 kvinnor skulle vilja ha ett arbete om det fanns något att få, visade en undersökning för några år sedan. Den fortsatta utvecklingen med en ökad öppen arbetslöshet har säkerligen inneburit att denna siffra ytterligare har stigit.

Vad har då regeringen för förslag till konstruktiv politik, som skulle kunna inge alla dessa öppet och dolt arbetslösa kvinnor en gnutta hopp inför framtiden?

Det går att uttrycka mycket kort. Det är inte mycket man har att komma med. Det framgick i den interpellationsdebatt om just dessa frågor som jag i höstas hade med arbetsmarknadsministern, och det har framgått av den här allmänpolitiska debatten. Några konkreta förslag för att skapa fler jobb har man inte, och nedrustningen av den offentliga sektorn fortsätter, med ty åtföljande ökande arbetslöshet.

Vänsterpartiet kommunisterna lägger i flera motioner till detta riksmöte fram förslag som skulle innebära flera jobb.

När det gäller den offentliga sektorn, en för kvinnorna viktig del av arbetsmarknaden, anser vi att den nedrustningspolitik som nu bedrivs är förkastlig av flera olika skäl. Det finns fortfarande många viktiga eftersatta behov, och en planmässig utbyggnad av de socialt viktiga delarna av den

offentliga sektorn är en nödvändighet. För kvinnorna innebär det direkta möjligheter till flera arbetstillfällen, men också indirekt möjligheter att ta ett jobb. Kvinnorna är ju mera beroende av att exempelvis barnomsorgen byggs ut än vad männen är. Det är kvinnorna som får ta konsekvenserna av en nedrustad offentlig sektor. När vårduppgifterna förs tillbaka till hemmet, är det kvinnorna som får ta på sig vårdansvaret.

Vpk lägger också fram förslag på satsningar inom industrin för att skapa fler arbetstillfällen. Vi pekar på en rad områden där satsningar borde göras, satsningar som också skulle ge fler jobb.

Dessa industriarbeten skall naturligtvis också komma kvinnorna till del. Vpk är inte anhängare av den könsuppdelade arbetsmarknad vi i dag har. Kvinnorna finns inom ett tjugofemtal yrken, medan männen återfinns inom i stort sett samtliga yrkesområden på arbetsmarknaden. Vad vi däremot tycker är cyniskt, är det sätt på vilket regeringen nu på olika vis går ut och verkar för att den könsuppdelade arbetsmarknaden skall brytas. Inom statsförvaltningen pågår sådan verksamhet. Jämställdhetskommittén har fått i uppdrag att genomföra en kampanj. Arbetsförmedlingarna aktiveras också i denna fråga. Vi tycker att det är cyniskt, eftersom man samtidigt minskar antalet arbetstillfällen inom den offentliga sektorn och inte vidtar några som helst åtgärder för att öka sysselsättningen inom industrin. Det spelar ju inte så stor roll om man är arbetslös sjuksköterska eller arbetslös metallarbetare. Regeringens strävan att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden och motivera kvinnor till s. k. otraditionella yrkesval måste kombineras med aktiva åtgärder, så att det över huvud taget finns några jobb att välja mellan.

Ett av det viktigaste medlen för att åstadkomma en förändring av den könsuppdelade arbetsmarknaden är enligt vår mening en obligatorisk arbetsförmedling. Vpk har lagt fram förslag om detta flera gånger tidigare och gör det också till årets riksmöte. Det system vi i dag har, där arbetsgivarna ensidigt bestämmer vem som skall få ett visst arbete, innebär att äldre och handikappade, och många gånger också kvinnor, stampas ut i tider när det är ont om jobb och köparens marknad. En obligatorisk arbetsförmedling, där det är förmedlingen som avgör och arbetsgivaren inte kan vägra att anställa anvisad arbetskraft, skulle göra mycket för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. Det måste förstås kombineras med aktiva insatser för att skapa fler jobb, liksom med en medvetenhet hos arbetsförmedlingarna. Det är min förhoppning att de övriga partierna skall ompröva sin inställning till obligatorisk arbetsförmedling, när frågan nästa gång kommer upp till avgörande här i kammaren. Det borde man göra, om man menar allvar med sina strävanden att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden.

Vpk har, som jag nämnde, i en motion lagt fram förslag som innebär en satsning på flera arbetstillfällen inom industrin. Jag skall inte gå in i detalj på denna motion i dag, men en punkt förtjänar att nämnas i detta sammanhang. Det gäller vårt förslag om en nationalisering av dataindustrin och en inriktning på datoriseringen, som innebär att arbetets ställning stärks och

Torsdagen den
4 februari 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

fördjupas och att demokratisering av ekonomin gynnas.

Just datoriseringen och den inriktning den har i dag är ytterligare en faktor som hotar kvinnornas ställning på arbetsmarknaden. Många är de kvinnojobb som riskerar att försvinna, om datoriseringen får fortsätta som hittills. Vad som måste till här är också en aktivare politik från regeringens sida. Rationaliseringar kan vara bra – de pengar man sparar genom rationaliseringar kan användas till många nyttigheter för folkflertalet. Men det får inte vara en blind rationalisering, som enbart ser till enskilda vinstintressen och inte till samhällskonsekvenserna. En sådan rationalisering kommer vi bara att förlora på. Vi får ökad arbetslöshet och ett sämre samhälle över huvud taget. Därför måste enligt vår mening dataindustrin överföras i samhällets ägo, och datoriseringen måste få en samhällsnyttig inriktning.

Viktigt i det här sammanhanget är också en övergång till en produktionsbeskattning. Först då kan samhället som helhet dra nytta av rationaliseringar inom industrin. Dessutom måste facket ges ett reellt inflytande över datoriseringen. En facklig vetorätt vid införande av ny teknik skulle enligt vår mening innebära att tekniken inte används i strid med samhällsnyttiga mål och ytterligare försämrar arbetsinnehåll och arbetsmiljö. Tekniken skulle då i stället vara den stödteknik vi alla anser att den bör vara och sättas in för att stödja en utveckling som är positiv för samhället.

Regeringen säger sig ju uppmärksamma de problem som datoriseringen kan innebära för framför allt kvinnorna och deras möjligheter till arbete. I ett interpellationssvar har Ingemar Eliasson utlovat att frågan skall tas upp i den datapolitiska proposition som kommer om någon månad. Jag hyser nu inte någon större förhoppning om att det blir speciellt konkreta förslag som regeringen har att komma med – regeringens hittills förda politik tyder inte på det. Men vi lär få anledning att återkomma i just denna fråga.

Rätten till arbete är det viktigaste målet för att nå jämställdhet mellan kvinnor och män. Men nu visar oss erfarenheterna att kvinnor – och framför allt kvinnor med barn – inte har möjligheter att gå in på arbetsmarknaden på de villkor som utformades en gång för länge sedan, då det var vanligast att familjen hade en försörjare – mannen. Kvinnan har under framför allt 1970-talet i allt större utsträckning sökt sig ut på arbetsmarknaden – även under de år hon haft barnomsorgsansvar. I dag är det betydligt vanligare med familjer med två förvärvsarbetande än familjer med en hemarbetande och en förvärvsarbetande. Likaså blir enförsörjarfamiljerna allt vanligare, dvs. en vuxen och ett barn.

Att över hälften av de förvärvsarbetande kvinnorna arbetar deltid, och därmed förmenas rätten till egen försörjning, visar att kvinnan ännu inte har möjlighet att ta ett arbete på lika villkor. Kvinnan har inte samma möjligheter att släppa alla hänsyn och enbart ägna sig åt arbetet. Att arbeta övertid med kort varsel, att ta extra arbete osv., är inte något för de kvinnor som också har ansvar för hem och barn.

Som ett led i strävan att komma bort från dessa orättvisor på arbetsmarknaden ser vi i vpk ett genomförande av sextimmarsdagen. Sextimmarsdagen har ett brett stöd – framför allt kvinnoorganisationerna ser den som en

angelägen reform, men också de politiska partierna har sextimmarsdagen inskriven i sina program. Det är möjligt att det är för att tysta en intern opinion som exempelvis folkpartiet i ord har uttalat sig för sextimmarsdagen. I handling har man inte stått på barrikaderna när det gällt ett genomförande av reformen. Det skall äga rum någon gång i en obestämd framtid, och sextimmarsdagen framstår mera som en utopi än som en genomförbar reform. I stället kunde vi i går höra folkpartiledaren tala om marginalskattereformen och de möjligheter till extra arbetsinsatser den skulle ge. Män skall arbeta över och extraknäcka – det är vad man får höra av folkpartiledaren, när han uttalar sig spontant och inte har jämställdhetsjusterat sitt anförande. För det är väl inte obekant för Ola Ullsten att extra arbete innebär mindre närvaro i hemmet och därmed än mindre möjligheter att jämställt dela lika på arbetet i hemmet.

Från vpk anser vi att vi nu måste påbörja en nedtrappning till sex timmars arbetsdag. Det är en reform som bör genomföras under 1980-talet. Den kommer att få stor betydelse för jämställdheten, och den måste förstås kombineras med aktiva åtgärder för att minska både deltids- och övertidsarbetet. Enkelt uttryckt måste vi mera dela lika på det tillgängliga arbetet mellan den tillgängliga arbetskraften. Det är inte en reform som går att genomföra över en natt, eller som kan genomföras gnisselfritt utan några som helst problem; det är också vi medvetna om. Men att man skjuter på reformen gör inte problemen mindre eller att reformen tar kortare tid att genomföra. Därför är det viktigt att börja nu – det borde i alla fall alla de inse som på allvar menar att vi skall ha jämställdhet mellan kvinnor och män.

Också en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen är viktig för att kvinnan skall kunna ges möjligheter till egen försörjning. Också här har vpk motionerat – som första etappmål vill vi att minst 50 000 platser i daghem och fritidshem skall ha påbörjats senast hösten 1982. Eivor Marklund har vidare i sitt anförande berört de krav vi ställer, och jag vill bara tillägga en sak. Det är troligtvis så att neddragningen i utbyggnaden görs av ekonomiska skäl. För ett år sedan stod här i kammaren i just den allmänpolitiska debatten en ledamot som i sitt anförande visade på hur *lönsamt* det ur samhällsekonomisk synvinkel är med daghem. Det är ingen förlust för samhället att bygga daghem. Den ledamoten är numera statsråd i tvåpartiregeringen, och jag kan bara beklaga att Karin Ahrlund inte funnit gehör för sina synpunkter i den egna regeringskretsen.

Fru talman! Jag har i det här anförandet tagit upp de tre viktigaste frågorna för kvinnorna just nu – rätt till arbete, sex timmars arbetsdag och utbyggnad av barnomsorgen. Det återstår nu för övriga partier att ta ställning till våra förslag här i riksdagen och att visa om man arbetar för jämställdhet – inte bara i ord utan också i handling.

Anf. 56 ARNE FRANSSON (c):

Fru talman! Att ha ett arbete innebär en ekonomisk trygghet för individen samtidigt som det skapar självkänsla och social gemenskap. Att få arbeta är att få möjlighet att bidra till en gemensam strävan för en bättre tillvaro.

Arbetet är ett sätt att få vara med och ta ansvar, som inte borde berövas någon människa. Rätt utformat blir det en av våra viktigaste källor till tillfredsställelse, till gemenskap med andra människor och till samarbete. Det är därför nödvändigt att vidta olika åtgärder för att den höga sysselsättningsnivån skall kunna bibehållas.

Utformningen av den ekonomiska politiken är naturligtvis av avgörande betydelse för våra möjligheter att upprätthålla den fulla sysselsättningen. Vi måste föra en ekonomisk politik som leder till att nya arbetstillfällen skapas inom tillverkningsindustrin – och då inte minst vid de mindre och medelstora företagen.

En positiv utveckling inom tillverkningsindustrin är den bästa garantin för att det skall skapas förutsättningar för en fortsatt utbyggnad av den offentliga sektorn. Genom de åtgärder som ingick i regeringens ekonomiska paket som lades fram vid höstrikedagens öppnande har den svenska industrins konkurrenskraft väsentligt förbättrats.

Regeringens budgetförslag innebär både offensiva satsningar för att skapa nya arbetstillfällen och besparingsåtgärder inom den offentliga sektorn. Det är nödvändigt med besparingsåtgärder med tanke på det ekonomiska läget. Men det är också viktigt att noggrant analysera sysselsättningsseffekterna av dessa besparingar.

Situationen på arbetsmarknaden har tyvärr försämrats under det senaste året. Arbetslösheten har stigit och procentuellt sett ligger vi i dagsläget på ungefär samma nivå som under lågkonjunkturen 1971/72. Arbetslösheten i januari månad 1972 uppgick till 3,5 %. Det finns anledning att påminna socialdemokraterna om detta, eftersom de ofta kritiserar regeringen för att inte vilja värna om sysselsättningen. I jämförelse med andra europeiska länder har vi lyckats bra med att under rådande lågkonjunktur hålla arbetslösheten på den nivå den har. De åtgärder som regeringen föreslagit och vidtagit kombinerade med en konjunkturuppgång bör leda till att sysselsättningsläget kommer att förbättras under andra halvåret 1982.

Den grupp som haft och har det allra besvärligast på arbetsmarknaden är ungdomen. Detta hänger delvis samman med att antalet ungdomar är större än någonsin, samtidigt som det råder en fortsatt mycket svag efterfrågan på arbetskraft. Förändringar i samhället har medfört en mer eller mindre permanent ungdomsarbetslöshet. Genom effektiviseringar och krav på högre produktivitet i arbetslivet har många typer av arbeten, som tidigare fungerat som inkörsport till arbetslivet, försvunnit.

Det är alltid svårt att bli arbetslös, i vilken ålder man än befinner sig i. Men att sluta skolan och bli vuxen och trots detta förvägras att göra något meningsfullt arbete som är viktigt även för andra kan vara förödande. Därför måste alla tänkbara åtgärder sättas in för att förbättra situationen för de arbetslösa ungdomarna.

Vad har då gjorts? Regeringen har ställt betydande medel till förfogande för beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Överenskommelser har träffats mellan arbetsmarknadens parter om löner och övriga förmåner för ungdomsplatser, avsedda för ungdomar som inte fyllt 18 år. Fortfarande

har skolan det direkta ansvaret för ungdomar under 18 år. Den träffade överenskommelsen mellan arbetsmarknadens parter bör skapa förutsättningar för ungdomar att få vällovlig arbetslivserfarenhet. Vi vet också att regeringen har tillskjutit 60 milj. kr. för att skapa dessa möjligheter att bereda ungdomar denna arbetslivserfarenhet. Det är viktigt att alla tar sitt ansvar för att förbättra situationen för ungdomarna.

Arbetsmarknadspolitikerna kan naturligtvis bara vara ett komplement till de ekonomisk-politiska och industripolitiska insatserna, men ett nödvändigt sådant. Under innevarande budgetår har regering och riksdag beviljat drygt 3 miljarder kronor för beredskapsarbeten. AMS har i en framställning i förra veckan begärt ytterligare 160 milj. kr. för att på det sättet åstadkomma möjligheter till en förlängning av vissa pågående beredskapsarbeten och en igångsättning av nya, kortvarigare arbeten. Jag räknar med att regeringen liksom tidigare behandlar framställningen på ett positivt sätt.

För nästa budgetår har regeringen föreslagit knappt 2 miljarder för beredskapsarbeten. Beloppet är beräknat efter behovet under ett normalår, dvs. ett konjunktur neutralt år. De bedömningar som görs om sysselsättningsläget framöver innebär att det kan finnas anledning för regeringen att i vanlig ordning återkomma till riksdagen under våren med begäran om tilläggsanslag eller att utnyttja finansfullmakten.

Det är viktigt att besked kan lämnas så tidigt som möjligt för att arbetsmarknadsverket skall ha möjlighet att planera insatserna på ett riktigt och ändamålsenligt sätt.

Byggnadsverksamheten spelar en stor roll när det gäller sysselsättningen. Realistiskt måste vi räkna med ett minskat bostadsbyggande under de närmaste åren. Därför är det viktigt att man tar fram och tidigarelägger välbehövliga offentliga investeringar. Och även på detta område är det angeläget att regeringen ger besked så fort som möjligt så att planering och igångsättning beträffande dessa investeringar kan ske så att arbetstillfällen skapas när behovet är som störst.

Sten Svensson berörde i sitt anförande den framtida regionalpolitikens inriktning. I en hel del avseenden har vi tydligen samma uppfattning. Men jag kan inte ställa mig bakom Sten Svenssons yttrande om att större delen av de selektiva medlen skulle kunna avskaffas till förmån för generella åtgärder. Min uppfattning är att vi även i framtiden behöver både selektiva och generella åtgärder för att komma till rätta med de problem som finns i olika regioner.

Avslutningsvis, fru talman: Det finns ändå anledning att se positivt på framtiden och inte stämma in i de klagovisor som på olika sätt försöker svartmåla framtiden. Vi har förmånen att leva i ett land med mycket hög levnadsstandard i jämförelse med de flesta andra länder. De problem vi f. n. brottas med är av övergående natur. Därför gäller det att vi gemensamt bör hjälpas åt för att finna konstruktiva lösningar och inte beskylla varandra för att inte mena allvar med våra ambitioner att slå vakt om den fulla sysselsättningen. Att kunna hålla arbetslösheten på lägsta möjliga nivå är för oss i centern en av de mest angelägna frågorna.

Anf. 57 STEN SVENSSON (m) replik:

Fru talman! Med anledning av Arne Franssons kommentar vill jag fråga om Arne Fransson ändå inte kan tänka sig att arbeta för målsättningen att bedriva en långsiktig ekonomisk politik som syftar till att man över huvud taget inte behöver använda sig av subventioner och selektiva styrmedel.

Kan Arne Fransson svara ja eller nej på den principfrågan?

Anf. 58 ARNE FRANSSON (c) replik:

Fru talman! Det är självklart att det är viktigt och angeläget att föra en sådan ekonomisk politik att grundförutsättningarna skapas. Men för att komma till rätta med de regionala obalanser som förekommer i vårt land tror jag ändå att det även framöver – oavsett hur bra ekonomisk politik som förs – kommer att krävas att man i olika sammanhang sätter in regionalpolitiska insatser för att klara sysselsättningen och därmed medverka till att vissa regioner inte avfolkas ytterligare.

Anf. 59 STEN SVENSSON (m) replik:

Fru talman! Då konstaterar jag att vi moderater på ett mer kraftfullt sätt vill sätta in sådana åtgärder, så att vi snabbare än Arne Fransson och hans parti kan avveckla de selektiva styrmedlen och subventionerna.

Anf. 60 ARNE FRANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tror inte att man kan uttala sig om huruvida en avveckling av de selektiva insatserna skall ske om fem eller tio år.

Vad som är viktigt – det vill jag slå fast – är att vi skapar sådana förutsättningar med den ekonomiska politiken, kompletterad med regionalpolitiken, att vi kan bibehålla den sysselsättning och den befolkningsmängd i olika regioner som vi har i dag. Jag tror att det är på det sättet vi kan göra den största insatsen för att människor skall bli tillfredställda och kunna bo kvar i sin hembygd och ha någonting att syssla med.

Anf. 61 LARS ULANDER (s):

Fru talman! 1976 upphörde reformeringen av arbetslivet. I stället har Fälldin-regeringarna stilla och lugnt förberett avrustningen av den lagstiftning som tillkom i början av 1970-talet.

Att vi inte har ett medbestämmandeavtal på den privata arbetsmarknaden är naturligtvis en följd av att SAF vet att den borgerliga regeringen inte gör något för att trycka på. Att statsrådet Eliasson skulle lägga fram något förslag för att påskynda ett avtal är uteslutet. Jag är alldeles övertygad om att om vi haft en socialdemokratisk regering hade vi inte behövt denna diskussion. SAF hade inte haft något att vinna på att vägra att ge löntagarna ett rimligt avtal. Lagstiftning hade då fått tillgripas för att fullfölja MBL-tankens.

Ser man på regeringens hantering av förtroendemannalagen är situationen densamma. Regeringen har haft allt det underlag som behövs för att komma med förslag till reformer, men detta har inte skett. Nya arbetsrättskommitténs förslag gör ingen nytta i en byrålåda på arbetsmarknadsdepartementet.

Hanteringen av kommitténs förslag är avslöjande för intresset från regeringens sida. För folkpartister måste det vara generande, med tanke på hur folkpartiet tog åt sig äran av den socialdemokratiska regeringens aktiviteter på detta område. När sedan arbetsmarknadsdepartementet kom i folkparti-händer blev det tvärstopp.

Ett exempel på agerande från borgarpartierna som är avslöjande är den beslutade översynen av de offentliganställdas medbestämmande. Det finns ingen som helst anledning att göra någon ändring eller ingrepp i den nuvarande lagstiftningen. Vi har den särskilda nämnden som övervakar gränsdragningar mot den politiska demokratin, och den har inte arbetat sig trött. Klart är att de offentliganställda – när borgarna har majoritet i riksdagen – har anledning att betrakta framtiden på medbestämmandeområdet med osäkerhet.

Fru talman! Vi kommer om några veckor att behandla lagen om anställningsskydd. Det förslaget från regeringen är ett renodlat arbetsgivarförslag. Det finns inte en enda facklig organisation som har annat än negativa omdömen om center-folkpartiförslaget. SIF har i ett öppet brev till riksdagen uttryckt sin syn på förslaget:

”Svenska Industritjänstemannaförbundets förbundsstyrelse uttrycker sin stora oro och besvikelse över att regeringen tycks söka försäkra de rättigheter som löntagarna erhållit genom lagar och avtal.”

Sten Svensson sade i sitt inlägg att detta inte kommer att lösa några stora problem, utan det måste en hel del till för att det skall ge effekt på sysselsättningsområdet. Det verkar som om Sten Svensson har läst litet av de utredningar som den kommitté som arbetar med detta haft tillgång till. Det finns nämligen ingenting där som säger att detta skulle ge ett enda nytt jobb. Att det är en allmän uppfattning från fackligt håll att propositionen om anställningsskyddet är en av SAF beställd lag är klart.

Låt mig säga några ord om det aviserade förslaget till besparing på statens bidrag till arbetslöshetskassorna. Att den borgerliga regeringen inte har lyssnat på de arbetslösas företrädare är klart. Sedan 1976 har arbetslöshetskassorna inte fått gehör för de rättmätiga kraven på kompensation till de arbetslösa. Ingemar Eliasson försökte vid sitt besök här i kammaren för en stund sedan säga att det var socialdemokraterna som i regeringsställning hade urholkat arbetslöshetsersättningen. Det är fel, och det var ett rätt försök att skylla ifrån sig.

Förhållandet är följande: 1976 begärde Arbetslöshetskassornas samorganisation en höjning av högsta dagpenningklassen från 130 till 160 kr. Beslutet fattade riksdagen året därpå. 1978 krävde A-kassorna en höjning av dagpenningen till 200 kr. – det blev 180 kr. Året därefter krävde man 210 kr. – det blev 195 kr. En begäran om 230 kr. lades, som någon talare sade här förut, i arbetsmarknadsministerns skrivbordslåda. Situationen är i dag den, att vi har en högsta dagpenningklass på 210 kr. Det motsvarar ungefär 25 kr. i timmen, och det är naturligtvis väldigt svårt att klara sig på.

Jag vill citera ordföranden i Arbetslöshetskassornas samorganisation Alf

Gunnar Svan i ett anförande som han höll vid kassornas föreståndarkonferens den 29 januari i år:

”Vi har försökt med uppvaktningar till arbetsmarknadsdepartementet, till de borgerliga riksdagsgrupperna. Men inget har hjälpt. Jag börjar tro att de borgerliga företrädarna i regering och riksdag betraktar arbetslösa som andra klassens medborgare. På något sätt skall de svältas till arbeten som ej finns.”

Det förslag till ändrat bidragssystem som har varit ute på remiss är ett aktstycke helt värdigt denna regering. Förslaget innebär att en större del av kostnaderna för arbetslöshetsförsäkringen övervältras på A-kassornas medlemmar. Om regeringens förslag går igenom kommer många A-kassor inte att kunna behålla nuvarande dagpenning.

Förslaget är fackföreningsfientligt. Många förbund kommer att stå inför valet att försämra den fackliga verksamheten eller sänka ersättningen till de arbetslösa. I en tid av stor arbetslöshet har regeringen fräckheten att komma med förslag om försämringar för dem som drabbas av arbetslöshet.

Några ord om sjukförsäkringen. Regeringen har, innan något förslag är lagt, spritt rykten som gjort människor förskräkta. Ena dagen skall regeringen lagstifta mot rätten att teckna avtal mellan arbetsmarknadens parter eller se till att karensdagarna skall gälla endast för privatanställda LO-medlemmar.

Jag skall citera ur SIF:s öppna brev till riksdagsledamöterna:

”Oberoende av om regeringen väljer att gå till riksdagen med sitt förslag eller försöker uppnå sitt syfte genom att sätta press på arbetsmarknadens parter, skulle vi uppfatta ett sådant agerande som provokativt mot Sveriges löntagare och deras fackliga organisationer.

I detta sammanhang vill vi påminna om att ingen ledamot av den statliga sjukpenningkommittén ville ha den lagstiftning som regeringen nu tycks förbereda.

SIF:s förbundsstyrelse noterar de rykten som antytt att regeringen har för avsikt att inte bara införa ytterligare karensdagar utan också hindra parterna på arbetsmarknaden att i avtal reglera ersättningen vid sjukdom utöver den ersättning som utgår från Försäkringskassan.

Om dessa idéer förverkligas är det första gången i modern tid som en svensk regering och riksdag griper in i arbetsmarknadsparternas fria förhandlingsrätt.

Svenska Industritjänstemannaförbundets förbundsstyrelse vädjar till det svenska folkets representanter att avvisa alla sådana förslag som kommer att uppfattas som en utmaning mot det arbetande folket och deras fackliga organisationer.”

Till sist, fru talman, några ord om sysselsättningsfrågorna och då speciellt om bristen på arbete för byggnadsarbetare.

Vi har f. n. en arbetslöshet på ca 12 % av byggnadsarbetarna. Det gör i absoluta tal ca 13 000 människor. Denna arbetslöshet är inget nytt. Vi har över 200 man som har utförsäkrats från A-kassan. Vad detta innebär är svårt

för alla som har arbete att begripa. När utförsäkringen är ett faktum kvarstår endast socialbyrån.

I folkpartiets Sverige tvingas en arbetslös arbetare att gå till socialbyrån i stället för till jobbet. Jag tror att det av och till är nödvändigt att klä av procentsatser till vad som händer den enskilda människan, när riksdagen tar felaktiga beslut.

Vi fick häromdagen nya rapporter. Bostadsbyggandet kommer under detta år att minska med ca 10 000 lägenheter. Detta gör att arbetslösheten bland byggnadsarbetare ytterligare kommer att öka. Prognoserna är dystra. Nästa vinter ser ut att bli ännu värre än denna. Dessutom är det här dyrt för samhället. Man kan genom att studera utbetalningarna från arbetslöshetskassan följa den dystra utvecklingen. Jag tar som exempel veckorna 1–5 för år 1980–1982. 1980 betalade Byggnads arbetslöshetskassa ut 23 772 000 kr. 1981 var utbetalningen 29 218 000. Under 1982 har utbetalningarna varit 69 804 000 kr.

Den politik som f. n. förs inom byggsektorn – eller snarare den brist på politik som råder – är riskabel. Vad som händer är att byggandets produktionsresurser håller på att äventyras. Både de yrkeskunniga byggnadsarbetarna och byggmaterialindustrin är svåra att få tillbaka om de försvinner.

Det lät litet väl dilettantmässigt när arbetsmarknadsministern i TV i förrgår meddelade att han inom departementet skulle tillsätta en arbetsgrupp som skulle titta på problemen. Medan gräset gror dör kon!

Förhoppningsvis slipper arbetsmarknadsministern detta problem om ett antal månader, men genom sin passivitet och brist på vilja att göra något har regeringen klar skuld till den massarbetslöshet som f. n. råder bland byggnadsarbetarna.

Anf. 62 STEN SVENSSON (m) replik:

Fru talman! Lars Ulander gjorde ett påpekande till mig beträffande anställningsskyddslagen, och han ansträngde sig – liksom övriga talare hittills i debatten har gjort – att misstänkliggöra de förslag som vi har begärt skall läggas fram på det här området. Vi har nämligen menat att ett sätt att få ned ungdomsarbetslösheten är att göra det lättare för dem som är utan arbete att genom provanställning etc. slussas in på den reguljära arbetsmarknaden. De s. k. Åmanlagarna har ju medfört att trösklarna mot arbetsmarknaden, för dem som står utanför, har blivit allt högre med tiden.

Nu säger Lars Ulander att det i flertalet fall finns avtal som reglerar frågor om provanställning. Men varför då inte ändra lagen, så att *alla* får chansen att provanställa?

Sedan gjorde jag också påpekandet att en sådan här ändring i anställningsskyddslagen inte innebär så stora förändringar i sig. Jag vidhåller det påpekandet! Men det är, Lars Ulander, absolut nödvändigt att ta detta steg. Denna och ett flertal andra åtgärder som jag har pekat på i mitt anförande är viktiga pusselbitar i detta mönster, och ett genomförande av dem kommer att leda fram till ökade möjligheter att slussa in ungdomar i första hand i

industrin men också i det övriga arbetslivet.

Jag pekade på problemet med höga minimilöner, jag pekade på skolans funktionssätt och skolans yrkesförberedelser. Jag framhöll inte minst det angelägna i att vi bedriver en generellt verkande ekonomisk politik som lägger grunden till ett bättre konkurrensläge. Löser vi inte de problemen kan vi inte räkna med någon effekt av de övriga insatser som jag har pekat på.

Anf. 63 ARNE FRANSSON (c) replik:

Fru talman! Lars Ulander sade i sitt anförande att regeringens politik skulle leda till massarbetslöshet bland byggnadsarbetarna. Så är inte fallet, även om situationen är besvärlig. Statistiken över antalet arbetslösa byggnadsarbetare från december månad 1981 anger siffran 12 888. Det finns anledning att påminna Lars Ulander om förhållandena 1971. Tittar man på uppgifterna för december månad 1971, då vi också hade en besvärlig lågkonjunktur, finner man att antalet arbetslösa byggnadsarbetare låg på 13 646.

Jag tycker att det finns anledning för Lars Ulander, när han gör den här beskrivningen, att inte ta till för stora ord. Situationen 1971 – då socialdemokraterna satt i regeringsställning – var ju ännu besvärligare för byggnadsarbetarna än vad den är i dag.

Sedan några ord när det gäller medbestämmandelagen. Jag tillhör dem som beklagar att man inte kunnat träffa något avtal på den privata sektorn. Men medbestämmandelagen är en ramlagstiftning, och avsikten var att arbetsmarknadens parter skulle träffa överenskommelser. Jag hoppas att så skall bli fallet, för jag tror det är väldigt värdefullt.

Lars Ulanders uppfattning i dag är tydligen att om det skulle ha varit en socialdemokratisk regering under de senaste åren, skulle man ha gått in med ytterligare detaljlagstiftning på MBL-området. Det tror jag vore mycket olyckligt. Jag tycker att man skall överlåta det här förtroendet till arbetsmarknadens parter, att själva träffa överenskommelse på detta område.

Allra sist vill jag säga när det gäller de offentliganställdas inflytande att det är viktigt att man gör den här översynen och klarlägger gränsdragningen mellan den politiska demokratin och det inflytande som de anställda skall ha. Det är många framstående socialdemokrater, och då bl. a. företrädarna för Landstingsförbundet och Kommunförbundet, som har exakt samma uppfattning som den som kom till uttryck i det riksdagsbeslut som togs i slutet av förra året.

Anf. 64 LARS ULANDER (s) replik:

Fru talman! Till Sten Svensson: Jag tror att det är klokt att säga att det här inte kommer att ge några som helst ungdomar arbete. Men jag förstår i och för sig Sten Svenssons situation och hans vilja i detta sammanhang. Moderaterna har ju icke vid något tillfälle haft något som helst intresse av att vi skall få en lagstiftning på arbetslivets område som skall gynna arbetsta-

garna. Varför skulle man ha det just vid det här tillfället? Det vore bättre om man sade detta, därför att när det gäller den andra delen är vi överens.

Det här kommer inte att ge några ungdomar jobb. Vi har gjort de undersökningar som har krävts i den utredning som föregick framläggandet av detta lagförslag. Klart är som sagt att det ur de utredningarna inte kan utläsas att man kan få ett enda ytterligare jobb för några ungdomar.

Skälet till det här är att Per Ahlmark i Älvsjö för ett antal år sedan lovade arbetsgivarna att han skulle se till att man skulle försämbra den här lagstiftningen. Det har alltså den borgerliga regeringen nu också sett till att man gör.

Sedan får jag säga till Arne Fransson: Det verkar på något sätt som om det finns en jätteambition hos de borgerliga partierna att slå rekord i arbetslöshet. Man säger att det inte är så farligt i år – det är ingenting att tala om, för det var värre då och då. Vi har 12 % av byggnadsarbetarna arbetslösa. Vilket procenttal skall Arne Fransson ha för att vara nöjd och för att kunna säga att det här är fråga om en massarbetslöshet? Det verkar nästan som om Arne Fransson skulle slåss för att vi skulle hamna i samma situation totalt sett som i Thatchers England. Jag vill säga att det för Arne Franssons del kanske skulle vara klokare att föra en positiv diskussion.

Ja Tjänköpings län. Vad händer där? Ja, det är ju en katastrof mer eller mindre inom byggnadsmaterialindustrin, inom småhusindustrin och möbelindustrin. Varför då? Jo, helt enkelt därför att regeringen hanterar byggenskapen på ett sätt som gör att vi över huvud taget inte kommer på fötter. Därför borde det vara rimligt, eftersom Arne Fransson kommer från det länet, att han i stället för att försöka snacka bort sysselsättningen försökte slåss för den.

Sedan gäller det frågan om socialdemokraterna skulle vilja ha detaljlagstiftning om medbestämmandelagen. Ja, det skall man ha i den utsträckning som krävs för att man skall få lagen att fungera. Om arbetsgivarna på den privata sidan – det gäller enbart den privata sidan, för på alla andra områden har vi medbestämmandeavtal – vägrar att följa avtalet, är det klart att man skall gå in med lagstiftning.

Anf. 65 STEN SVENSSON (m) replik:

Fru talman! Vilka är det som gynnas av trygghetslagarna? Ja, det är uppenbarligen de som redan har arbete. Deras skydd har man förstärkt genom den anställningsskyddslag som vi har i dag. Men de som har råkat illa ut är de arbetslösa. Det är de som i högre grad skall gynnas genom de ändringar i lagstiftningen som vi begär. Vi skall alltså sänka tröskeln till arbetsmarknaden genom de här åtgärderna.

Sedan har jag sagt – och det vidhåller jag – att det är viktigt att man också sätter in en lång rad åtgärder över hela fältet. Man skall inte bara nöja sig med de här initiativen. Avsikten med mina påpekanden var att man måste samordna över hela arbetsmarknaden och över hela det ekonomisk-politiska området. Strategin syftar till att man på alla områden underlättar för

ungdomarna att slussas in i arbetslivet, och då i synnerhet inom den konkurrensutsatta industrin.

Anf. 66 ARNE FRANSSON (c) replik:

Fru talman! Vi har självklart inga ambitioner att slå rekord i arbetslöshet – det är fjärran från den uppfattning som vårt parti har. Vad jag ville säga i mitt förra inlägg var att jag tycker att Lars Ulander i rättvisans namn kunde ha nämnt i sitt huvudanförande att arbetslösheten bland byggnadsarbetarna under lågkonjunkturen 1971/72 låg på samma nivå som den gör i dag. Den siffran går det inte att komma ifrån, och man skall inte blanda bort korten på det sätt som Lars Ulander försökte göra.

Jag är fullt medveten om – och det sade jag också – att bekymren är stora inom den här branschen. Vad jag tror är nödvändigt, och jag hoppas få stöd härför av Lars Ulander under vårriksdagen, är att vi skall öka våra satsningar på exportsidan när det gäller träbranschen i största allmänhet. Vi skall ge litet generösare exportstöd än vad det finns möjligheter till i dag. Vi har goda förutsättningar att konkurrera och finna avsättning för bl. a. monteringsfärdiga trähus, om trähusfabrikerna får det ytterligare stöd som krävs för de marknadsföringsinsatser som erfordras för att få ett fotfäste bl. a. på den europeiska marknaden.

Vi är av den uppfattningen att det är viktigt att bibehålla byggnadsindustrin, men vi måste ändå vara realistiska och konstatera att det blir ett något lägre bostadsbyggande i Sverige under de närmaste åren. I t. ex. Jönköpings län finns det i dag ca 1 400 tomma lägenheter. Det kan man trots allt inte bortse från.

Sedan sade Lars Ulander att vi från centerns sida skulle vara anhängare av den politik som Margaret Thatcher driver i England. Självklart är vi inte det, och vi ställer heller inte upp på den politik som förs i det socialistiska Frankrike med den stora arbetslöshet som råder där.

Anf. 67 LARS ULANDER (s) replik:

Fru talman! Det är klart, Sten Svensson, att trygghetslagstiftningen ger trygghet åt dem som har anställning. Det förslag som ligger och som vi skall behandla den 24 februari har inte stöd från någon facklig organisation. Det är rätt typiskt att den här regeringen alltid lägger fram sådana förslag att den kommer i kollision med de fackliga organisationerna.

Jag tycker att Arne Fransson för ett underligt resonemang. Han säger att nu är 12 % av byggnadsarbetarna arbetslösa – förmodligen är det fler, eftersom detta är en gammal siffra. Vad de får som tröst från en ledamot av riksdagen som tillhör ett av regeringspartierna är att 1971/72 var det värre. Det är egentligen upprörande. Gå hem till människorna i träindustrin i Jönköping när de blir av med sina jobb och säg till dem att det var värre 1971/72! Då hade vi dock en mycket ljusare situation än vi har i dag, därför att då bedrevs en politik med vilja att se till att vi skulle klara sysselsättningen.

Bostadsbyggandet kommer förmodligen att bli ännu lägre om ni får

fortsätta i regeringsställning. För vad kommer ni att göra? Jo, ni kommer att se till att det blir ännu svårare för människorna att hyra de bostäder som produceras, därför att de kommer inte att ha råd med det. Det är bara att plocka bort ytterligare bostadsbidrag. Då kan ni kanske avskaffa byggnadsarbetarkåren, om det är det som ni är ute efter.

Anf. 68 ANDERS HÖGMARK (m):

Fru talman! Arbetsmarknads- och sysselsättningsfrågorna har ganska naturligt intagit en central roll i den allmänpolitiska debatt som nu pågått i över 15 timmar här i kammaren. Det är naturligt av flera skäl:

1. Endast genom produktiva arbetsinsatser skapar vi nya resurser för att betala vår överkonsumtion och våra skuldräntor till utlandet.

2. Tillgång till ett meningsfullt arbete är en politisk målsättning som omfattas av samtliga partier och som har hög prioritet.

Det vore konstruktivt att utifrån en analys av bristerna och svagheter i och orsakerna till dagens situation föra fram förslag som tar sikte på att utan skygglappar föreslå åtgärder i syfte att frigöra arbetsvilja, skaparglädje och framtidstro i vårt land. Låt mig ändå säga, fru talman, att man när man lyssnat till Lars Ulanders försök till analys av dagsläget börjar tvivla på möjligheterna att här i kammaren – åtminstone med Lars Ulander – föra en diskussion på grundval av en någorlunda objektiv analys av förutsättningarna.

Det är enligt min mening också nödvändigt att vi politiker på allvar ställer frågan, om vårt samhälle har blivit alltför komplicerat genom olika samhällssektorsers snabbt växande norm- och regelsystem – så komplicerat, att vi som beslutsfattare inte förmår överblicka och påverka helheten och att enskilda, ofta kreativa, människor upplever regelsystemen som hinder i en utveckling av idéer och nya projekt på olika områden.

I en tid då vi alla intensivt efterlyser nya affärsidéer, projekt som kan skapa jobb och nya företag, upplever bevisligen en stor grupp av våra mest kreativa människor, som exempelvis uppfinnare, konstruktörer och småföretagare, vårt samhälle med alla dess regler, förbud, normer och föreskrifter som fullständigt hämmande på skaparglädjen och viljan att utveckla och förbättra.

Debatten om löntagarfonder förändrar inte denna känsla av osäkerhet inför framtiden. Ett brev – även ett från herr Feldt – kan betyda mycket, men flertalet småföretagare får, med rätt eller orätt, en känsla av att vargen förklädd till Rödluvans mormor har skickat en vänlig hälsning.

Arbetsmarknadsutskottet besökte förra veckan Småland och då bl. a. Gnosjö – en av småföretagsamhetens många pärlor i det ljusa och vackra Småland. För ett utskott som ofta gästar län och kommuner med stora sysselsättningsproblem känns det befriande att få uppleva klimatet i västra Småland, där problemen ofta blir det möjligas konst och alltid utgör en utmaning till att finna en enkel lösning. Gång på gång återkommer hos dessa småföretagare och kommunalmän uttrycket "Det måste ju finnas en enklare

lösning, som ger mer och kostar mindre – dessutom med mindre administration och byråkrati”.

Det är självfallet en utopi att göra hela Sverige till ett Gnosjö-Anderstorp, även om det vore en nåd att stilla bedja om. Men vi politiker har mycket att lära av det klimat som råder där och som skapat ett gediget välstånd för människorna. Just förmågan att på ett enkelt, många gånger okonventionellt sätt lösa problem har varit styrkan och vägen till framgång.

Fru talman! Det är naturligt att man i småföretagarkretsar med stort intresse emotser den s. k. småföretagspropositionen, som om några veckor läggs på riksdagens bord. Med tanke på den inlevelse och känsla som ledande regeringsföreträdare talat med när det gällt mindre företags stora betydelse, behov av riskvilligt kapital, problem vid generationsskiften etc. bör man med rätta kunna ha klart uttalade förväntningar på rejäla och konstruktiva förslag i propositionen.

Över huvud taget har man anledning att förvänta sig att utbildningsfrågorna i småföretagen ägnas litet mer av genomtänkt helhetssyn än den som nu redovisas i årets budgetproposition. I denna drar exempelvis industriministern in anslaget för utbildningsverksamheten vid de regionala utbildningsenheterna, trots att dessa pengar till stor del har använts för att med kraft stimulera kursverksamheten kring ämnet ”Att starta eget” – kurser som varit mycket välbesökta och avsatt resultat i form av nya företag. Vidare har pengar gått till utbildning som rör produktutveckling och marknadsföring, inte minst export. Varför denna njugghet? Jo, utlokaliseringen av SIFU till Borås – detta märkliga och föga genomtänkta beslut – kostar 10 milj. kr. mer per år i hyres- och administrationskostnad jämfört med vad som är fallet på nuvarande lokaliseringssort.

Vidare kan det finnas anledning att fundera över hur länge det skall dröja innan statsmakternas intresse för småföretagen och dessa företags stora betydelse för sysselsättning och regional utveckling skall avsätta några rejäla spår i vårt utbildningssystem på högskolenivå.

Än så länge dominerar den företagsekonomiska utbildningen vid våra högskolor av exempel från de stora företagens värld.

Trots ett klart uttalat intresse från de mindre företagens organisationers sida satsar regeringen via utbildningsväsendet otroligt litet på högre småföretagsutbildning och forskning vid högskolorna.

Trots denna relativa njugghet har vid Växjö högskola utvecklats en omfattande småföretagsutbildning och därtill hörande forskning. Utan tvivel betraktas Växjö högskola i dag som centrum för den växande småföretagsforskningen och utbildningen – en naturlig utveckling mot bakgrund av småföretagens dominerande ställning i Småland.

Under senare år har flera motioner väckts som uttrycker en önskan om att från statsmakternas sida markera småföretagsamhetens stora betydelse genom ökade utbildnings- och forskningsresurser. Till årets riksmöte har i en småländsk flerpartimotion framförts förslaget om att inrätta ett institut för småföretagsutveckling i Växjö. Det vore onckligen till gagn för småföretagsamheten och därmed för svenskt näringsliv om ett sådant forskningsinstitut

kunde tillskapas – det borde inom budgetramen för småföretagspropositionen vara av intresse att göra en sådan produktiv framtidsattsning i småföretagsforskning, som en spjutspets mot framtiden.

Fru talman! I det här landet har vi inte råd att i dagsläget spilla bort de kreativa, ofta litet udda människorna, som utan tvivel känner olust och ovilja mot byråkratins ständiga triumfer. Dessa människor resignerar i stället för att utveckla nytt och ge jobb, och dessa människor finns förvisso inte bara i Småland utan överallt i vårt avlånga land.

I dessa småföretagsbygder hälsar man med tillfredsställelse flera av de moderata krav på arbetsmarknadspolitikens område som vi för fram i vår partimotion, som bl. a. innebär

att arbetsmarknadspolitikerna främst skall inriktas på åtgärder som underlättar en nödvändig industriell expansion,

att löneutvecklingen och lönebildningen skall anpassas på ett sådant sätt att Sverige återvinner konkurrenskraft och nödvändiga kostnadsfördelar gentemot omvärlden,

att arbetsmarknadsverket skall effektiviseras och omorganiseras så att förmedlingsverksamheten än mer skjuter i förgrunden,

att arbetsrätts- och ledighetslagstiftningen skall ses över i syfte att underlätta relationerna och funktionerna på arbetsmarknaden,

att arbetsrättsliga hinder för ungdomens inträde på arbetsmarknaden undanröjes,

att obegränsad rätt till sex månaders provanställning och korttidsanställning vid arbetstoppar omedelbart skall införas,

att turordningen inom ramen för lagen om anställningsskydd snarast skall ses över,

att åtgärder skall sättas in för att undanröja sådana företeelser som hämmar den yrkesmässiga och geografiska rörligheten på arbetsmarknaden,

att systemen med avgångsvederlag och rörlighetsstimulanser skall utvecklas.

att utbildning och yrkesvägledning skall inriktas på att stimulera yrkesval som ger förutsättningar för sysselsättning inom den enskilda sektorn,

att de unga kvinnornas situation på arbetsmarknaden särskilt skall uppmärksammas,

att stödet till lärlingsutbildning, varvad utbildning och övrig företagsutbildning förbättras,

att arbetsmarknadsutbildningen skall effektiviseras och att resurserna i större utsträckning skall inriktas på "köp" av utbildningskapacitet i företagen samt

att resurserna för beredskapsarbeten skall inriktas på sysselsättning inom den enskilda sektorn.

Flera av dessa förslag innebär ett rejält nytänkande inom närings- och arbetsmarknadspolitikerna, vilket enligt vår uppfattning är nödvändigt för att klara 1980-talets problem, som vi själva måste lösa.

Fru talman! Det vore en smula överdrivet att påstå att alla smålänningar är

Nr 72

Torsdagen den
4 februari 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

moderater, men i typiska småföretagstrakter har man alltid varit öppen för nya okonventionella förslag och lösningar, om man övertygats om att de gamla inte visat sig tillräckligt effektiva. Kanske är det ett utslag av småländskt förnuft och vilja att överleva och förkovra sig – men ack, så lärorikt för beslutsfattare som kört fast i sina hjulspår och som nu i valrörelsen med fång av röda rosor skall övertyga menigheten om fondekonomins förträfflighet som stimulansmedicin för ett Sverige som verkligen både vill och kan arbeta sig ur dagens bekymmersamma situation. Men då måste politikerna verkligen skapa de rätta förutsättningarna genom att avbyråkratisera, förenkla i norm- och regelsystem, göra det lönsamt att arbeta samt frigöra alla de kreativa, nyskapande krafter som finns i det här landet. För dessa människor ligger i framtiden en möjlighet och en utmaning – men i ett fondsocialistiskt Sverige ser de ett hot mot vårt framtida västånd.

Anf. 69 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Fru talman! Socialdemokratin hävdar att arbetet är grunden för all välfärd och att folkets vilja till arbete är nationens viktigaste tillgång.

Men i det borgerliga Sverige har vi blivit så fattiga att vi inte längre har råd att arbeta.

Arbetsmarknaden är på väg att klappa ihop. Regeringen står på åskådarplats, helt förlamad. Regeringen förmår inte längre försvara sina dumheter, det har gårdagens och dagens debatt visat.

Dagens arbetsmarknad, men framför allt framtidens arbetsmarknad, inger för LO-kollektivet stor oro. Bristen på offensiva satsningar från regeringens sida har gjort att LO-medlemmarna och deras familjer har stora bekymmer.

Framtidens arbetsmarknad är som att höra en dålig rapport från börser. Börsnoteringarna kunde låta ungefär som följer:

Metallarbetarna inom verkstadsindustrin beräknas minska.

Orsak: regeringens minskade exportsatsningar.

Metallarbetarna inom järnbruken minskar.

Orsak: uteblivna investeringar.

Metallarbetarna inom bilverkstäderna slås ut.

Orsak: regeringen stöttar inte branschens krav om inrättande av ett branschregister.

Medlemsantalet inom Träindustriarbetareförbundet beräknas minska genom korttidsveckor, permitteringar och avskedanden.

Orsak: den låga nivån på byggandet inom Sverige och uteblivna exportsatsningar.

Medlemmarna inom Byggnads upplever f. n. en mycket stor arbetslöshet.

Orsak: regeringen saknar bostadspolitik.

Medlemsantalet inom Fabriks verksamhetsområde minskar.

Orsak: för lågt bostadsbyggande och låga industriinvesteringar.

Medlemsantalet inom Kommunal minskar.

Orsak: regeringens minskade statsbidrag till kommunerna vilket får effekter på bl. a. skolområdet, barnomsorgen och åldringsvården.

Medlemsantalet inom Livsmedel minskar.

Orsak: minskade livsmedelssubventioner, utebliven jordbruksutredning och problem inom bondekooperationen.

Medlemsantalet inom Beklädnads minskar.

Orsak: regeringen har gett upp kravet på en 30-procentig tillverkning inom landet och ursprungsmärkning samt kronpåslag inom detaljhandeln.

Fru talman! Denna arbetsmarknadsbörs kunde göras längre, men någon uppgång syns inte till. Inte ens ett litet ljus i den långa tunneln.

Regeringen har i sin budgetproposition som lades fram i januari ingen framtidstro.

Men, fru talman, det finns partimotioner från socialdemokraterna på område efter område. Dessa tar sikte på att trygga framtidens arbete och välförhållanden.

Enligt socialdemokratisk uppfattning har näringspolitiken en dubbel uppgift. Den skall å ena sidan stimulera ett effektivt utnyttjande av resurserna och utveckling av ny konkurrenskraftig industriproduktion. Den skall å andra sidan säkerställa att den nödvändiga omvandlingsprocessen genomförs i former som är godtagbara från sociala och regionala synpunkter.

För att undvika att denna dubbla uppgift leder till svårlösta målkonflikter inför de industripolitiska besluten krävs en god handlingsberedskap. Utan en betydande framförhållning hamnar man lätt i situationer där handlingsfriheten är snävt begränsad och där man vid beslutet endast har att välja på att tillgodose antingen effektivitetsmål eller sociala mål. Med en industripolitisk planering, inriktad på flexibilitet och handlingsberedskap, har man helt andra möjligheter att fatta beslut som uppfyller både ekonomiska och sociala krav.

Men den näringspolitiska planeringen har inte enbart till uppgift att stärka handlingsberedskapen. Den skall också vara ett medel för en ökad samverkan mellan samhället, de anställda och företagen i arbetet för att utveckla det svenska näringslivet. Planeringsprocessen skall utgöra en fortlöpande diskussion där olika parterns önskemål och förslag förs fram och prövas. Ur den processen skall samhällets näringspolitiska insatser växa fram.

Vår politik innebär en förstärkt efterfrågan på hemmamarknaden som en direkt följd av den investeringsoffensiven. Satsningarna på energiområdet, transportområdet, i byggandet osv. innebär ökade leveranser för den svenska industrin. Samtidigt ger satsningen på investeringar en ökad effektivitet inom industrin och också på andra områden, exempelvis inom transportsektorn. Det leder också till ökad internationell konkurrenskraft.

En annan grundsyn i vår politik för att stimulera industrins förnyelse är olika åtgärder för att säkerställa att strukturomvandlingen genomförs i

socialt godtagbara former. Insatserna har också till syfte att underlätta rekryteringen av arbetskraft till industrin och att undvika att strukturomvandlingsprocessen leder till en utslagning av arbetskraft.

Vi har ifrån socialdemokratisk sida i samförstånd med Landsorganisationen vid upprepade tillfällen krävt att en särskild struktur- och utvecklingsfond skall inrättas. Fondens uppgift skall vara att förbättra företagens försörjning med riskkapital. Den skall också kunna spela en viktig roll i samband med strukturförändringar inom näringslivet, bl. a. som ett instrument för att åstadkomma den expansion på områden med utvecklingsmöjligheter som är nödvändig för att strukturförändringarna skall kunna genomföras på ett socialt rimligt sätt.

Den statliga företagssektorn har under de olika borgerliga regeringarna tilldelats en defensiv uppgift i industripolitiken, och de statliga företagen har sackat efter i utvecklingen. Under den senaste tiden har framkommit uppgifter som tyder på att en utbrytning och privatisering av de vinstgivande företagen inom Statsföretagsgruppen är förestående. En sådan åtgärd skulle innebära att samhället förlorade ett av de viktigaste vapnen i den industripolitiska satsningen från socialdemokratisk sida. Förändringen skulle försvåra för Statsföretag att rekrytera kvalificerad personal. Förutsättningarna för att utveckla Statsföretagsgruppen till en slagkraftig koncern skulle då ryckas undan.

Vi socialdemokrater menar att de statliga företagen måste vara ett aktivt medel i industripolitiken, ett instrument som statsmakterna kan utnyttja för att påverka strukturutvecklingen som helhet i enskilda branscher, ett instrument för att föra ut stimulanser till den svenska industrin – exempelvis på upphandlings- och utrustningsområdet.

I budgetpropositionen föreslår nu regeringen ett anslag på 20 milj. kr. till statligt stöd för kredit vid försäljning inom landet, s. k. hemmamatchning. Sådant stöd kan utgå då konkurrerande utländska företag på grund av utländskt kreditstöd erbjuder särskilt förmånliga kreditvillkor. Anslaget tas emellertid endast upp för att täcka kostnader som uppstått på grund av tidigare åtaganden. Regeringen föreslår att systemet med hemmamatchning upphör senast den 30 juni 1982.

Industriministern säger att motiven för detta förslag är två. Dels anses ingångna och förväntade internationella överenskommelser om begränsning av kreditkonkurrensen ta bort behovet av ifrågavarande stöd för det svenska näringslivet, dels menar man sig uppnå besparingseffekter genom att stödformen upphör.

Det är inte svårt att inse att dessa motiv är motstridiga. Antingen behövs stödformen. Den drar då kostnader i form av budgetmedel. Dessa medel kan inbesparas, om man inte vill tillgodose föreliggande behov. Eller också behövs stödet inte. Då drar det heller inga kostnader och aktualiserar därmed inga besparingar.

Från socialdemokratisk sida välkomnar vi att riskerna för snedvridande kreditkonkurrens minskas genom nya internationella överenskommelser. Dessa risker har emellertid inte en gång för alla undanröjts. En viktig roll

spelar här den svåröverblickbara internationella ränteutvecklingen. Det skulle därför vara möjligt att ha kvar stödet tills man har fått ett klarläggande av huruvida det finns behov av ett sådant eller inte.

Vi begär därför i en motion till årets riksmöte att riksdagen uttalar att systemet med hemmamatchning skall finnas kvar. Det finns samtidigt anledning att se över dessa regler. Som tidigare har påtalats har dessa förorsakat problem. Regeringen bör få i uppdrag att skyndsamt utarbeta förslag till ändringar, som också undanröjer begränsningarna i det nuvarande stödet.

Med detta, fru talman, har jag endast hunnit med att på några få punkter redovisa vår politik för framtiden. Inför kommande utskottsbehandlingsar är det naturligtvis vår förhoppning att motionernas innehåll kommer att diskuteras och noggrant prövas och inte bara voteras bort. När det gäller hemmamatchningsstödet – jag ser att Johan Olsson befinner sig i kammaren – vore det värdefullt att få en förklaring till regeringens handlande i denna för metallindustrin och hela verkstadsindustrin så viktiga fråga.

I detta anförande instämde Lilly Hansson (s).

Anf. 70 JOHAN OLSSON (c):

Fru talman! Birgitta Johansson och jag sitter båda i näringsutskottet. Det är därför naturligt att vi behandlar näringspolitiska frågor och företagsamheten – då i hög grad med den målsättningen att vi skall trygga sysselsättningen och ge så många som möjligt det jobb som de efterfrågar.

Beträffande den fråga som Birgitta Johansson ställde allra sist angående hemmamatchningen kan jag inte ange något annat motiv än det hon själv angav, nämligen att stödet haft vissa brister. Av bl. a. samhällsekonomiska besparingsskäl har man tagit bort det.

Jag vill glädja Birgitta Johansson med att säga att även vi anser det bekymmersamt att ta bort detta stöd. Vi har därför tagit upp denna fråga i en motion. Det kan alltså bli tillfälle till överläggningar om denna sak.

Det har bl. a. sagts att en anledning är att man har sänkt räntan för det exportstöd som i övrigt utgår. Det har även sagts att man har på gång överläggningar mellan de nordiska länderna, som skulle undanröja ojämnheten i handelsutbytet mellan dessa länder. Dessa saker får vi säkert anledning att diskutera. Vi från centern har sagt att man bör hjälpa de mindre företagen, om man skall fortsätta med det nuvarande systemet.

Frågan om sysselsättningen, tryggheten i jobbet och den höga arbetslösheten är en fråga som ofta har återkommit i denna remissdebatt. Från centerns sida anser vi att detta är en av de viktigaste frågor som vi har att arbeta med. Vi måste utnyttja alla tillgängliga resurser för att så många som möjligt skall beredas jobb. Ungdomen måste beredas antingen utbildning eller praktik om den inte får vanligt arbete.

Vi menar också att regionalpolitiken och industripolitiken är två grenar av vårt arbete som hör väldigt nära samman. Denna politik måste drivas så att

sysselsättningen upprätthålls också i landets alla olika delar – det är en viktig fråga – för att möjliggöra livskraft, bebyggelse och service ute i de många orterna i vårt avlånga land.

Den målsättning som jag här har angivit har självfallet många sidor. Jag vill uppehålla mig vid en av de faktorer som i hög grad påverkar sysselsättningen, nämligen näringslivet och företagsamheten.

Jag vill slå fast att den helt avgörande förutsättningen för att vi på såväl kort som lång sikt skall kunna upprätthålla sysselsättningen i detta land är att vårt näringsliv och våra företag på olika områden – allra främst industriföretagen – kan arbeta med lönsamhet och expansion.

Birgitta Johansson räknade upp en rad problem, som i och för sig finns. Hon förklarade också orsaken till varje problem. Där har jag en helt annan uppfattning. Jag tror att det skulle bli svårt för Birgitta Johansson att försöka bevisa riktigheten i de orsaker hon här nämnde. Jag skall senare i mitt anförande indirekt något kommentera det hon sade.

Vi kan inte upprätthålla sysselsättningen i det här landet, om inte den konkurrensutsatta delen av vårt näringsliv, dvs. de företag som arbetar med varor för export och med varor som skall konkurrera med importen, kan öka sin konkurrenskraft och återvinna förlorade marknadsandelar. Problemet är ju – vilket vi också har kunnat redovisa – att svenskt näringsliv har förlorat åtminstone 20 %, kanske 25 %, av sin utlandsmarknad sedan början av 1970-talet. Det är klart att detta inverkar på lönsamheten, på effektiviteten och på investeringsviljan inom denna sektor. Det inverkar också på våra förutsättningar att bygga upp den ekonomi som behövs för att den offentliga sektorn skall kunna utvecklas och för att servicen skall kunna upprätthållas. Det i grunden avgörande för om vi skall kunna lösa detta är alltså hur konkurrenskraften i vårt näringsliv utvecklas. Det är en annan syn på de här frågorna än den som föregående talare redovisade.

Jag vill tillägga att det är av alldeles särskilt stor betydelse att de mindre företagen kan utvecklas. För många orter här i landet kan de sägas vara helt avgörande för hur sysselsättningen kan upprätthållas inom området. Företagen har stor betydelse också för människor som bor långt ute i glesbygden och som pendlar in till de orter där företagen finns. Det är således viktigt att vi verkligen kan öka den konkurrenskraft som dessa företag måste ha för att överleva, för att kunna utvecklas och för att kunna ge fler människor arbete.

I budgetpropositionen har den inriktning av politiken som jag nu har försökt beskriva angivits, och där anges också att vi måste både spara och arbeta oss ur den ekonomiska krisen. Många anser – och till dem hör kanske också Birgitta Johansson – att vi inte kan spara, för då ökar arbetslösheten. Det är klart att detta är en mycket svår avvägning, och regeringens kanske allra svåraste uppgift är att hålla balansen mellan å ena sidan det stora budgetunderskott vi har och behovet av upplåning och å den andra angelägenheten av att använda resurserna så progressivt och produktivt som möjligt.

Men vi kan inte utan vidare för sysselsättningens skull upprätthålla

konsumtion med skattemedel eller med pengar som vi lånar utomlands, för det är så mycket i den hanteringen som förspills. Många menar att om vi har en stor konsumtion, så får vi också arbete i våra företag. Men att upprätthålla konsumtionen på det sätt jag nu berört snedvrider strukturen i företagen, och det minskar den konkurrensutsatta sektorns möjligheter att överleva i det långa loppet. Det stora budgetunderskottet innebär dessutom givetvis risker även för vår handlingsfrihet på längre sikt. Det innebär direkt också en påspädning av inflationen. Vi ökar ju köpkraften genom att pumpa in pengar i näringslivet och i samhället. Det tenderar att öka prisstegringarna, och detta är i sin tur till nackdel för näringslivet. Det tenderar också att öka ränteläget, vilket också får en direkt motverkande effekt på vår konkurrenskraft och lönsamhet.

Vi måste försöka att successivt spara, att minska på den del som kan kallas konsumtion, och efter hand överflytta resurserna främst på den konkurrensutsatta sektorn, så att vi får fler människor sysselsatta i näringslivet på olika sätt. Men givetvis är det viktigt att vi också ser till att de statliga insatser som görs på sådant som beredskapsarbeten, utbildning eller andra stora aktiviteter som vi har i gång blir produktiva, så att de ger jobb nu och framöver och så att vi utvecklar vårt näringsliv inom områden där vi kan anses ha möjligheter att konkurrera i framtiden och i företag som bedöms ha förmåga att överleva.

Att vi skall arbeta oss ur krisen innebär kanske i främsta rummet att man pålägger alla dem som arbetar i näringslivet och i företagen en extra uppgift – det är de som skall göra det. Vi politiker kan inte göra grovjobbet. Vi har inte förmåga att genomföra det i detalj, utan det är näringslivet självt som skall göra det. Vår uppgift är givetvis att skapa sådana förutsättningar för näringslivet att det får den nödvändiga utvecklingsförmågan och konkurrenskraften. Inte minst måste vi inge dem som arbetar inom näringslivet tro på framtiden. Vi måste skapa den tillförsikt som självfallet också ger underlag för nya investeringar, innovationer – kanske chansartade – eller produktionsinsatser, som kan leda utvecklingen framåt. I detta sammanhang måste jag säga att löntagarfondsdebatten har varit negativ. Det må vara att det kan finnas inslag i den som är väl motiverade, men det hela har ju framställts så, att löntagarfonderna är av avgörande betydelse för att man skall kunna få makten över näringslivet. Detta har ju avskräckt företagen. Den debatt som pågår är ju tillräckligt bevis på att det skapats handlingsförlamning inom näringslivet, något som jag anser vara mycket olyckligt. Jag tycker att denna fråga borde föras ut ur diskussionen, åtminstone under 1980-talet.

Enligt min mening måste man också i hög grad satsa på ungdomarna, så att de får intresse av att ta industriarbete. Om industriföretag inte ser att de i fortsättningen har en kader av ungdomar som vill ställa upp, vågar de inte heller satsa intensivt. Här måste man medverka till att ungdomarnas utbildning och kontakterna mellan ungdomarna och industriföretagen förbättras väsentligt. Detta är på längre sikt är en av de viktiga frågorna. Vad som har påbörjats under de senaste åren på detta område bör utvecklas, så att

det blir ännu fler kontakter mellan ungdomarna och näringslivet. Därigenom kan det skapas förtroende mellan båda parterna, och detta är oerhört viktigt med tanke på framtiden.

Vi måste ha en skattepolitik som möjliggör konsolidering och som skapar trygghet. Det går inte att omedelbart beskatta varje insats som möjligen ger vinst eller extra inkomst. Här måste man i stället ge möjligheter till konsolidering och tillåta att riskvilligt kapital satsas på nyproduktion.

Man skulle kunna räkna upp många åtgärder. Jag kan nämna marknadsföring och produktutveckling, som är någonting mycket viktigt med tanke på framtiden. Politikerna kan också medverka till att stimulera exportansträngningarna. Vi kan också stimulera den industri som har att arbeta med importen. Den svenska exportandelen måste också ökas. Jag tror också att det är viktigt att vi utvecklar glesbygdsnäringarna. Här kommer småföretagen in i bilden. Inte minst utvecklingsfonderna har en stor uppgift att fylla på det här området. Över huvud taget måste vi rusta upp de statliga instrumenten. Det har kommit in litet slentrian i dessa institutioner. Det skulle inte skada med en översyn och en effektivisering av hela den statliga instrumentarsenalen. Därigenom skulle näringslivet kunna stödjas och stimuleras.

Om vi skall kunna skapa den framtidstro som är nödvändig inom näringslivet, är det viktigt att vi kan ange på vilka villkor företagen har att arbeta. Centern anser att näringslivet måste få arbeta i en marknadsekonomi men med socialt ansvar. Marknadsekonomi är den effektivaste formen för att man snabbt skall kunna styra produktionen med hänsyn tagen till konsumenternas efterfrågan. Genom den spontana konkurrensen uppnår man den effektivaste produktionen och de lägsta priserna. Men marknadsekonomi måste finna sig i vissa begränsningar med hänsyn till de anställda, hälsorisker, bevarande av god miljö, resurshushållning och också för att vi skall få en rimlig regionalpolitisk balans. Centern kallar detta den tredje vägen, och vi strävar efter att öka förtroendet för denna. Vi säger nej till socialdemokraternas socialistiska modeller, därför att dessa inte ger de enskilda människorna det utrymme och den handlingsfrihet som krävs för att vi skall kunna klara utvecklingen på olika områden. Den risk för centralstyrning som uppstår om dessa modeller genomförs innebär en dämpning av den ekonomiska aktiviteten och framstegstakten. Vi säger också nej till motpolen, nämligen en ohämmad marknadsekonomi, som skulle kunna innebära en hänsynslös exploatering och centralisering, där enbart kapitalavkastningen skulle vara den drivande kraften. Denna modell ser vi rätt ofta exempel på i den moderata politiken.

De obalansproblem som vi i dag arbetar med har till stor del sin grund i den industripolitik och den ekonomiska politik som socialdemokratin förde på 1960- och 1970-talen. Politiken kännetecknades av centralisering och storskalighet. Den innebar också en konsumtionsstegring som inte motsvarades av vår produktion. Inte minst småföretagsamheten blev under denna period tillbakasatt. Man nonchalerade helt och tog inte till vara den kraft i

näringslivet som de många små företagen var. Nu har man tänkt om i många stycken, men det skedde för sent.

Regeringsskiftet 1976 inträffade just då verkningarna av den tidigare förda politiken började ge utslag. Dessa verkningar kombinerades med en rad andra problem, bl. a. i form av ökade oljekostnader. Regeringarna efter 1976 har fått kämpa med en omläggning av politiken, samtidigt som kostnadsproblemen har förorsakat förluster av marknadsandelar och konkurrenskraft för det svenska näringslivet. Trots dessa svårigheter har regeringarna efter 1976, med Thorbjörn Fälldin i spetsen, lyckats förhållandevis väl. Arbetslösheten var större i början av 1970-talet än vad den nu är, om man räknar i procent av de yrkesverksamma. Det sägs av och till att regeringen inte har gjort några insatser för att bemästra arbetslösheten. Jag tycker därför att det är riktigt att poängtera att aldrig tidigare har en regering i det här landet lagt så stora resurser på att åstadkomma åtgärder som motverkar arbetslösheten.

Detta, fru talman, är en kort redovisning av den näringspolitik som vi vill föra. Regeringen har öppet och ärligt lagt fram detta förslag. Vi kommer att jobba för det och inför väljarna tala om att vi vill driva denna politik vidare. Vi hoppas att väljarna skall inse att denna politik är ett steg på rätt väg och att den i ökad omfattning är värd deras stöd.

Anf. 71 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Johan Olsson tar upp problemet kring hemmamatchningen. Jag vill då påpeka att regeringen har sagt att den förväntade överenskommelsen mellan industriländerna är ett av dess motiv för att slopa hemmamatchningen. Johan Olsson säger nu att det finns en överenskommelse på det nordiska planet. Jag utgår från att vi har fler industriländer att handla med än de i Norden.

Vi kan också behöva detta stöd i Sverige för att möta risken för konkurrens från de s. k. nya industriländerna. Det kan bli nödvändigt för att vi skall kunna hävda oss på olika områden. Både Sydkorea och Brasilien utgör på sikt ett hot mot vår industri. Därför skall vi inte avhända oss denna möjlighet att utnyttja ett hemmamatchningsstöd.

Johan Olsson säger också att centern har motionerat om detta. Det är jag tacksam för så till vida att vi får anledning att i utskottet diskutera frågan. Det är bara märkligt att centern inte hann fram med detta förslag så att industriministern inte hade behövt ta upp problemet i budgetpropositionen.

Johan Olsson talade hela tiden om den politik som skall föras för att människorna skall få arbete, men det har inte klargjorts vilken inriktning denna politik skall ha för att ge människorna arbete.

Politikerna orkar inte med att göra grovjobbet, sade Johan Olsson. På ett vis kan jag hålla med om att vi skall kunna ha en diskussion med näringslivet, men mycket av grovjobbet när det gäller planering och framförhållning inom svensk industri är politikernas uppgift.

Avslutningsvis vill jag säga några få ord om löntagarfonder, som Johan Olsson också berörde i sitt anförande. Han menade att vi skall lägga den frågan åt sidan, och han talade om den propagandapparat som har satts i gång. Vi från arbetarrörelsen har inte framställt löntagarfondsdebatten på något negativt sätt. Däremot har vi fått en förvrängning av sanningen från både SHIO och SAF.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 72 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Johan Olssons anförande var i mångt och mycket en småföretagsamhetens höga visa, och i den vill jag gärna instämma. Jag har, som framgått, tidigare prisat de mindre företagen och småföretagen för deras engagemang och deras möjligheter att skapa jobb, inte minst i glesbygden.

Vidare säger Johan Olsson att det är nödvändigt och nyttigt att man omprövar och ser över den statliga åtgärdsarsenalen, att man slipar verktygen. Det är också bra.

Jag skulle gärna vilja ställa en direkt fråga, som anknyter till mitt tidigare anförande. I budgetpropositionen redovisas förslag, som innebär att man tar bort anslagen till utbildningsverksamhet, till kurser i att starta eget, exportseminarier och produktutvecklingsseminarier. Detta gör man troligen – jag tolkar det så, när jag läser budgetpropositionen ordentligt – för att kunna finansiera de stora merkostnader som utflyttningen av SIPU till Borås medför. Är detta någonting som regeringen gör för att slipa åtgärdsarsenalen, för att göra verktygen vassare och effektivare? Eller skall detta ses som ett olyckligt mellanspel, som rättas till i den kommande småföretagarpropositionen?

Anf. 73 JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Till Birgitta Johansson vill jag säga att hemmamatchningen mest har använts för import, för offerter från de nordiska länderna. Det finns ännu inte någon överenskommelse, men det pågår överläggningar om hur vi skall kunna komma på jämställd nivå med andra länder. Det är i viss mån en ojämn konkurrenssituation, och därför har vi med statsmedel något korrigerat de lägre priser som våra grannländer offererar på den svenska marknaden. Detta är mycket olyckligt. Men det visar vårt höga kostnadsläge, som vi tidigare har angivit. Vi har sagt, att intill dess ett sådant här avtal har slutits så bör man inte slopa det nuvarande systemet, men det bör ses över. Vi får anledning att diskutera detta i näringsutskottet.

Birgitta Johansson frågade vilken inriktning politiken skall ha. Detta angav jag utförligt redan i mitt anförande, och det kan vi återkomma till sedan. Vi skall föra en politik som skapar bra underlag för företagsamheten i detta land, med lönsamhet och konkurrenskraft för företagen, och vi måste

se till att kostnadsnivån sjunker så att den blir jämförbar med vår omvärld.

Nej, politikerna kan inte göra grovjobbet. Det är företagen och näringslivet som skall göra grovjobbet. Men vi skall skapa ett sådant klimat att många människor tycker att det är intressant att jobba i näringslivet och att öka insatserna där. Det är mycket betydelsefullt. Det är också viktigt att vi talar om för allmänheten vilken betydelse företagsamheten har, så att det skapas en positiv attityd och ett gott gensvar för de viktiga uppgifter som utförs.

Jag skulle kunna ställa samma fråga till Birgitta Johansson, om vad hon har för lösning för näringspolitiken. Det enda i hennes huvudanförande som jag kunde uppfatta som ett svar på den frågan var att man skall ha en strukturfond. Men pengarna till den måste också tas någonstans, och det finns risk för att pengarna i en sådan fond inte kommer att ha samma effektivitet som när näringslivet självt arbetar.

Till Anders Högmark vill jag säga att vi har varit bekymrade över den sparsamhetens tunga börda som har måst läggas på årets budget. Den utbildningsverksamhet som Anders Högmark nämner är ett område som har drabbats. Men vi har försökt att rätta till detta. Jag har själv väckt en motion i frågan, och jag hoppas att vi kan resonera och komma fram till en bra lösning. F. ö. kommer sådana frågor – och det kan vara en anledning till att de inte har tagits upp i den nämnda propositionen – att behandlas i propositioner längre fram. Det kommer en stor proposition om småföretagen, en om regionalpolitiken och även några andra, som berör dessa frågor.

Anf. 74 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Johan Olsson talade om kostnadsläget. Under ganska lång tid har vi fått höra att kostnadsläget utgör ett allvarligt hinder för företagandet i Sverige. Om nu kostnadsläget skulle vara besvärligt, så är väl inte det hela sanningen. Sanningen är nog att industrin inte har förmåga att få fram riskvilligt kapital. Man har heller inte förmåga att göra offensiva investeringar. Industriinvesteringarna minskar ju och har gjort det under de fem senaste åren. Det utgör det allvarliga hotet för en planerad sysselsättning i framtiden.

Anf. 75 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Det är bra med sparsamhet, om den drabbar rätt objekt vid rätt tillfälle. Om jag känner Johan Olsson rätt tror jag att han delar min oro och undran inför de här besparingarna. När han pekar på den kommande småföretagspropositionen, uppfattar jag det så att han även pekar på en möjlighet att inom den ramen rymma satsningar på utbildningsfrågorna – på både lägre och högre nivå.

Med tanke på Johan Olssons mycket goda kontakter med industriministern tar jag det som ett löfte inför framtiden att det i småföretagspropositionen görs en rejäl satsning på utbildningsfrågorna.

Anf. 76 JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Till Anders Högmark vill jag säga att jag har redovisat den inställningen, att de pengar och de resurser som vi hanterar i det här huset måste användas på ett progressivt och produktionsvänligt sätt. I linje med detta kan sägas att det är angeläget att man kan utöka utbildningsverksamheten inom näringslivet och industrin samt att man försöker undanröja de flaskhalsar som faktiskt finns här och som hindrar en utveckling. Vi måste göra utbildningsinsatser just på de här bristområdena. Jag är glad över att Anders Högmark ställer upp på en diskussion i det här fallet. Det kan kanske vara bra, eftersom man från moderaternas sida eljest driver ett mycket hårt besparingsarbete i fråga om budgeten. Men till det kan vi återkomma.

Birgitta Johansson riktade en rätt grov anklagelse mot industrin när hon sade att industrin inte har förmåga att vara offensiv och att investera. Jag vill inte ställa upp på det. Det är väl ändå så att vi har en erkänt duktig industri i det här landet. Men när lönsamhetskalkylerna visar att det inte går att få avkastning på en investering, blir man självfallet betänksam. Och vad beror det på att man inte får lönsamhet? Det gäller t. ex. när vi konkurrerar med finska produkter till vår skogsindustri i Örebro eller på andra ställen. Ja, det beror på att vi har ett högre kostnadsläge – vi slås ut på grund av det. Det är lätt att jämföra med vår omvärld vad det här innebär t. ex. i lönehänseende. Men det gäller inte bara lönerna utan även andra kostnader. Skattepolitiken har också medfört kostnader som vi får dras med.

Under några år har vi förlorat marknad, och det innebär att vi har fått kortare serier – därmed blir våra fasta kostnader högre. Det är också ett handikapp. Därför är lösningen på både företagsproblematiken och sysselsättningen att vi gemensamt försöker föra över resurser från olika sektorer till den särskilt drabbade och konkurrensutsatta sektorn samt att vi kan öka arbetsinsatserna inom denna sektor så att vi får fram nya produkter, kan vinna nya marknader och så småningom också få konkurrenskraft och ökad lönsamhet.

Tredje vice talmannen anmälde att Anders Högmark och Birgitta Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 77 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Det finns med kanske minnesgoda lyssnare till mig som crinrar sig hur Gösta Bohman i debatten före 1976 års val uppmanade Gunnar Sträng att stänga in inflationsspöket rejält i garderoben; inflations-spöket hade börjat att sticka fram huvudet i svensk ekonomi.

I dag, efter sex år med borgerliga regeringar, har inflations-spöket trängt sig in i alla ekonomiska sammanhang. Alla ekonomiministrar i borgerliga regeringar tycks stå maktlösa inför dess härjande. Inflationens spöke i skepnad av högre matpriser, högre hyror, ständigt högre drivmedelskostnader och högre taxor i kollektivtrafiken blir ofta en tung press på prisförhandlare och avtalsförhandlare.

I debatten om årets finansplan berömmar sig regeringens företrädare av att inflationstakten tycks ha minskat, därför att konsumentprisindex i förhållande till förra året har sjunkit med 4 procentenheter. Men ser man närmare på de olika delposterna i konsumentprisindex så ger det för den vanlige konsumenten en helt annan bild. Medan prisökningarna på baslivsmedlen 1976 var 7,6 %, var de 1980 16 % och 1981 t. o. m. 18,1 %. Boendekostnaderna har under två år ökat med över 25 %. Det är sådant som känns hårt för ett hushåll med genomsnittsinkomster.

1976 kostade en matkasse 125 kr. Samma matkasse kostade 1981 ca 209 kr., en ökning med 60 %. Samtidigt har den genomsnittliga timförtjänsten endast ökat med 40 %, en rejäl sänkning av standarden således. Trots detta berömmar man sig i finansplanen av att inflationen har sjunkit under 1981 och förutsäger att den också skall kunna göra det under 1982. Men redan på årets första dag fick Sveriges konsumenter en chock. Baslivsmedelspriserna ökade med 8 %.

När det gäller orsakerna till inflationen försöker regeringen ofta skylla på internationella tendenser, på oljeprishöjningar och liknande. Men statens pris- och kartellnämnd kan i sin statistik redovisa att den viktigaste orsaken till prisökningarna består i centrala svenska politiska beslut om bl. a. sänkta subventioner, om taxehöjningar, om ökning av kostnaden för läkarvård och sjukvård, osv. Regeringen kan alltså inte springa ifrån sitt ansvar för prisökningarna.

På grund av stora skatteavdrag, på grund av höga vinster från subventionerat skattefonds- och aktiefondssparande finns det i dag en stor penningmängd på den svenska marknaden som söker sig till konsumtion och som också ökar inflationsförväntningarna hos näringslivet.

Det är något som den lågavlönade barnfamiljen inte förstår och inte heller den ensamstående föräldern eller pensionären, som inte känner denna penningmängd i sina plånböcker. I årets finansplan räknar man med att den privata konsumenten skall ersätta sjunkande realinkomster genom att minska sitt sparande. Det är cyniskt sagt. All statistik visar oss att arbetaren har mycket mindre förmögenhet än t. ex. företagaren och jordbrukaren och att den vanliga löntagaren har mycket mindre kontant likviditet än andra grupper i samhället.

Regeringen accepterar alltså stora orättvisor i svensk ekonomisk politik. Jag tycker att det borde vara angeläget för regeringen att angripa prisökningar och prisbildningsmekanismer därför att marknaden f. n. utvecklas på ett inflationsstimulerande sätt. Därför kräver också socialdemokraterna, bl. a. i årets motioner, att statens pris- och kartellnämnd skall få 1,4 milj. kr. för att undersöka orsakerna till att boendekostnaderna har stigit så snabbt de senaste åren. Därför finns det i en socialdemokratisk motion också krav på att man skall undersöka hur en regional försörjning med livsmedel skulle kunna bromsa prisökningarna genom att minska transport- och förpackningskostnaderna. Det är en sak som det i övrigt decentraliseringsivrande centerpartiet inte alls har kommit med i årets motionsflod. För att bekämpa inflationen har vi också till årets riksmöte avlämnat en

socialdemokratisk motion som kräver hårdare tag mot de enorma ökningarna av reklamkostnaderna som skett under 1970-talet. Det måste vara angeläget att i dag säkra att reklam och marknadsföring gäller konkurrens om pris och kvalitet och inte som nu ibland ett spel om makten över människors attityder och statustänkande.

Vad ger vi vår kommande generation för konsumentbeteende om vi accepterar nuvarande reklammetoder utan inskränkningar? Vart har kulturupplevelser, sökande efter gemenskap och samarbete, ja, vart har livskvaliteten tagit vägen? Har den försvunnit in i reklamsamhällets labyrinter? Kan vi åter hitta vägen till de fina värdena? Vi är många socialdemokrater som tror att det kan ske bara om vi på ett konstruktivt sätt tar itu med avarterna i reklamen och marknadsekonomin och om vi ständigt som politiker och konsumenter är medvetna om att villkoren är mycket olika, att det finns grupper som ständigt kommer till korta i marknadsekonomin s. k. valfrihet.

Herr talman! Trots att Karin Söder inte längre är i kammaren måste jag komma med ett genmäle och protestera mot socialministerns glättade beskrivning av sin strävan att förbättra grundtryggheten och förbättra välfärden, samtidigt som hon ändå tvingades erkänna att socialbudgeten nu bär en stor del av besparingarna i budgeten.

Karin Söder talade här i kammaren om en likvärdig självrisk i sjukförsäkringen. Är det inte en del av grundtryggheten att människor med t. ex. kallt och fuktigt arbete kan vara hemma med ekonomisk trygghet när de drabbas av svåra infektioner? Se t. ex. på de anställda inom livsmedelsindustrin. Skall de fortsätta sitt arbete under luftvägsinfektioner, med hälso- och infektionsrisker? Skall byggnads- och anläggningsarbetare med utomhusarbete själva stå för kostnaden när sjukdomar hindrar dem att arbeta ute i kyla, blåst och regn? Nej, Karin Söder, många löntagare kommer att betrakta ett återinförande av flera karensdagar i sjukförsäkringen som en mycket orättvis åtgärd och som ett grundskott mot tryggheten vid ohälsa. Ordet självrisk är kosmetika för att dölja att ett införande av karensdagar är en social nedrustning.

När Karin Söder talar om att skydda dem som har det svårt, då tar hon inte heller med barnfamiljerna. Familjer med ett, två och flera barn har på grund av de starkt ökade hyreskostnaderna och matpriserna – speciellt om de haft större barn med god aptit och behov av utrymme i bostaden – fått känna av en standardsänkning. Det mest stötande är att denna neddragning sker samtidigt som regeringen medverkar till subventioner och skattefria inkomster för aktieägare och fondsparare och tvekar att ingripa mot dem som tjänar på en låg beskattning av försäljningsvinster.

En avsminkad bild av mittenregeringens socialpolitik visar att det på sjukförsäkringen skall sparas 1 400 miljoner, på tandvårdsförsäkringen 200 miljoner och på företagshälsovården 150 miljoner. Allt tal här i talarstolen från socialministerns sida om ökad rättvisa, om grundtrygghet och valfrihet är bara kosmetika för att dölja en verklighet där det riktiga ansiktet snart blir uppenbart för Sveriges löntagare, pensionärer och barnfamiljer. Regeringen

Fälldins löfte i regeringsförklaringen att dess politik skulle skydda svaga grupper i samhället har lett till ett nytt svek. Det visar den ekonomiska och sociala verkligheten.

Herr talman! Vi socialdemokrater vill med ett nytt skattesystem, med en hårdare valutapolitik, med en ny jordbrukspolitik och en mera envis kamp mot ekonomisk brottslighet försöka sätta stopp för orättvisorna när det gäller köpkraft och välfärd i det svenska samhället. Vi inväntar med lugn väljarnas dom under detta år.

Anf. 78 CIIRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Innan jag kommer in på några avsnitt i sysselsättnings- och industripolitiken tänkte jag redovisa några iakttagelser från min egen landsända och då endast betrakta mig som representant för mitt län, Halland. Som sådan har jag i det längsta kunnat följa diskussionerna om arbetslösheten litet grand från åskådarplats. Nu är ju en sådan utgångspunkt möjlig bara som ett tankeexperiment. Att komma till rätta med arbetslösheten är naturligtvis lika viktigt oavsett var den finns.

Vårt län har utan tvivel under lång tid haft en betydligt bättre arbetsmarknad än flertalet andra län, även om vi naturligtvis inte har varit förskonade från arbetslöshet. Det finns flera orsaker till att det har gått relativt bra för det halländska näringslivet. Att detta nästan undantagslöst är uppbyggt kring mindre och medelstora företag är kanske den viktigaste. Det har inneburit att industrierna har varit mer flexibla i sitt tillverkningsprogram och bättre har kunnat ta till vara personligt engagemang och initiativkraft. En annan orsak är vårt geografiska läge, med närheten till de stora marknaderna på kontinenten. En tredje faktor är vår viktiga turismnäring, som betyder mycket, i första hand för service och handel, men som också ger impulser till andra näringsgrenar, t. ex. byggnadsindustrin.

De här positiva faktorerna har naturligtvis inte försvunnit – livsgnistan i våra småföretag finns kvar och fortsätter att tända idéer och framtidstro, vårt geografiska läge rår inga lågkonjunkturer på, och turismnäringen kommer med all säkerhet att bli allt viktigare, inte bara för oss utan för hela landet. Halland har alltså fortfarande ett bra utgångsläge. Det vore inte rättvist att påstå något annat.

Men den svaga ekonomiska utveckling vi haft i Sverige, liksom i praktiskt taget alla andra industrialiserade länder, sätter numera sina spår också i den halländska arbetsmarknadsöversikten. I december hade vi den högsta arbetslöshetssiffran som registrerats sedan den nuvarande statistiken infördes.

Sämst är läget för byggnads- och anläggningsarbetarna. Här är dess värre vårt problem detsamma som i övriga landet med undantag för några storstadsregioner, nämligen att vi snarare har brist på hyresgäster än på bostäder. I Kungshäcka kommun är det litet annorlunda. Där styrs byggnationen av kommunalförbundet, som domineras av göteborgarna. Det har lett till att kranskommunerna får en mycket liten kvot. Det är naturligtvis otillfredsställande, och det måste de inblandade parterna rätta till. F. ö.

måste byggnationen i Halland liksom i övriga landet inriktas på den s. k. ROT-sektorn, alltså renoveringar av det äldre fastighetsbeståndet. Detta har också den fördelen att det är arbetsintensivt och ger jobb åt kvalificerade yrkesarbetare.

För oss i Halland är det dessutom angeläget att den fortsatta utbyggnaden av E 6-an påskyndas – inte bara av arbetsmarknadsskäl. Sträckningen genom Halland är en av landets viktigaste trafikleder, och när det gäller de delar som nu återstår att bygga ut är problemen akuta från trafiksäkerhetssynpunkt.

Antalet arbetslösa ungdomar i länet har inte ökat lika kraftigt som arbetslösheten totalt, framför allt beroende på att flera beredskapsarbetsplatser har inrättats. Och i december fick länsarbetsnämnden ytterligare 10 miljoner till beredskapsarbeten för ungdomar. Att vi nu har möjlighet att inrätta beredskapsarbeten också i enskilda företag gör att länsarbetsnämnden räknar med ett tillskott på 200 platser de närmaste månaderna.

Regeringen har gjort och gör stora ansträngningar för att möta arbetslösheten. En rad åtgärder visar vilken hög prioritet detta arbete har i regeringen. Försöken i debatten att påstå något annat håller inte för en granskning. Bara under innevarande budgetår har drygt 3,1 miljarder kronor beviljats för beredskapsarbeten och 2,6 miljarder kronor för arbetsmarknadsutbildning. Dessutom har 640 milj. kr. anvisats för tidigareläggning av statliga investeringar.

Ändå är det grundläggande budskapet i årets budgetförslag att på sikt finns det inga genvägar till att rädda jobben: det måste ske genom att vi ger svensk industri – både den som exporterar och den som konkurrerar med import – bättre produktionsförmåga och konkurrenskraft. En sådan offensiv politik har sitt pris. Vi måste avdela mera av våra resurser för att få näringslivets hjul att rulla. Vi måste skapa utrymme för ökad export genom att inte förbruka lika mycket som tidigare inom landet.

Vi i folkpartiet har tidigt talat om två huvudinslag i den ekonomiska offensiven: vi måste *både* arbeta *och* spara oss ur krisen.

Ett viktigt led i regeringens strävan att rätta till kostnadsläget var devalveringen. Skattereformen är ett annat nödvändigt inslag.

Men vi måste också komma åt de direkta praktiska hinder som finns i produktionen i dag. Det gör vi när vi t. ex. ser över trygghetslagarna och föreslår lagstadgad rätt att provanställa och ger möjlighet till visstidsanställning. Näringslivet kan aldrig låsas fast i en gång för alla givna förutsättningar. Marknaderna förändras. Lagstiftningen måste ta sikte på att nödvändiga förändringar kan ske i socialt acceptabla former. Men lagstiftningen får inte omöjliggöra sådana förändringar. Då kommer vi ohjälpligt efter.

Det finns enligt min uppfattning ett område inom näringspolitiken som inte blivit tillräckligt uppmärksammat, och det gäller marknadsföringssidan. Även om det går att peka på enskilda undantag, så är det inget tvivel om att svensk näringspolitik och svenskt näringsliv totalt sett har försummat marknadsföringsaspekterna. Det handlar om

att hjälpa små och medelstora företag med marknadsföringen,
att ge utvecklingsfonderna bättre exportkunskap,

att förbättra utbildningen av marknadsekonomer,
att informera om marknadsföringens betydelse ute i skolorna, bland tekniker och inte minst bland politikerna,
att skapa förutsättningar för projekt och systemförsäljning, både nationellt och internationellt, där särskilt de små och medelstora företagens möjligheter beaktas.

”Det är lättare att tillverka det man redan sålt – än att sälja det man redan tillverkat”, har någon sagt. Vi måste med andra ord bli bättre på att bli av med grejerna vi producerar.

Finansplanen pekar på en annan faktor som vi från liberalt håll ser mycket allvarligt på: att den nuvarande ekonomiska situationen i västvärlden innebär betydande risker för ökad protektionism. Vi ser exempel på det inte bara i vårt eget land utan också utomlands. USA vill kvotera stålimporten, Frankrike har stora kampanjer för att ”köpa franskt” osv. Exemplen kan bli många.

Här hemma hörs krav på ökade restriktioner inte bara från politiker och fackföreningar utan ibland också från delar av näringslivet. Det har sagts tidigare men förtjänar att sägas igen: Vi i Sverige med vår öppna ekonomi och med 50 % av vår totala industriproduktion exporterad kan bara förlora på om de ekonomiska svårigheterna här hemma och ute i världen utlöser en våg av protektionism. Vi måste själva undvika åtgärder som kan starta handelskrig.

Frihandeln är en av hörnstenarna i en liberal ekonomi. Ett stort antal livskraftiga mindre och medelstora företag är en annan hörnsten. En hel del har gjorts sedan 1976 för att skapa bättre villkor för småföretagen, men mycket återstår, och i mars kommer ett nytt paket från regeringen. Småföretagarna har rätt att ställa stora förväntningar på det kommande förslaget. Inte minst måste mindre företag tillförsäkras pengar på kreditmarknaden och skattereglerna bli sådana att inte fler småföretag, t. ex. på grund av svårigheter vid generationsskiften, köps upp av näringslivets kedjebyggare. Det är också min förhoppning att regeringsförslaget kommer att innehålla åtgärder beträffande utbildningen i den riktning som Anders Högmark och Johan Olsson tidigare diskuterade. Vi får alltså anledning att återkomma till det här paketet.

Att skapa bättre generella villkor för mindre och medelstora företag är det bästa sättet att bedriva både regionalpolitik och sysselsättningspolitik. Ett stort antal välskötta småföretag ger i dag liv åt bygder som annars skulle läggas öde.

Ett annat från regeringen aviserat förslag på regionalpolitikens område ställer jag mig däremot tveksam till. Det gäller de regionalt differentierade arbetsgivaravgifterna i de s. k. stödområdena. Inom stödområdena kan stödet enligt det här förslaget visserligen sägas bli av mer generell natur än de nuvarande riktade stöden, men för näringslivet som helhet skulle det bli ett selektivt stöd med stora risker för snedvridning av konkurrensen i enskilda fall. Det finns goda skäl att med hjälp av regionalpolitiken utjämna avstånds- och klimatkostnader, även om redan dessa åtgärder kan ge fördelar som för

det enskilda företaget egentligen inte är motiverade. Att generellt sänka arbetsgivaravgifterna för *alla* typer av företag som verkar inom ett visst område måste i åtskilliga fall slå fel.

Trots att jag har full förståelse för de svårigheter som delar av näringslivet arbetar under i dessa områden, måste jag alltså erkänna att jag ställer mig mycket avvaktande inför ett eventuellt förslag med den här innebörden.

Herr talman! Enligt folkpartiets uppfattning kan Sveriges ekonomiska problem bara lösas genom åtgärder som stärker marknadsekonomin. Vi tror inte på en ytterligare centralisering och byråkratisering av svenskt näringsliv. Löntagarfonder och centraldirigering är ingen lösning. Politiker eller statliga tjänstemän är inte bättre än folk ute i företagen på att bedöma vilka satsningar som har framtiden för sig. Det borde verkligheten ha lärt oss efter alla misstag!

Anf. 79 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Sysselsättningen har kommit att bli en av de viktigaste frågorna under den här remissdebatten precis som under den i höstas. Det är inte egendomligt. Visserligen har vi i Sverige lyckats upprätthålla sysselsättningen mycket bättre än man har gjort i de flesta jämförbara länder i världen, men det hindrar inte att vi ändå anser att arbetslösheten är för hög.

Också jag har, precis som under höstens remissdebatt, tänkt ta upp sysselsättningsfrågorna, och då naturligtvis särskilt med utgångspunkt i mitt eget ansvarsområde. Det innebär att jag speciellt intresserar mig för ungdomsarbetslöshetens olika problem.

Ett problem sammanhänger med en långsiktig förändring av arbetsmarknaden. Den typ av hantlangar- och springgrabsjobb som förr ofta var inkörsporten till arbetsmarknaden har i stort sett försvunnit. De arbeten som finns tillgängliga ställer genomgående större krav på arbetstagaren, och i synnerhet en ung människa utan yrkesutbildning kommer därför ofta i en svår situation. Undersökningar som har gjorts visar att det också i goda tider faktiskt är ganska få arbeten som är öppna för ungdomar mellan 16 och 18 år. Krav på yrkesutbildning, ålderskrav, krav på arbetslivserfarenhet och på körkort är vanliga hinder som stänger ute många ungdomar mellan 16 och 18 år. Det faktum att man avtalsvägen sett till att ungdomslönerna ofta ligger ganska nära lönerna för erfarna arbetstagare bidrar ytterligare till att ungdomar i många fall kommer i sista hand, när det skall ske nyanställningar. De här strukturella problemen har vi oavsett konjunkturläget. Men verkningarna av dem förvärras i en lågkonjunktur, när arbetsgivarna har större möjligheter att välja bland de sökande till ett jobb.

De insatser som måste göras och görs för att möta konjunkturproblemen har diskuterats utförligt här i kammaren tidigare. Jag skall här helt naturligt koncentrera mig kring skolans ansvar, som framför allt är att göra de unga bättre rustade för sitt inträde på arbetsmarknaden. Skolan har ju ett uppföljningsansvar för alla ungdomar under 18 år. Det innebär att vi genom insatser av olika slag i resp. skolstyrelses regi försöker se till att alla ungdomar i den åldern tillförsäkras antingen arbete eller utbildning. Det här är ett

viktigt ansvar men naturligtvis också en svår uppgift i det arbetsmarknads-
läge som råder. Skolans ansvar för att hjälpa eleverna in på arbetsmarknaden
börjar långt innan det är dags att sluta grundskolan. Det är en huvuduppgift
för allt arbete i skolan att på olika sätt göra det lättare för de unga att längre
fram få sådana arbetsuppgifter som de är intresserade av och lämpade för.
Därför är det viktigt att skolan strävar efter att bli mer och mer praktiskt
orienterad med mer inslag av vardagskunskap. En annan mycket viktig
utvecklingslinje är skolans strävan att öppna sig mot samhället utanför. Det
kan ske på flera olika sätt. SIA-reformen öppnar möjligheter till nya former
av kontakter mellan skolan och samhället, inkl. arbetslivet. Man kan inom
ramen för den friare resursanvändningen anordna mer studiebesök och
andra kontakter med näringslivets parter. Särskilt viktiga är naturligtvis
elevernas möjligheter att under mera sammanhängande perioder få bekanta
sig med olika yrken och med arbetslivets villkor. I regeringsförslaget om
studie- och yrkesorienteringen som riksdagen behandlade i höstas markeras
detta genom en vidareutveckling av den gamla pryon till en praktisk
arbetslivsorientering, som så småningom skall omfatta tio veckor.

Det naturliga för de allra flesta unga människor som slutar grundskolan är
att gå över till någon form av gymnasieutbildning. Det är en viktig och
nödvändig inriktning. Arbetslivet i dag kräver den mer kvalificerade
utbildning som gymnasieskolan kan ge. Samtidigt är det nödvändigt att
gymnasieskolan i högre grad blir yrkesförberedande.

I mitt förslag till dimensionering av gymnasieskolan för nästa budgetår,
som ligger på riksdagens bord, gör jag också en klar prioritering av sådana
utbildningslinjer. Jag föreslår där att antalet intagningsplatser på treårig
naturvetenskaplig och fyraårig teknisk linje sammantaget skall öka från
nuvarande 19 800 till 21 200, alltså med 1 400 platser. En ännu kraftigare
ökning föreslås för de tvååriga yrkesinriktade linjerna och närliggande
specialkurser. Om riksdagen följer mitt förslag på den punkten, så innebär
det att det nästa läsår kommer att finnas 69 300 platser för sådana kurser mot
60 800 f. n., alltså inemot 10 000 nya platser.

Ett annat viktigt inslag i gymnasieutbildningen under senare år är de
förbättrade ekonomiska villkor för inbyggd utbildning inom industri,
hantverk och handel samt för lärlingsutbildning som riksdagen beslutade om
år 1980. Det är utbildningsvägar som är väl ägnade att ge de unga en
kvalificerad yrkesutbildning och en arbetslivserfarenhet på en gång. Samti-
digt frigörs utbildningsresurser i skolan som kan användas för att öka den
vanliga yrkesutbildningen. Vi får också ett mer varierat utbud av utbild-
ningslinjer som kan upplevas som mer attraktiva av ungdomar som annars
känner sig ganska skoltrötta. En viktig möjlighet som man bör ta vara på, i
synnerhet i glesbygdskommuner, är att anordna utbildning också i småorter
utanför gymnasieorten genom att samarbeta med befintliga arbetsplatser. På
det sättet får man möjlighet att fånga upp ungdomar som kanske annars
skulle avstå från yrkesutbildning, helt enkelt därför att resorna till och från
gymnasieorten eller en inackordering verkar alltför avskräckande.

Den nya gymnasiala lärlingsutbildningen har inte nått den avsedda

omfattningen än. Antalet elever i sådan utbildning uppgår till omkring 1 200. Syftet är att vi skall nå upp till 3 000. Men intresset ökar successivt. Det är viktigt att vi ordentligt informerar både arbetsgivare och elever om vilka möjligheter lärlingsutbildningen ger.

En undersökning som nyligen genomfördes av Svenska arbetsgivareföreningen visar också på mycket positiva erfarenheter bland de företag som ställt upp med lärlingsplatser. I den undersökningen hävdas det med bestämdhet att om möjligheterna till provanställning skulle förbättras, så skulle detta också klart förbättra möjligheterna att ta in flera lärlingar. F. n. håller riksdagen på att behandla ett förslag från regeringen som just innebär en sådan här förbättrad möjlighet till provanställning. Sammantaget ser jag med ganska stor optimism fram mot utvecklingen när det gäller lärlingsutbildning. Jag har ingen anledning att betvivla att vi skall nå upp till siffran 3 000 elever innan den treåriga försöksperioden löper ut i juni nästa år.

När det gäller de ungdomar som inte direkt går vidare till gymnasieutbildning och som inte heller hittar ett arbete med detsamma efter grundskolan har vi numera särskilda möjligheter att vidta åtgärder. Jag tänker på den möjlighet som kommunerna har sedan läsåret 1980/81 att ordna dels introduktionsprogram för utbildning, dels yrkesintroduktion.

Introduktionsprogrammen syftar framför allt till att fånga upp ungdomar som inte har fått plats i gymnasieskolan och som hotas av arbetslöshet. Syftet är att försöka slussa in dem till en lämplig utbildning eller arbete på arbetsmarknaden. Fr. o. m. innevarande läsår har antalet platser för introduktionsprogram ökat från ursprungligen 10 000 till 16 000 elever.

Yrkesintroduktionen är ju ett slags företagsförlagd utbildning som omfattar upp till 40 veckor. Jag har i budgetpropositionen räknat med 7 000 årselevplatser, vilket är 2 000 mer än i förra budgetpropositionen. Det här är ingen övre gräns, utan elevplatser för yrkesintroduktion får inrättas i mån av behov.

Genom yrkesintroduktionen har vi kunnat fånga upp en stor del av de ungdomar som annars skulle hotas av arbetslöshet. På några håll har man inte lyckats lika bra, t. ex. därför att arbetsgivare och fack haft svårt att komma överens. Bl. a. har det förekommit att facket har krävt att en arbetsgivare skall garantera anställning för dem som undergår yrkesintroduktion. Eftersom arbetsgivaren inte har sett någon möjlighet att utfärda några sådana garantier har rekryteringen av elever till yrkesintroduktion upphört. Det här tycker jag är mycket beklagligt och jag vill framhålla att yrkesintroduktionen inte är ett anställningsförhållande. De som genomgår yrkesintroduktion måste alltså betraktas som elever.

Det innebär också att skolan, både när det gäller yrkesintroduktionen och annan företagsförlagd utbildning, har ett ansvar för hur verksamheten ser ut också ute på arbetsplatsen. Det måste alltså finnas en ständig kontakt mellan skolan, arbetsplatsen och eleverna. Skolan måste se till att utbildningen ute på arbetsplatsen utformas på ett sätt som är meningsfullt för eleven.

Även om vi kan redovisa många positiva erfarenheter från yrkesintroduktionen är det viktigt att den inte framstår som ett alternativ till annan

utbildning. I första hand måste vi alltså uppmuntra eleverna att välja en mera komplett yrkesutbildning, i form av läroplansbunden undervisning eller lärlingsutbildning. Det framhölls i propositionen om studie- och yrkesorientering i höstas. Där föreslogs att man borde utforma yrkesintroduktionen så att skolstyrelsen efter en tioveckorsperiod, om eleven då inte fått en fast anställning, bör överväga om yrkesintroduktionen kan utbytas mot eller varieras med någon annan form av yrkesutbildning. Det här är viktigt för att yrkesintroduktionen verkligen skall bli en sluss antingen till en mera fullständig yrkesutbildning eller till ett fast arbete.

Fortfarande står alltför många ungdomar utan möjlighet att få arbete när den yrkesintroduktionen är avslutad. Därför föreslog regeringen i höstas att en s. k. arbetspraktik för ungdomar under 18 år skall införas. Enkelt uttryckt kan man säga att arbetspraktiken syftar till att återskapa något av de enklare och för all del också lägre betalda arbetsuppgifter som tidigare fungerat som inkörspport i arbetslivet. Staten bidrar med 75 kr. per dag för att sådana arbeten skall komma till stånd. Jag konstaterar med tillfredsställelse att avtal nu har träffats mellan arbetsmarknadens parter som gör att idén om arbetspraktik kan förverkligas. Jag tror och hoppas att arbetspraktiken kan bli den brygga mellan utbildning och arbete som vi så väl behöver och länge har saknat.

Vi måste ständigt fortsätta att finna nya vägar att bättre anpassa gymnasieutbildningen till elevernas behov och arbetsmarknadens krav. Bl. a. anser jag att det finns anledning att överväga alternativa former för hantverksutbildning som komplement till lärlingsutbildningen. Vi ser f. n. hur många gamla fina hantverksyrken, som kanske länge gått i arv från föräldrar till barn, hotar att dö ut. Samtidigt har vi i vårt samhälle ett växande kvalitetsmedvetande och ett växande medvetande om att vi måste vårda oss om tingen och vara beredda att reparera snarare än att slita och slänga. Det gör att många av de gamla hantverkens roller i samhället kan komma att växa. Därför är det viktigt att vi förbättrar möjligheterna för ungdomar som vill lära sig ett hantverk. Mycket talar för att vi inte helt kan lösa det behovet genom vanlig lärlingsutbildning. En gymnasial hantverkslinje där de praktiska momenten i utbildningen förläggs ute på hantverksföretagen tror jag skulle kunna bli ett mycket värdefullt komplement.

En ökad satsning på yrkesinriktad utbildning kommer att ställa stora krav på kommunerna, eftersom yrkesinriktad utbildning ofta kräver mer dyrbar utrustning. Till en del måste den här ökade kapaciteten åstadkommas genom att befintliga resurser utnyttjas bättre, t. ex. genom ändrad schemaläggning och samarbete med företag på orten. Ändå måste vi räkna med att behovet av att skaffa ny utrustning för yrkesinriktad utbildning kommer att bli stort. F. n. utgår ett bidrag för undervisningsmateriel i yrkesinriktad utbildning inkl. 4-årig teknisk linje med 50 %, i vissa fall 75 %, av ett visst bidragsunderlag. Bidraget gäller nyanskaffning av utrustning och enbart den första uppsättningen.

Jag tror att det är nödvändigt att vi får ett bättre fungerande bidragssystem. Det skall bestå av två delar. Ett bidrag skall utgå till skolornas återanskaff-

ning för att göra det möjligt att successivt förnya den utrustning man har. Under de närmaste åren, då gymnasieskolan måste byggas ut för att kunna ta emot de stora ungdomskullarna, bör det dessutom övergångsvis finnas ett bidrag till ny undervisningsmateriel. Det bör precis som det nuvarande gälla en första uppsättning av undervisningsmateriel. Det bidraget bör kunna utgå med upp till 100 % av bidragsunderlaget, dvs. normalkostnaden för den undervisningsmateriel det är fråga om.

Sammantaget kommer det här anslaget till undervisningsmateriel för yrkesinriktad utbildning att uppgå till ungefär 100 milj. kr. för detta budgetår. Det är min förhoppning att vi på det här sättet skall hjälpa kommunerna att ge flera ungdomar den grund för sin yrkesverksamhet som de så väl behöver. Jag vet att intresset för just den här utbildningen är stort i många kommuner.

Herr talman! Inom skolväsendet har vi skaffat oss ett antal nya instrument för att ge de unga en god bas för ett yrkesverksamt liv. Men självfallet får vi inte vara nöjda med det vi har. Debatten om hur vi skall kunna bli bättre, hur vi skall kunna motsvara de krav som de unga har rätt att ställa, måste gå vidare. Vi måste naturligtvis också föra kravet vidare till arbetsmarknaden. Det är nödvändigt att såväl arbetsgivare som fackföreningsrörelse gör sitt yttersta för att underlätta för unga människor att komma in på arbetsmarknaden. Det gäller att ta fram utbildningsplatser och praktikplatser på företagen. Det gäller att undvika olika byråkratiska regler som kan försvåra för de unga. Vi måste vara beredda att tänka nytt och även att acceptera okonventionella lösningar.

Anf. 80 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Under lång tid har den svenska skolan utsatts för en omfattande svartmålning. Avsikten med detta har snarare varit att angripa de socialdemokratiska reformsträvandena än att föra en konstruktiv debatt om vilka förändringar som behövs.

Denna situation är olycklig, eftersom vi alla i dagens skola kan konstatera problem och brister, som vi måste ta itu med. Skolan behöver därför vårt stöd i sitt utvecklingsarbete.

I snart sex år har nu de borgerliga regeringarna styrt och ställt över skolan. Nu har man haft möjlighet att omsätta sin kritik av skolan i praktisk handling under två regeringsperioder. Det är alltså dags att summera de borgerligas skolpolitik i regeringsställning.

Först några ord om resurserna.

Självfallet är det så att enbart resurser aldrig kan skapa en bra skola. De borgerliga partierna framförde dock så länge de var i opposition att mindre klasser skulle avhjälpa de flesta av skolans problem. Tilltron till resurser var tydligen då mycket stark inom borgerligheten. När de borgerliga partierna fick regeringsmakten blev det annat ljud i skällan. Nu påstår man t. o. m. att skolan blir bättre av minskade resurser.

De borgerliga företrädarna är dock ganska ensamma om att anse att skolan skulle bli bättre av större klasser, lärarlösa lektioner samt färre lärare och

mindre av annan personal som kan hjälpa svaga elever.

Protesterna bland personal, elever och föräldrar över denna nedskärningspolitik är naturligtvis kraftiga. Många som tidigare lyssnade till propagandan och löftena från den borgerliga sidan känner sig svikna och förda bakom ljuset.

De borgerliga partierna har snarast gjort det till en dygd att löften är till för att svikas. Parollen om mindre klasser är bara ett av många svikna löften.

Innan borgarna fick regeringsmakten var löftet alltså mindre klasser. I borgerlig regeringspolitik har detta löfte funnits med bara t. o. m. regeringsförklaringen år 1976. Bara några månader efter det att denna förklaring högtidligen avgivits förkunnade skolminister Mogård att begreppet "mindre klasser" var ett tryckfel.

Och sedan vallöftet omvandlats till ett tryckfel var det ju ganska självklart att löftet skulle svikas. Och inte nog med det. Man kunde utan större svårighet år 1980 få med alla borgerliga riksdagsledamöter på att besluta om större klasser. Detta beslut är dess värre bara en av många åtgärder som inneburit resursindragningar för skolan, åtgärder som försämrat för skolans personal att klara sitt jobb och för eleverna att få den undervisning de har rätt till.

Listan på åtgärder av det här slaget är lång. Låt mig göra ett litet xplock.

Statsbidraget till lärarlöner har generellt sänkts med 2 %. Avsikten är att samma verksamhet i skolan får bedrivas med mindre resurser och med lägre kvalitet.

Statsbidraget till nya skollokaler har avvecklats. Resultatet blir då att kommunerna håller tillbaka skolbyggandet. Det blir knappast lättare att få de mångomtalade små skolorna.

Ulla Tillander sade här för en stund sedan att det under de kommande åren, då gymnasieskolan måste byggas ut, var så viktigt med det ena och det andra. Det är bara det att årskullarna i gymnasiet är som störst just nu, och man borde tidigare ha sett om sitt hus, t. ex. låtit bli att avskaffa statsbidrag till lokaler och nybyggande.

Statsbidraget till särskilda handikappinsatser, som personell assistans och tekniska hjälpmedel, har avvecklats. Det leder till att handikappade elever får svårare att få den hjälp de självklart borde ha rätt till.

Bidragen till hemspråkundervisning har minskats. Därigenom får invandrarbarn sämre möjligheter att få sina behov av hemspråkundervisning tillgodosedda.

Lärlösa lektioner i gymnasieskolan resulterar i lägre utbildningskvalitet. Framst drabbas de humanistiska ämnena.

Staten avvecklar sitt ansvar att ta hand om lärare som behöver omplaceras. Det leder till ökad press på lärarkåren. En utebliven omplacering kan medföra stora problem såväl för den som är direkt berörd som för elever och övrig personal.

Att en sådan nedskärningspolitik sammantaget leder till avsevärda

svårigheter för skolan inser alla som har kunskap om dagens skola. Det borgerliga regeringsinnehavet har gjort det svårare att klara skolans problem trots alla fagra löften om kvalitetsförstärkningar.

Hur har det då blivit med förändringarna av innehåll och arbetsformer? Mycket kan ju åstadkommas av skolförändringar som inte kostar pengar.

Riksdagen beslutade 1980 om en ny läroplan för grundskolan. I den hade alltså de borgerliga partierna möjlighet att införa de förändringar av innehåll och arbetsformer som man länge allmänt hade talat om. Ändå innehåller inte den nya läroplanen något som i grunden avviker mot tidigare läroplaner. Förändringarna utgör mest uppföljning av tidigare skolpolitik, alltså den politik som vi socialdemokrater dragit upp riktlinjerna för.

Låt mig exemplifiera med två områden som ofta nämns i debatten: det lokala ansvaret för skolan och kontakterna mellan skola och arbetsliv.

Omsvängningen mot ökad decentralisering inom skolans område inleddes genom de skolutredningar som den socialdemokratiska regeringen tillsatte i början av 1970-talet. Den viktigaste milstolpen i det arbetet var då riksdagen år 1976 biträdde våra förslag till förändringar om skolans inre arbete, SIA-propositionen.

Om behovet av ökat lokalt ansvar är vi alltså överens, och det var en socialdemokratisk regering som lade grunden för de förändringar som sedan följdes upp i den nya läroplanen.

Vi har dock noterat att borgerliga skolpolitiker ibland handskas ganska ovarsamt med argumenten om decentralisering. I höstas fick vi höra hur regeringen anförde decentraliseringsskäl för att avveckla samhällsinflytandet och informationen på läromedelsområdet.

Likaså får ibland decentraliseringsargument utgöra hinder för borgerliga skolpolitiker att vidta helt nödvändiga åtgärder för att förverkliga den behovsriktade resursfördelningen. Ojämlikheten i skolan får befästas och breda ut sig. Regeringen och riksdagsmajoriteten förhåller sig passiva – i decentraliseringens namn.

I dessa fall måste vi kritisera det borgerliga handlandet. Det är fejt att skylta sig bakom begreppet decentralisering när det handlar om helt andra ting.

I det första fallet: en vilja att rasera samhällsinflytandet på läromedelsområdet för att ge ökat spelrum åt läromedelsföretagen på konsumenternas, dvs. skolornas, lärarnas och elevernas, bekostnad.

I det andra fallet handlar det om att faktiskt inte vilja eller våga stå upp för målet att skolan skall sträva mot ökad jämlikhet.

Också frågan om ökat samarbete mellan skola och arbetsliv har sin upprinnelse i 1970-talets början, inte minst genom LO:s och TCO:s arbete med dessa frågor. Frågan ägnades stor uppmärksamhet i SIA-propositionen. Den har sedan följts upp i den nya läroplanen med t. ex. nya bestämmelser om praktisk arbetslivsorientering.

Praktik ute på arbetsplatser är något positivt för eleverna och för skolarbetet, det är den gemensamma synen.

Jag hoppas detta tema skall föras vidare men är bekymrad över att de

borgerliga partierna inte vill inse att denna verksamhet kommer att kräva resurser. I sitt anförande här i dag talar Ulla Tillander välvilligt om detta samarbete, men hon säger inte ett ord om att det kostar pengar. Det har varit litet si och så med de borgerligas vilja att vidta åtgärder så att den del av skolarbetet som förläggas till arbetslivet verkligen är fråga om utbildning och har acceptabel kvalitet.

Herr talman! Visst skiljer det mellan partierna hur vi vill att skolan skall utvecklas. Ändå har de borgerliga partierna i regeringsställning inte förmått att på något avgörande sätt ändra skolans innehåll och arbetssätt. Och man har inte på långa vägar levt upp till den kritik som man under lång tid riktade mot skolan.

Det är ofrånkomligt att det som helt dominerar skolpolitiken i borgerlig tappning är de stora resursindragningarna. Skolan är det verksamhetsområde som drabbats kraftigast av den borgerliga nedskärningspolitiken. Detta försöker först förre skolministern Mogård vifta bort med att det skolan behöver är mer fantasi, inte mer resurser, "resursminskningen ger en mänskligare och tryggare skola" – Arbetet den 26 september 1980 – och med uppmaningen "se besparingarna som en utmaning och gör något roligt av dem" – Gotlands tidningar den 20 september 1980.

Skolminister Tillander följer sedan upp dessa statsmännaord med att karskt konstatera att skillnaden mellan henne och Britt Mogård är att hon, dvs. Ulla Tillander, "kommer att stoppa alla förslag om större klasser" och att hon bestämt säger "nej till den kraftiga minskningen av lärartäteten". Tydligt är hon alldeles omedveten om att hon i riksdagen nyligen varit med och röstat igenom just detta. Vidare påstår Ulla Tillander att hon skiljer sig från Britt Mogård i synen på den "ökade tiden för elevernas självstudier i gymnasieskolan" – Göteborgs-Posten den 17 september 1981.

Efter dessa uttalanden sätter likväl Ulla Tillander sitt namn under en besparingsproposition med självstudier i gymnasieskolan, alltså lärlösa lektioner. Nuvarande skolministern drar sig inte ens för att påstå att detta förslag skall ses som en pedagogisk reform. I budgetpropositionen basunerar hon stolt ut den ena resursnedskärningen efter den andra. Ju färre lärare skolan får, desto mer av pedagogisk reform – det är alltså den centerpartistiska skolministerns reformprogram.

Vi socialdemokrater kan aldrig hantera skolan så lättvindigt. Vi kan inte blunda för problemen och behoven av förändringar. Eftersom vi känner skolvardagen kan vi inte vara med om den borgerliga nedskärningspolitiken. Den sätter alltför många käppar i hjulen för den helt nödvändiga utvecklingen av den svenska skolan.

I motioner har vi varje år visat att vi genom ett konstruktivt arbete vill rätta till uppenbara problem i skolan. Skolarbetet måste förnyas bl. a. mot arbetsformer och ett innehåll som skall ge alla elever mer kunskaper, bestående kunskaper, kunskap som eleverna vill och vågar använda.

Detta år har vi särskilt uppmärksammat problemen omkring skolstarten och lagt fram ett omfattande program för att förbättra situationen.

Vi lägger fram förslag om förbättringar för invandrarelever och handikappade elever.

Ett stort antal förslag lägger vi fram för att underlätta för ungdomar att gå över från grundskola till ytterligare utbildning eller till arbete.

Vi föreslår också förbättringar i den arbetsplatsförlagda utbildningen.

Socialdemokraterna vill med allvar ta itu med skolans brister genom ett konstruktivt utvecklingsarbete. Socialdemokraterna ämnar inte instämma i den uppgivenhetens skolpolitik som präglas av avveckling, neddragning och resursminskning, dvs. borgerlig skolpolitik i handling.

Anf. 81 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Lena Hjelm-Wallén började med att säga att det ute i landet hörs mycket av svartmålning av skolan, men jag måste säga att jag aldrig har hört en sådan svartmålning som den Lena Hjelm-Wallén åstadkommit här i dag.

Vi kan jämföra skolsituationen i dag med den skolpolitik som fördes på 1960-talet. Vi vet att grunden då, trots obegränsade ekonomiska resurser, lades till många av de skolproblem som vi diskuterar i dag. Det berodde i stor utsträckning just på den skolpolitik som fördes – men kanske inte bara på skolpolitiken, utan på politiken över huvud taget, och inte minst på den centralstyrning som det parti står för som Lena Hjelm-Wallén representerar.

I mitt anförande pekar jag på några av de insatser som görs, bl. a. på utbildningsområdet för de ungdomar som går ut grundskolan. Detta är ett exempel på vilka resurser som satsas för att man verkligen skall lösa problemen för våra ungdomar i ungdomsskolan. Den sysselsättning som man erbjuder dem direkt efter skolan är studier på olika linjer och i specialkurser i gymnasieskolan. Vi vet att 85 % av eleverna går till gymnasieskolan, och därför anpassas också gymnasieskolan på olika sätt till eleverna och till arbetsmarknadens behov. Vi ökar också dimensioneringen av gymnasieskolan. Under de senaste fyra åren har den ökat mer i volym än vad 16-årskullarna har gjort i antal.

Bristen på praktikplatser och stora investeringskostnader har utgjort problem för en utökad yrkesinriktad utbildning. Men för att råda bot på det har vi föreslagit stimulansbidrag för nya platser inom industri- och hantverk. Vi har också föreslagit särskilt stöd för investeringar i utbildningar som bör stimuleras.

För de 5-10 % av ungdomarna som efter grundskolan av någon anledning inte går till gymnasieskolan har vi de insatser som jag nämnde i mitt anförande: introduktionsprogram, yrkesintroduktion, lärlingsutbildning, den företagsförlagda utbildningen, arbetspraktik. Dessutom arbetar vi med vissa frågor, framför allt i den proposition som förbereds, för att sprida särskilt yrkesinriktad utbildning till orter som inte har sådan.

Jag vill också slå fast – tvärtemot vad Lena Hjelm-Wallén påstod – att resurserna till skolan inte har minskat, men deras ökningstakt har minskat. Det är naturligtvis Lena Hjelm-Walléns rätt att som representant för

oppositionen nagelfara våra argument och se kritiskt på dem. Men nog borde det finnas skäl för Lena Hjelm-Wallén att bryta den programmerade kritiken och vara tillfredsställd med allt det som vi nu gör för att se till att alla ungdomar som går ut grundskolan får plats i gymnasieskolan. Hon kunde också se positivt på allt det arbete som nu utförs och som folk ute på fältet verkligen upplever som mycket positivt – det som görs för att höja skolans kvalitet.

Anf. 82 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Det som har gjorts beträffande gymnasieskolan har verkligen präglats av att det dels kommer för sent, dels är för litet.

Ulla Tillander har tydligen en sådan brist på argument att hon i hastigheten tar till stimulansbidraget när det gäller yrkesutbildning och säger att det är någonting fint som man har infört från regeringens sida. Jag vill påminna Ulla Tillander om att stimulansbidraget var ett socialdemokratiskt förslag, som vi motionerade om förra våren och som riksdagen ställde sig bakom. Men det är kanske inte så lätt att hålla reda på hur det förhåller sig.

Ulla Tillander säger att jag svartmålar, när jag redogör för en – i och för sig ofullkomlig – lista över de avvecklingsförslag som Ulla Tillander och de andra skolföreträdarna i regeringen har lagt fram. Felet med listan är att den inte är fullständig. Jag kan dock på sätt och vis hålla med om att det blir en svartmålning när man redogör för denna lista – men det är kalla fakta. Om Ulla Tillander tycker att man svartmålar när man redovisar den här listan, så håller jag med om det. Men då svartmålar Ulla Tillander sin egen regering och sina egna förslag.

Anf. 83 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Det har gjorts mycket sedan den första borgerliga regeringen tillträdde. Lena Hjelm-Wallén sade att åtgärderna har kommit för sent. Jag kan hålla med om att regeringsskiftet inträffade för sent.

Trots besparingstider och åtstramningar finns det resurser att upptäcka. Jag tänker då inte minst på det som jag försökte klargöra i mitt anförande, att skolan måste öppnas mot samhället. I det syftet pågår ett omfattande arbete ute i de olika regionerna.

Det är viktigt att se hela samhället som ett vidsträckt och rikt varierat pedagogiskt fält, som tyvärr har legat i träda alltför länge och som var försummat i många år. Här är ett jättelikt fält som skulle kunna utnyttjas. Vi står nu inför uppgiften att göra det. För min del känns det inspirerande, eftersom den samhällstillväxandhet som det innebär att skolan använder verkligheten utanför sina väggar är ett förverkligande av ett gammalt önskemål. Och det finns anledning att tro att även de som kommer i kontakt med cleverna och delger dem sina fack- och yrkeskunskaper på skilda områden kommer att känna en viss glädje över detta. Alla goda krafter i samhället håller nu på att förenas för att åstadkomma så bra insatser som möjligt för ungdomarna.

Det här är visionen, om man får lov att använda ett så stort ord, som i

någon liten mån börjar förverkligas. Den kan alstra litet skaparglädje bland dem som är med och inte en sådan negativ inställning som den Lena Hjelm-Wallén här representerar.

Den kritiska granskningen har naturligtvis sin plats. Men blir kritiken för kompakt, tror jag att den släcker både visionerna och den arbetsglädje som skall till för att förverkliga dem. Nog borde man kunna vänta sig något uttryck för uppskattning av de vägar som vi nu slår in på. Det skulle inte alls förta Lena Hjelm-Walléns kritik på andra punkter, om hon nu är rädd för det. En jämnt påstruken kritik gör alla katter så grå.

Som jag tidigare sade är det en oppositionspolitikers uppgift att kritisera. Men det är också varje politikers uppgift att hålla sig till verkligheten. Därför vill jag fråga: Kan Lena Hjelm-Wallén ge något exempel från vårt lands historia då det gjordes mer på utbildningssidan för att hjälpa ungdomar som hotas av arbetslöshet? Jag skulle vara mycket tacksam för ett rakt svar på den frågan.

Anf. 84 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Det är mycket som inte har gjorts så bra som det borde göras. De goda krafterna, som skulle samverka för förnyelse, har inte fått det stöd som de borde få. Det är framför allt i resursfrågorna som det har brustit från regeringens sida. Om Ulla Tillander hade lyssnat på mitt första anförande, hade hon hört att jag även nämnde innehåll och arbetsformer. Där har ni ju följt upp den socialdemokratiska regeringspolitiken, trots all svepande kritik mot den tidigare, och det är naturligtvis bra.

Det är mycket som har gjorts. Men det som har gjorts och görs, Ulla Tillander, har dess värre varit att dra ner statsbidrag, att avveckla statsbidrag till lokaler, t. ex. i skolbyggnad, och till att förhyra lokaler. Det är att minska statsbidrag till hemspråksundervisning och till handikappades undervisning. Det är att göra det svårare att omplacera lärare. Det är att minska kvaliteten i gymnasieskolan genom de s. k. lärarlösa timmarna.

Jag kritiserar inte skolan för att detta har gjorts och görs, Ulla Tillander. Jag är positiv till skolan och dess utveckling. Men jag kritiserar den borgerliga politiken.

Anf. 85 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Jag vill bara till sist slå fast att de totala resurserna som går till skolan faktiskt är större i dag än de någonsin har varit. Det kvalitativa inslaget i skolan ökar också, och det är speciellt på två områden som man intresserar sig för skolarbetet ute i kommunerna och i olika landsändar.

Det ena är att öppna skolan gentemot samhället. Jag har pekat på olika stödåtgärder, där vi från regeringens sida underlättar detta samarbete och arbetet med att öppna skolan.

Det andra är arbetet med att få till stånd mindre skolenheter på alla stadier, inte bara på lågstadiet, mellanstadiet och högstadiet utan också i gymnasieskolan. Det beror på att man vet att detta ofta för mycket positiva konsekvenser med sig. Tyvärr har det tidigare varit så att centralt styrande

regler har gjort sådant arbete omöjligt. Och trots att vi i dag arbetar med begränsade ekonomiska resurser, upplevs detta som något mycket positivt ute i landet.

Anf. 86 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Skolans främsta uppgift är och skall vara att ge eleverna kunskaper och färdigheter. Det kan finnas anledning att åter särskilt understryka detta, när det från skilda håll ställs allt större anspråk på att skolan skall stå till förfogande för att förmedla allehanda budskap på en rad skilda områden – budskap som i sig säkert är viktiga, men som dock inte får innebära att skolan missar det som är dess huvuduppgift, nämligen just att förmedla kunskaper och färdigheter.

Skolan skall ge våra ungdomar en undervisning som är anpassad till deras förutsättningar, intressen och mognad. En sålunda anpassad undervisning bidrar till goda kunskaper, koncentrerad färdighetsträning och ett tillvaratagande av varje människas unika möjligheter.

Alldeles självklart har skolan en mycket viktig uppgift när det gäller elevernas fostran. Det är föräldrarna som har huvudansvaret i detta avseende, men skolans skyldighet är att hjälpa föräldrarna i barnens och ungdomarnas utveckling till demokratiskt sinnade, ansvarskännande och hänsynfulla människor med förmåga att visa omtanke om sina medmänniskor. Det råder inte ett motsatt förhållande mellan kunskaper och fostran. Tvärtom! Goda kunskaper och färdigheter skapar utomordentliga förutsättningar för ett positivt och aktivt samhällsengagemang och för en positiv personlig utveckling. Det är således mycket viktigt med ett nära och förtroendefullt samarbete mellan hem och skola, en samverkan som ytterligare måste utvecklas och fördjupas.

För moderata samlingspartiet har alltid kvalitetskravet i all undervisning varit ledande. Den kvantitativt mycket omfattande utbyggnaden av vårt skolväsende, som vi alla varit eniga om, skall rimligen inte behöva stå i något motsatsförhållande till kvalitetskravet. Tyvärr kan man inte hävda att kvantitet och kvalitet här har gått hand i hand. Så mycket mer angeläget är det därför att understryka, att kvalitetskravet nu måste stå i centrum för utbildningspolitiken.

Det finns så mycket större anledning att understryka detta i en tid när resurserna sinar även på skolans område, när vi också där måste vinnlägga oss om besparingar. Det är dock inte främst storleken av de ekonomiska resurserna som är avgörande, även om man skulle kunna tro det av yttrandena från socialdemokratiskt håll att döma. Lena Hjelm-Walléns beskyllningar om svartmålning från de borgerligas sida av den skolpolitik som socialdemokraterna förde framstår ju i sin rätta dager sedan vi tagit del av hennes anförande i dag. Det var snart sagt från början till slut en ren svartmålning av den politik som förts från borgerligt håll. Det resonemang om större klasser som Lena Hjelm-Wallén tillät sig att föra innebar ju enbart att man återställde en ordning som tidigare gällt – således i sig ingen argumentering för större klasser. Det väsentliga är åter innehållet och

kvaliteten när det gäller den utbildning som förmedlas och den enskildes inställning till och engagemang för utbildningen.

Skolan har mer än något annat område i vårt samhälle reformerats under en följd av år. I dag har alla ungdomar en formell möjlighet att få minst tolvårig skolutbildning. Utvecklingen på skolans område har emellertid ingalunda varit problemfri. Inställningen till fostran, arbetsro och inläring har dess värre inte varit sådan att den har lett till en god arbetsmoral, goda kunskaper och verklighetsförankrade förväntningar på arbetslivet. Ofrånkomligt är att den skolpolitik för vilken socialdemokraterna har haft huvudansvaret under en stor del av efterkrigstiden, bär ett tungt ansvar här. Deras politik har syftat till att göra undervisningen så enhetlig som möjligt. Den har präglats av en för eleverna missriktad jämlikhetssträvan, som inte tagit hänsyn till deras skilda förutsättningar och intressen. Bristen på valfrihet och frånvaron av praktiskt inriktade studiealternativ i grundskolan har för många elever inneburit att studierna inte känts meningsfulla. Det är först under senare år, sedan borgerligheten övertagit regeringsansvaret i vårt land, som socialdemokraterna något nyktrat till i det hänseendet. Ofrånkomligt är emellertid att bristerna i den socialdemokratiska skolpolitiken satt sina djupa spår.

Jag vill i det här sammanhanget rikta några frågor till Lena Hjelm-Wallén: Hur var det egentligen tidigare med inställningen till den praktiska utbildningen inom såväl grundskolan som gymnasieskolan? Vad innebar i det avseendet övergången från Lgr 62 till Lgr 69? Och hur har det tidigare varit med inställningen till lärlingsutbildningen och till den inbyggda undervisningen – för att nu ta två andra mycket talande exempel när det gäller just praktisk inriktning på vår undervisning och utbildning?

För moderata samlingspartiet är utgångspunkten i skolpolitiken respekten för den enskilda individen. Varje elev skall hjälpas till en allsidig utveckling samt stimuleras och uppmuntras i sitt kunskapsinhämtande. Skolan måste ha tålmod, tid och möjlighet när det gäller att ta hänsyn till och arbeta med varje elev efter hans/hennes förutsättningar och möjligheter.

Den skolpolitik som utformats av de borgerliga trepartiregeringarna har kännetecknats av just de värderingar som vi hävdade från moderata samlingspartiets sida. Den har således varit inriktad på att slå fast skolans mål och syfte, att ta hänsyn till den enskilde individen, att göra eleverna motiverade för skolutbildningen, att sätta kunskaper och färdigheter i centrum samt att återställa ordning och reda i skolarbetet. En rad konkreta åtgärder har vidtagits i avsikt att förverkliga dessa målsättningar. Det vore fel att påstå att problemen på skolans område därmed skulle vara lösta. Så är ingalunda fallet – alltså råder påtagliga brister i skilda avseenden. Fullt så fort går det inte att förändra förhållandena när det gäller ett mångårigt inkört system. Genomslaget av de vidtagna åtgärderna tar sin tid. Klart är emellertid att förutsättningar skapas för en positiv utveckling på skolområdet. Men detta i sin tur förutsätter att skolan inte åter utsätts för allehanda experiment av skrivbordskaraktär, föga förankrade i verkligheten.

Moderata samlingspartiet utvecklar i årets partimotion – En skola för livet

– sitt sätt att se på skolpolitiken och redovisar ett antal förslag till åtgärder. Det finns anledning att utförligare återkomma till dessa förslag i samband med att de skall realbehandlas i riksdagen, varför jag här nöjer mig med att göra en mer summarisk redovisning av några förslag med anknytning till vad jag nyss anfört.

Vi konstaterar att tillkomsten av normgruppen och det arbete den utfört varit av utomordentligt värde. Den har åstadkommit en mycket värdefull diskussion inom skolan och mellan skolan och hemmen om vad normer och moral innebär i dagens samhälle. Den typen av diskussion lyste tidigare närmast helt med sin frånvaro. Det var då snarare fel än rätt att tala om krav och ansvar. Enligt vår mening är det ett beklagligt misstag av regeringen att lägga ner normgruppen. Den borde ha fått fullfölja sitt arbete och vidta de åtgärder den ansåg vara nödvändiga för att normdebatten skulle fortbestå.

Vi fastslår värdet av samverkan mellan hemmen och skolan. Denna kan utvecklas genom frivilliga insatser från föräldrarnas sida i det direkta skolarbetet. Inte minst i en tid med krympta ekonomiska resurser är det angeläget att ta till vara de möjligheter som står till buds genom ett vidgat målsmanngaengagemang.

I samverkan mellan skolan och hemmen ingår också kontrollen över elevernas närvaro i skolarbetet. Föräldrarna måste inse nödvändigheten av en noggrann anmälan av elevernas giltiga frånvaro. Skolan åter måste omedelbart kontakta hemmen när det gäller elever med oanmäld frånvaro. Viktigt är att frånvaron snabbt registreras samt att orsakerna klarläggs och åtgärdas. Vi anser det vara nödvändigt att enhetliga bestämmelser för frånvaroregistrering utarbetas.

I det här sammanhanget spelar också betygsfrågan en viktig roll. Betygs sättningen är ett av skolans medel att ställa krav, något som skolan måste göra för att eleverna skall få de rätta förutsättningarna att klara sig senare i livet. Betygen utgör en viktig del av skolans information och kontakterna med hemmen. De skall givetvis kompletteras med information i andra former, t. ex. de s. k. kvartssamtalen. Men betygen har en innebörd som är entydig för såväl läraren som eleven och föräldrarna och kan således inte i det avseendet ersättas av samtalen.

Betygen har givetvis sin betydelse även ur andra aspekter än vad jag här berört. I det här sammanhanget avstår jag från att beröra dessa aspekter. Men jag vill klart fastslå att vi moderater vidhåller vårt krav om att betyg skall ges på alla stadier i grundskolan samt i gymnasieskolan. Enligt min mening gör man eleverna en otjänst genom att ta bort betygen. Redan den begränsning som ägt rum på grundskolan är således klart negativ för elever, målsmän och lärare.

Tilläggs bör att betygen givetvis skall återspegla de faktiska kunskaper som eleven inhämtat. Det väsentliga är således inte vid vilket tillfälle detta skett eller på vilket sätt kunskaperna inhämtats, utan just att de har inhämtats. Det är därför ett rimligt krav vi ställer, när vi begär att möjligheter att konkurrenskomplettera betygen skall finnas.

Slutligen vill jag i det här anförandet något beröra de enskilda skolornas ställning. Sverige har bl. a. genom sin anslutning till FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna förpliktat sig att garantera föräldrars rätt att välja undervisning för sina barn. Även om vår anslutning till skilda konventioner inte innebär någon rättslig förpliktelse att ge statligt och kommunalt stöd till skolor som inrättas vid sidan av det allmänna skolväsendet, så medför det förhållandet att dylikt stöd ej utgår en kraftig inskränkning i föräldrarnas rätt genom att de därmed åsamkas så stora kostnader för sina barns utbildning att de ej klarar av att låta dem undervisas i dylika skolor.

Enligt vår mening bör såväl statligt som kommunalt bidrag utgå till de enskilda skolor som uppfyller de krav på undervisningens innehåll och kvalitet som samhället formulerat i mål och riktlinjer och gällande läroplaner. Rimligt är också att det ställs krav på ett visst elevunderlag och på stabilitet i verksamheten. Därest dessa villkor uppfylls bör således bidrag utgå motsvarande de kostnader som samhället har för elever i det allmänna skolväsendet.

Herr talman! I det här anförandet har jag försökt lägga tonvikten vid kvalitetskravet i skolundervisningen, och jag vill än en gång understryka det avgörande i att detta krav tillgodoses. Även om mycket återstår att göra så har dock utvecklingen under de senaste åren med borgerligt regeringsinnehav gått åt rätt håll. Inställningen till skolan har påtagligt förändrats i positiv riktning. Det är nu viktigt att ta till vara de möjligheter en dylik inställning för med sig för att åstadkomma de bättre förhållanden på skolans område som vi alla eftersträvar. Det är inte nya ekonomiska resurser som är det väsentliga i det här avseendet. Det är det personliga engagemanget och viljan att söka förverkliga de givna intentionerna som nu väger tyngst.

Anf. 87 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Skolan måste naturligtvis förändras successivt. Vi måste kunna utvärdera, pröva om, göra om, ta nya tag. Och det gör vi varje gång det framläggs nya förslag på skolområdet. Vi kan alltså inte säga att det alltid skall vara så som vi en gång har gjort och sagt. Den, låt mig kalla det ödmjukheten, måste vi ha. Jag menar att detta gäller nu också.

Beträffande kontakterna mellan skola och arbetsliv, som Hans Nyhage snuddade vid, är det fråga om att även där värna om kvaliteten.

Hans Nyhage frågade om förändringarna i grundskolan, de olika läroplanerna 1962 och 1969. Vår syn – och det är en ideologiskt grundad syn som står sig genom tiderna – innebär att vi inte organisatoriskt vill sära ut eleverna i grundskolan. Det var också därför som vi med tillfredsställelse sade ja till den nya läroplanen – där blev det inte på det sättet, utan det är inom skolans och klassens ram som de olika intresseinriktningarna blir tillgodosedda. Det är gammal god socialdemokratisk skolpolitik.

Beträffande synen på sådan verksamhet som är förlagd till arbetslivet vill jag säga att det just är kvaliteten som vi vill slå vakt om. Vi har aldrig varit motståndare till vare sig lärlingsutbildning eller inbyggd utbildning, men vi

har sagt att den inte får byggas ut om vi inte kan garantera kvaliteten. Även utbildning förlagd till arbetsplatserna – yrkesutbildning – måste ha god kvalitet. Det gör vi inte avkall på.

Dess värre går allt inte åt rätt håll, som Hans Nyhage påstod. Det är mycket som går åt fel håll nu, och det mesta av detta har med resurserna att göra. Det går t. ex. ut över svaga elever, som får det svårare att få sina berättigade krav tillgodosedda. Jag tror att vi inom kort får ta ett nytt tag beträffande skolan och dess möjligheter att bekämpa ojämlikhet inom skolan och i samhället.

Slutligen noterar jag att även Hans Nyhage anser att en faktaredovisning beträffande borgerlig skolpolitik är svartmålning.

Anf. 88 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Till det sista vill jag bara säga: Det är väl ändå för mycket att använda ordet "faktaredovisning" om den kritik som Lena Hjelm-Wallén redovisade.

Jag noterar sedan med glädje den klart ändrade inställning som socialdemokraterna intagit sedan borgerligheten tog över. Inställningen till den praktiska utbildningen inom grundskolan och gymnasieskolan var ju helt annorlunda än vad den nu uppenbarligen är. Och intresset för en vidgad lärlingsutbildning, som är nog så viktig, och för en vidgad inbyggd utbildning, som också är nog så viktig, var då inte alls så påtagligt från socialdemokratisk sida som det har deklarerats vara i dag. Jag är glad över den förändringen och ansluter mig självfallet gärna till de krav på kvalitet som Lena Hjelm-Wallén framförde.

Anf. 89 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Hans Nyhage hade invändningar mot min faktaredovisning. I den delen vill jag då fråga honom: Var var det fel någonstans i de fakta – inte mina tolkningar av dem – som jag redovisade?

Anf. 90 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jag kan direkt anknyta till det exempel som jag alldeles nyss tog upp i mitt anförande, nämligen påståendet att Britt Mogård omedelbart övergav löftet om mindre klasser och såg till att det skulle bli större klasser.

Det som skedde var enbart att man återställde en ordning som man ute i kommunerna på olika sätt gått ifrån. Och jag kallar det inte att gå in för större klasser när man går tillbaka till den tingens ordning som skulle gälla.

Anf. 91 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Under de senaste åren har en lång rad beslut fattats som har syftat till att förbättra skolan: en ny läroplan för grundskolan, en fri resursanvändning för både grundskola och gymnasieskola, en ny inriktning på utvecklingsarbete och skolforskning, ett närmande mellan skola och

arbetsliv samt ett ökat lokalt ansvarstagande – resurserna har fördubblats.

Lyckligtvis har vi nu kommit ifrån den inställning som rådde när socialdemokraterna satt vid makten, den inskränkthet som tog sig uttryck i att alla barn i skolan skulle göra samma saker vid ett och samma tillfälle. Man trodde att alla barn skulle behandlas lika, man trodde att det var jämlikhet. I grundskolan tog man bort alla möjligheter att välja praktiska linjer och demonstrerade därmed ett förakt för handens arbete som är utan motstycke. Vad blev resultatet? Jo, vi fick en skola där bara teoretiska studier hade något värde, en skola där mängder av elever aldrig fick uppleva känslan av att lyckas, aldrig kunde hävda sig. Det var socialdemokraternas skolideal.

Som om inte detta vore tillräckligt, införde man ett betygssystem som effektivt satte in eleverna i fällor som det var nästan omöjligt att ta sig ur.

Nu har vi gett förutsättningarna för en bättre skola. Den nya läroplanen slår fast att alla barn skall ha rätt till en likvärdig utbildning. Men vi får akta oss för att tro att det betyder att alla barn skall behandlas lika. I stället betyder det precis motsatsen. Alla barn är olika, har olika förutsättningar att tillägna sig kunskaper och färdigheter – alltså behöver barn olika mycket hjälp för att nå målet. Och det är vår skyldighet att ge dem det. Det betyder att både barn som har svårigheter att klara skolarbetet och barn som har lätt att göra det behöver extra stimulans för att prestera efter sin förmåga. På sikt bör vi därför arbeta för en skola med en flexibel intagning till lågstadiet och med årskurslösa stadier, så att studierna kan anpassas efter elevernas mognadstakt. Först då tar vi hänsyn till att skolan är till för elevernas skull och inte tvärtom.

Jag anser att man skall ställa krav på eleverna – krav som är anpassade efter ålder och mognad men som visar att man förväntar sig att de skall klara av vissa uppgifter. Först då blir ungdomarna någorlunda rustade att möta de krav – och också de motgångar – som varje människa utsätts för i sitt vuxna liv. Att inte ställa krav och att inte träna eleverna att klara av dem tycker jag är att visa likgiltighet och att svika sitt ansvar som vuxen.

Genom de senaste årens skolbeslut har vi gett ramen och förutsättningarna för en bättre skola. Men vi får ingen bättre skola om inte var och en som verkar i skolan – elever, personal och föräldrar – tar sitt ansvar och medverkar aktivt till detta. Vi liberaler tror på den enskilda människans förmåga och vilja att påverka sin miljö. Genom att vi avskaffat den socialdemokratiska toppstyrningen och i stället ger människorna i kommunerna och de enskilda skolorna mer att säga till om, går det också numera att ta till vara enskilda människors engagemang och vilja att ta ansvar. Glädjande nog ser vi också att personal, elever och föräldrar motsvarar det förtroende som de borgerliga regeringarna har gett dem.

De som har det svårast just nu är de ungdomar som lämnar grundskolan, och våra insatser för dem måste ytterligare förstärkas. Skolministern har tidigare redogjort för en hel del åtgärder i den riktningen.

Den offentliga sektorn och industrin liksom näringslivet i övrigt kräver

alltmer utbildad arbetskraft för de arbeten som står till förfogande. De mindre kvalificerade arbetena, lämpliga för de nytillträdande på arbetsmarknaden, försvinner. De som drabbas hårdast är otvivelaktigt de ungdomar som aldrig kommer in på arbetsmarknaden, som aldrig får en chans att skaffa sig den arbetslivserfarenhet som nästan alla arbetsgivare kräver.

I Norden finns ca 200 000 arbetslösa ungdomar. Av dessa finns ca 60 000 i Sverige. I det socialdemokratiskt styrda Danmark med sin totalt sett mycket mindre arbetsmarknad har man ca 80 000. Detta tillsammans med det faktum att Sveriges totala arbetslöshetssiffror är lägre än andra industriländers visar att regeringens insatser, trots dåliga konjunkturer, gett resultat.

I alla sammanhang visar det sig att flickornas situation är allvarligare än pojkarnas. Alltsedan arbetslösheten bland ungdomar under 25 år började öka i början av 1960-talet har flickornas andel ökat långt mer än pojkarnas. Flickor har oberoende av konjunkturläget markant högre arbetslöshetsnivå än pojkar. Vid alla kommande åtgärder måste därför särskilt beaktas flickornas möjligheter att tillgodogöra sig dem.

Under det gångna året har på det centrala planet mycket god vilja visats från arbetsmarknadens parter att tillsammans med regeringen försöka lösa problemen med ungdomens sysselsättning. Det är nödvändigt att denna samarbetsvilja också tränger ner på det lokala planet, där svårigheter ibland reses mot specialåtgärder för ungdomar.

I framtiden kommer kraven på yrkesutbildning att ständigt öka. Samtidigt börjar de stora ungdomskullarna att klappa på porten till arbetsmarknaden. Det är då nödvändigt att ytterligare öka, komplettera och samordna de stödinsatser som påbörjats för att minska ungdomsarbetslösheten.

I gymnasieskolan har ett ökat antal platser ställts till förfogande för de yrkesinriktade linjerna och kurserna. Budgetpropositionen visar tydligt den inriktningen. Genom att öka antalet specialkurser kommer man lättare att kunna förverkliga tanken på varvad utbildning. Yrkesintroduktionen är viktig, speciellt för de yngre ungdomarna, men den vill socialdemokraterna avskaffa. Man säger nej till 16 000 platser i yrkesintroduktionen. När man talar med representanter för SSA-råd, arbetsgivare och arbetsförmedlingar får man beskedet: Vi behöver alla utbildnings- och praktikformer för att täcka alla åldersgrupper bland ungdomarna.

Den nya gymnasiala lärlingsutbildningen kan tillgodose utbildningsbehov för verksamhetsområden där rekryteringsbehoven är relativt låga. Den ger också möjlighet till individuell utformning och geografisk spridning. Genom att vi nästan är helt borta från slit-och-släng-mentaliteten förmärks en större efterfrågan på tjänster hos hantverkare som lagar och underhåller. Många av dessa hantverkare har emellertid enpersons företag eller endast en anställd och har av ekonomiska skäl inte möjlighet att ta emot en lärling, även om de skulle kunna ge av sin yrkesskicklighet och sin tid. Det föreligger också ett anställningsförhållande för elever i lärlingsutbildning. Det finns därför anledning att se över de villkor som råder för lärlingsutbildningen, så att fler kan ta emot lärlingar.

Trots olika former av bidrag har kommunerna svårt att snabbt öka antalet platser inom vissa investeringskrävande yrkesutbildningar. En väg är att i högre grad stimulera till s. k. saxad utbildning och till att utnyttja hela kalenderåret. Likaså bör den inbyggda utbildningen inom industri, hantverk och handel ytterligare stimuleras.

Regeringen har fattat beslut om en lång rad åtgärder som är verksamma instrument i kampen mot ungdomsarbetslösheten: arbetsmarknadsutbildning, enskilda och offentliga beredskapsarbeten, förhöjt lönebidrag till den som anställer arbetshandikappade ungdomar, rekryteringsstöd till expansion och, senast, möjlighet till arbetspraktik, provanställning och anställning vid arbetstoppar. Dessa insatser sammantagna täcker alla åldersgrupper upp till 25 år. I takt med de allt större ungdomskullarna och de allt färre "ungdomsjobben" måste åtgärderna dock byggas ut, vilket arbetsmarknadsministern tidigare har aviserat.

Men det måste också skapas en vilja hos alla vuxna att hjälpa till. Det räcker inte med att regeringen anvisar pengar, om inte alla – den enskilde arbetstagaren, facket och arbetsgivaren – enas i en gemensam strävan att lösa problemen. I november månad 1981 anvisade regeringen medel för 6 000 ungdomsjobb, den s. k. arbetspraktiken. Fortfarande saknas avtal på flera viktiga områden, och därför är många av arbetsplatserna outnyttjade.

Om t. ex. alla vuxna både i den offentliga och den privata sektorn avstod från de enklaste arbetsuppgifterna skulle man förmodligen kunna inrätta ett ungdomsjobb på var tionde anställd under förutsättning att man hade viljan att väsentligt reducera minimilönen. Med visst statligt stöd skulle det betyda, att vi kunde möta nästa höst och vinter med tiotusentals fler jobb för ungdomar.

Det finns i dag ett allt större intresse för att starta ett eget företag. På många håll i Sverige är det enda möjligheten för ungdomar att få sysselsättning i eller nära sin hemort. Men för detta behövs både utbildning och starthjälp. AMU bör därför i samverkan med utvecklingsfonderna utarbeta och erbjuda "starta eget"-utbildningar.

AMU bör också förbereda arbetsmarknadens nästa stora förändring – datoriseringen – genom att erbjuda datautbildning på lägre nivåer, så att ingen "flaskhals" uppstår, när konjunkturen vänder och datoriseringen är ett faktum. Det är extra angeläget att stimulera flickor till sysselsättning inom dataområdet, dels därför att det är det område där det kommer att behövas arbetskraft i framtiden, dels därför att det framför allt är inom de traditionellt kvinnliga yrkessektorerna som det kommer att ske förändringar genom datoriseringen.

I framtiden är det nödvändigt att AMU i allt större utsträckning köper utbildning i näringslivet för att inte binda resurser i dyra investeringar. Utrustningen blir snabbt föråldrad, och hela systemet med AMU är förfelat då man inte är flexibel.

För att de stora ungdomskullar som nu börjar komma ut skall kunna erbjudas utbildning, praktik eller arbete är det nödvändigt att *alla* är beredda

att ompröva gamla ställningstaganden, att alla visar en vilja att pröva okonventionella lösningar.

För folkpartiet, det liberala partiet med socialt ansvar, står det klart att ingen möda får lämnas osparad för att erbjuda ungdomarna utbildning, praktik eller arbete.

Anf. 92 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Jag blev något förvånad över inledningen till Ylva Annerstedts anförande. Jag tycker att det vore bra om man kände till något om skolhistoria och det som har hänt under åtminstone de senaste decennierna på skolområdet. Folkpartiet är ändå det borgerliga parti som är känt för att mest helhjärtat ställa upp på den socialdemokratiska skolpolitiken. Det tycks som om Ylva Annerstedt inte har någon som helst insikt om det, utan hon för här fram vulgärargument om likriktning och centralstyrning – vilket alltså drabbar henne själv och hennes parti lika mycket som det eventuellt skulle drabba oss. Dess bättre är argumenten felaktiga.

Ylva Annerstedt frågar om de praktiska linjerna på 1960-talet. Men när riksdagen avskaffade och gjorde om dem var vi ju överens om att göra det! Hade folkpartiet någon annan inställning? Vi var överens om det, och de avskaffade sig dessutom praktiskt taget själva. Ungdomarna valde inte den typen av linjer. Ungdomarna önskade en utbildning där praktik och teori skall gå hand i hand. Det är också den utvecklingen vi vill ha. Det beror inte på att vi anser att alla elever är lika. Det är nämligen mycket stor skillnad på att utgå från att alla är jämlika, dvs. skall ha samma möjligheter, och att utgå från att alla är lika. Men just att barnen är jämlika, har lika stort människovärde, var och en med sina intressen, behov och förutsättningar, måste man utgå från i skolarbetet.

Detta har också varit temat i socialdemokratisk skolpolitik, och det går att läsa om det på många ställen i SIA-propositionen från 1976. Jag tycker att Ylva Annerstedt skall läsa på litet grand.

Beträffande argumenten om likriktning och någon sorts centralism är det så, vilket jag berörde i mitt inledningsanförande, att vi använde hela 1970-talets början för att göra om detta. Vi fann att skolans system var ganska centralstyrt, och vi gjorde en omprövning. Vi ville försöka pröva om systemet. En centerpartist – vice talmannen Thorsten Larsson – nämnde i SIA-debatten 1976 att SIA-propositionen, som jag undertecknade, innebar en av de största decentraliseringsreformer som har genomförts i svensk förvaltning. Ta och läs på det här, Ylva Annerstedt, innan ni kommer med den här typen av vulgärargument!

Sedan till frågorna om ungdomar. Då kan man ju säga: Tänk så bra regeringen ändå har ordnat det för ungdomarna! Allting är ju fantastiskt fint, så som Ylva Annerstedt här beskriver. Det är bara det att verkligheten ser annorlunda ut. Åtgärderna har inte fungerat. Yrkesintroduktionen fungerar inte. Därför har vi tillsammans med LO utarbetat systemet med ungdomsplatser, och regeringen har också traskat patrullo här och nu utfärdat en

förordning. Vi vill ersätta det som inte fungerar med någonting bättre, som vi hoppas skall fungera.

Anf. 93 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Ja, Lena Hjelm-Wallén, decentraliseringen kom mycket sent – 1976. Man skulle kunna säga att det var fråga om en omvändelse med kniven på strupen, tack vare de borgerliga partiernas enträgna strävan, arbete och argumentering för en decentralisering. På grund av det arbetet och på grund av det jäsande motståndet ute i kommunerna var man tvungen att ta skeden i vacker hand och göra någonting åt toppstyrningen. För varför skedde decentraliseringen annars först 1976 – om nu Lena Hjelm-Wallén tycker att decentralisering är bra? Ni har ju haft 44 år på er för att genomföra decentraliseringen. Ja, det skedde tack vare de borgerliga partiernas enträgna arbete och de enskilda människornas kritik och opposition mot den toppstyrning och centralisering som socialdemokraterna stod för under sitt regeringsinnehav.

Lena Hjelm-Wallén tog också upp yrkesintroduktionen och sade att den inte fungerar. Möjligen kan man säga att den inte fungerar så bra i socialdemokratiskt styrda kommuner, där man på alla sätt försöker sabotera reformen. På många håll fungerar den alldeles utmärkt, där man säger att man behöver detta – man behöver alla insatser. Yrkesintroduktionen är bra för de litet yngre.

Vi ser också att yrkesintroduktionen på många håll faktiskt har lett till fast arbete. Jag tycker verkligen att man inte skall ta bort en insats som för vissa ungdomar fungerar bra. Det är bara så att vi har många olika typer, och det här är en av dem som fungerar.

Anf. 94 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att Ylva Annerstedt slår vilt omkring sig, när hon påstår att det på något vis skulle vara sabotage mot verksamheten i socialdemokratiskt styrda kommuner. Det är precis tvärtom. Detta går att belägga genom att man går från kommun till kommun och ser vilka kommuner som har tagit på sig extra ansvar för ungdomarna. När man voterat om saken i kommunfullmäktige inom de socialdemokratiskt styrda kommunerna har de socialdemokratiska kommunfullmäktigegrupperna ställt upp och försökt förbättra yrkesintroduktionen, så att den inte skulle slå så illa som den annars skulle göra. Man har verkligen ställt upp och hjälpt till med olika typer av ungdomsgarantier och ungdomsprojekt, som har lagts ovanpå yrkesintroduktionen och ibland genomförts tillsammans med den. Jag tror att Ylva Annerstedt skall akta sig för att komma med den typen av oförskämdheter och nära nog lögner.

Sedan är det fortfarande på det viset att det krävs litet grand mera påläsning om skolreformernas historia. Det är givet att vi alla under den tid då man drog upp riktlinjerna för de stora reformbesluten var ganska klara över att det hela så att säga måste hållas i en central hand. Folkpartiet hade inte några andra åsikter om detta under reformårtiondena – 1950- och

1960-talen. I början av 1970-talet, så snart det fattades beslut om Läroplan 69, hade vi på känn att vi nu borde göra om detta. Då tillsattes SIA-utredningen 1970. Det gjorde vi i stor enighet. De partier som satt i SIA-utredningen kom också överens.

Ta litet mindre ord i munnen. Ylva Annerstedt!

Nr 72

Torsdagen den
4 februari 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 95 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Det är alldeles utmärkt att man äntligen har kommit fram till att det behövs decentralisering i skolan. Människorna i kommunerna var trötta på att inte själva få fatta beslut om någonting, och det var det som drev fram beslutet att förändra.

Inte är det väl så att vi genom det nya läroplansbeslutet frånhänder oss vår möjlighet att lägga fast riktlinjerna för skolarbetet! Vi har klart sagt ifrån att vi vill ge alla barn en likvärdig utbildning. Det betyder inte nödvändigtvis att allt måste ske på exakt samma sätt på alla platser. Vi har givit ett visst utrymme för de lokala skolenheterna att genomföra skolbesluten. Vi ger de lokala skolstyrelserna och de enskilda skolenheterna, både i grundskolan och i gymnasieskolan, möjlighet att fatta lokala beslut, att fatta de beslut som bäst gagnar den egna skolenheten eller som bäst passar det omgivande lokalsamhället, näringslivet på den orten. Men det betyder inte att riksdag och regering har frånhänt sig möjligheten att lägga fast de stora riktlinjerna. De finns ju i läroplansbeslutet.

Vad gäller yrkesintroduktionen vill jag inte alls förneka att vissa kommuner har ställt upp enormt fint, också vissa socialdemokratiska kommuner, min egen kommun t. ex. Men det finns rapporter som visar att man på en del håll från början har sagt ifrån att "det här är för besvärligt, det här går inte, det här har vi inte bestämt själva". Lena Hjelm-Wallén kan inte vara okunnig om att det på vissa håll går utmärkt och fungerar bra.

Liksom i alla andra sammanhang är det även här så att en metod inte löser alla problem när det gäller insatser för ungdomar. Vi behöver många olika former för att hjälpa ungdomar. Yrkesintroduktionen är bra för vissa åldersgrupper, men nu vill socialdemokraterna ta bort den utan att sätta något annat i stället utom arbetspraktik. Men då missar man de grupper för vilka yrkesintroduktionen har varit ett bra hjälpmedel att komma in på arbetsmarknaden.

Anf. 96 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Många storslagna paroller har uttalats och satts på pränt som motto för de senaste årtiondenas skolreformer. Det skulle bli en skola för alla. Oavsett social och ekonomisk bakgrund skulle alla få samma kunskaper och färdigheter. Skolan skulle fostra till demokrati och kritiskt tänkande.

Praktiken har aldrig blivit riktigt lik parollerna.

Fram till valet år 1976 återkom borgerliga politiker ständigt i attacker mot skolreformernas misslyckanden. De sköt in sig på för stora klasser och för dålig undervisning. De angav visserligen i långa stycken andra ideologiska mål för sin kritik än de socialdemokratiska reformatörerna. Men i viss

utsträckning hade de också rätt i sak. Klasserna blev för stora. Eleverna kom i kläm. Framför allt misslyckades jämlikhetssträvandena och det blev då lätt att förklara jämlikheten som en illusion och kräva den gamla parallellskolan tillbaka.

Sedan kom de borgerliga politikerna till makten. Nu kan vi se resultaten av deras politik för skolan:

Särbehandlingen av elever med olika social och ekonomisk bakgrund framträder i all sin klarhet ur jämförande undersökningar av kommuner och kommundelar med olika social sammansättning. Barnen i Botkyrka har en klart sämre skolmiljö och får en sämre undervisning än barnen i Danderyd och Lidingö t. ex.

Klasserna i skolan blir större, lärarna blir färre. Skolan avrustas socialt – framför allt i de fattiga kommunerna, där det i regel finns en större andel barn som verkligen behöver de sociala förmånerna. Det borgerliga valfläsket har bränts vid i sparplanernas stekpanna.

Den senaste i raden av borgerliga skolministrar, Ulla Tillander – hon sitter förstås inte kvar i kammaren – talar alltmer om ideologi, i takt med att hennes resurser för att rätta till och förbättra skolan dras undan genom den övergripande s. k. besparingspolitiken.

Det Ulla Tillander då gör i sin politiska nöd är att desperat försöka framställa det som har hänt sedan hon tillträdde såsom reformer med en bestämd inriktning. Hon staplar de ideologiska honnörsorden på varandra i sin del av budgetpropositionen: decentralisering, betydande lokal frihet, friare resursanvändning, större möjligheter att använda resurserna mot målen för skolans arbete. Samtidigt ser regeringen till att kommunerna och skolorna får mindre resurser än förut. Vad skall då den eventuellt ökade friheten användas till? Vad är det konkret som man har använt resurserna till hittills, som inte har varit förenligt med målen för skolans arbete? Tala om det för eleverna, föräldrarna, lärarna, skolmåltidspersonalen, skolledarna, skolkuratorerna och kommunalpolitikerna!

Arbetslösheten har med rätta uppmärksammats tidigare i den här långa debatten. Omkring 60 000 ungdomar är arbetslösa. Det går inte att skylla detta på vår omvärld och på dåliga konjunkturer. Politikerna kan avgöra hur stor arbetslösheten skall få lov att vara, även med de av omvärlden givna betingelserna – om det är inte minst de människor som arbetar praktiskt med arbetsmarknadspolitiken överens. Därför förtjänar det upprepas att regeringen medvetet låter arbetslösheten förvärras.

Ulla Tillander slinker dock undan denna kritik. Hon har präktiga skygglappar och ser väsentligen ungdomsarbetslösheten som ett resultat av att ungdomarna har valt fel utbildningsväg och fått lära sig för mycket teori.

Därför måste man ju i den här debatten vädja till skolministern att tänka efter vad 60 000 öppet arbetslösa ungdomar betyder och att fundera över vad dagens skolungdom har att vänta sig, när det inte förs någon politik som inom överskådlig framtid ger flera jobb än vad som finns i dag. Regeringens företrädare i denna debatt säger ju precis vad de har sagt tidigare i

regeringsförklaringen och i finansplanen: De hoppas att deras ekonomiska politik skall ge resultat på sysselsättningen tidigast i höst.

Väljarna skall alltså bara knäppa sina händer i förtröstan, och tro att allt blir bättre efter valet.

Det finns inga arbeten för de unga människorna i dag. Det finns inte tillräckligt många arbeten för ungdomarna, även om de skulle ha fått den *gedignare yrkesutbildning som skolministern hoppas kunna genomföra*. Även om flickorna skulle ha vrakat de traditionella kvinnoutbildningarna och inriktat sig på industrijobb och teknik, skulle de inte finna några arbeten i dag.

I regeringsförklaringen av den 6 oktober i fjol sägs det att fler ungdomar behöver söka sig till industrin. Men industrisysselsättningen minskar ju. Och vi har ju en puckel av ovanligt stora ungdomskullar som nu försöker komma ut i arbetslivet. När skall industrin börja utvecklas i detta land på sådant sätt att den ger ett ökande antal människor arbete och helst också arbete åt en ökande andel av människorna i arbetsför ålder?

Det hade helt säkert varit en framsynt politik att omfördela gymnasieskolans resurser till förmån för de yrkesinriktade utbildningarna, om den politiken parades med en medveten politik för att minska arbetslösheten och skaffa fram de verkliga och riktiga arbetena för ungdom. I stället fabulerar nu skolministern om en renässans för "enklare ingångsarbeten". Och helst skulle det väl vara så gott som obetalda arbeten. Enklare ingångsarbeten som konstrueras med konstlade medel av hugade spekulanter inom det s. k. näringslivet kommer givetvis också att öppna vägen för enklare ingångslöner. Helst skall väl också fackföreningarna avstå från att organisera dessa ungdomar med enklare ingångsarbeten och låta bli att förhandla om deras löner och arbetsvillkor.

Tanken finns redan väckt när det gäller de skolelever som skall placeras i arbetslivet som ett led i utbildningen. De skall ju inte få betraktas som anställda, för det skulle äventyra skolans verksamhet, som skolministern uttrycker det i propositionen. Och så hotar hon med vad arbetsmarknadsministern annars skall komma med – en tvångslagstiftning över huvudet på de fackliga organisationerna.

Det har väl aldrig föresvävat Ulla Tillander en misstanke att företag skulle kunna frestas att till dessa skolelever föra över arbetsuppgifter, som man annars skulle nödgas anställa någon att göra för avtalsenlig lön. Inte heller kommer förstås statliga och kommunala arbetsgivare att för ett ögonblick frestas att spara pengar på det här sättet. Alla kommer givetvis i detta idealistiskt inriktade arbetsliv att uteslutande tänka på vad som är bra för elevernas utbildning. Eleverna skall väl bara träna sig på arbetsuppgifter som ingen av de anställda annars skulle utföra. I det idealsamhälle som Ulla Tillander upplever sig verka i finns givetvis inga objektiva motsättningar mellan arbetsköparintressena och alla andra människors intresse av arbete åt alla.

Ulla Tillander tycks vara helt främmande för de sociala resultaten av den politik som hon är med om att föra.

Det är nu inte bara i sina bidrag till regeringsförklaring och budgetproposition som Ulla Tillander vänder ryggen åt verkligheten och hänger sig åt dunkelt ideologiskt tal. Enligt Svenska Dagbladet i dag har hon nyligen varit i Sigtuna och talat om religionskunskapens kris inför ett 70-tal skolexperter. Men av tidningsreferatet kan man snarast läsa ut att det inte är kunskapen om världens olika religioner och livsuppfattningar som bekymrar skolministern. "Det var en riktig predikan statsrådet höll", enligt en av deltagarna i mötet.

Kristendomen ensam bland i dag existerande och levande åskådningar är en resurs för folket, som "vi" skulle hemlighålla för våra barn, enligt landets skolminister – ingen reservation för att även andra genomtänkta och grundmurade uppfattningar hos människor i detta land skulle kunna utgöra likvärdiga tillgångar för vårt folk och våra barn. Nej, skolministern är bara bekymrad över att dubbelarbetande föräldrar inte hinner med "gudstjänst, kyrka och bön".

Jag kan berätta för Ulla Tillander – hon får väl läsa det i protokollet sedan – eftersom hon inte känner till det eller vill låtsas om det, att vi är åtskilliga människor i detta land, som på fritiden engagerar oss i samhället utan att omfatta kristen tros- och livsåskådning eller någon annan religion. Många av oss har barn, och vi vill givetvis att våra barn skall få goda kunskaper i skolan. Men vi vill inte att våra barn skall tvingas delta i för dem helt främmande kulthandlingar genom den obligatoriska skolans försorg.

Många av oss har i vår barndoms skola upplevt hur det känns att tvingas stå med knäppta händer och böjt huvud och låtsas som om vi kände något som vi inte förstod. Och en och annan har också erfarenheter av bestraffningar enbart av det skälet att de ställde frågor som kristendomslärares inte kunde svara på.

Och till dem som vill ha tillbaka en auktoritär kristendom i grundskolan vill jag säga: Tala då inte om er bekännelse till pluralism och demokrati! Det låter sig visserligen sägas att pluralism aldrig är något annat än ett tillfälligt stadium i en pågående utveckling. Föräldrade föreställningar och åsikter försvinner och ersätts av nya idéer och teorier, bl. a. genom vetenskapliga rön. När det gäller så djupgående och personlighetsdanande delar av livet som en religion eller livsuppfattning innebär talar ändå goda skäl för att vi behåller pluralismen som en arbetshypotes t. v.

Skulle i en oskönjbar framtid alla människor komma att tänka lika, bortfaller givetvis problemet. Men så länge ett stort antal människor i vårt land är kristna så vore det självfallet en djup kränkning av deras fri- och rättigheter om deras barn eller rent av de själva skulle tvingas till manifestationer som de utifrån sin tro skulle betrakta som helt främmande. Och samma rätt måste givetvis gälla för oss andra som inte är kristna.

Det finns nu också pedagogiska skäl för att ta bort religionskunskapen ur grundskolan fram till åttonde årskursen. I Lärartidningen/Svensk Skoltidning nr. 5 för i år skriver Gunnar Ståldal, lärare i religionskunskap, att "det kan vara vanskligt att berätta för yngre elever om religiösa seder och bruk och dessas innebörd. Kanske reagerar barnen enbart på det 'konstiga' och

'opraktiska' i religionsutövningen. Kanske tror de att folk som tror på sådant är dumma. I stället för att skapa internationell förståelse kan en för tidigt insatt religionsundervisning förstärka de fördomar som redan finns. Det viktiga är att man aldrig försöker pracka på barnen ett lärostoff som är alltför abstrakt för dem."

Det finns all anledning att beakta det här. Låt oss inte tvinga våra barn till ställningstaganden i frågor som de ännu inte är mogna att förstå.

Ännu ett stycke ur Gunnar Ståldals artikel är värt ett citat med varmt instämmande: "Låt oss en gång för alla befria oss från fördomar att religionskunskap skulle vara någon nödvändig förutsättning för att bli en god och anständig människa. Det existerar inget sådant samband. Man kan vara snäll utan att ha fått någon religionsundervisning, och man kan vara elak även om man har läst mycket i heliga skrifter."

I ett antal motioner varje år med krav på kristendomsämnets återinförande brukar just föras en sådan fördomsfull argumentation. Kristendomen utmålas som det enda existerande alternativet till utslagning och rotlöshet, till missbruk av alkohol och narkotika, till ökande antal skilsmässor och t. o. m. till kriminalitet. Sådant tal är inte bara fördomsfullt. Det är också ett sätt att medvetet kränka alla oss andra, som icke är kristna. Det skulle vara värdefullt med en förklaring från Ulla Tillander hur hon egentligen ställer sig till dessa frågor. Kan skolministern garantera att hon inte skall arbeta för att en ensidig och auktoritär förkunnelse återinförs i våra skolor?

Anf. 97 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Riksdagen fattade 1975 beslut om att den s. k. högskolereformen skulle genomföras. Genom en parlamentarisk beredningsgrupps arbete under sommaren 1974 hade en politisk kompromiss träffats mellan socialdemokraterna och centerpartiet. En central - H 75 - och sex regionala organisationskommittéer tillsattes 1975 för att konkretisera innehållet i reformen. Kommittéerna arbetade under stark tidspress, och strax efter regeringsskiftet 1976 förelåg underlaget för en proposition till riksdagen. De politiska förutsättningarna för en radikal förändring av förslaget fanns inte i den första trepartiregeringen. Den tidigare i princip beslutade reformen trädde i kraft den 1 juli 1977. Inledningsvis lyckades trepartiregeringen trots detta behålla en fri sektor som till stora delar sammanföll med de utbildningsvägar som tidigare varit ospärrade inom de filosofiska fakulteterna. En ny överenskommelse mellan socialdemokraterna och centerpartiet gjorde dock högskolan totalspärрад fr. o. m. 1979.

Det är inte möjligt att redan nu utläsa effekterna i alla avseenden av högskolereformen. Förändringar av högre utbildning och forskning får i många fall genomslag först efter en period av fem till tio år. Det finns dock i dag tillräckligt underlag för krav på förändringar på en rad punkter. Administrationen inom högskolan har ökat på ett oroväckande sätt. Ökningen beror även på andra faktorer än själva reformen. Oavsett detta måste åtgärder vidtas så att de medel som avsätts för högre utbildning och forskning i väsentligt högre grad kommer själva verksamheten till godo och

inte den administrativa kringapparaten.

Anslagssystemet fungerar otillfredsställande och kan förenklas avsevärt. Antagningssystemet är oerhört komplicerat och svåröverskådligt. På ett mycket effektivt sätt har PUKAS-reformen och högskolereformen visat den tröghet som präglar administrativa regleringar av den högre utbildningen. Jämfört med administrativa regleringar utgör de studerandes egna reaktioner genom förändrade studieval och ändrade preferenser för högre utbildning en smidig och känslig anpassning av studierna till förändrade yttre förhållanden.

Undersökningar visar att den sociala snedrekryteringen snarare tenderar att öka än att minska efter högskolereformen. Genomströmningen i den högre utbildningen har minskat kraftigt och antalet studieavbrott ökat. Medianåldern för dem som påbörjar studier har för många utbildningslinjer höjts drastiskt, etc.

Svensk utbildningspolitik har alltför länge kännetecknats av en vilja att genom långtgående ingrepp anpassa utbildningen till aktuella politiska mål. För universitet och högskolor har detta medfört genomgripande organisationsförändringar under de senaste 20 åren.

Vittgående reformer av det slag som jag talat om här tidigare bör därför undvikas i framtiden. Uppgiften att rätta till de missförhållanden som uppstått är krävande i sig. Utöver detta måste huvudmålet vara att ge universitet och högskolor möjligheter att utveckla sin särart och omsätta de politiska målen efter sina egna förutsättningar.

Låt mig, herr talman, peka på några av de svårigheter och missförhållanden som finns vid våra universitet och högskolor.

En undersökning vid Lunds universitet över studerande antagna läsåret 1977/78 visar bl. a. att av 1 167 antagna till linjer inom AES-sektorn – utom förvaltningslinjen – hela 562 inte lyckats klara av mer än mellan 0 och 40 poäng efter sex terminer! På linjerna inom f. d. matematisk fakultet hade 93 av 197 presterat lika litet. För kulturvetarlinjen och religionsvetenskapliga linjen var siffrorna 67 av 111. Andelen studerande som efter sex terminer klarat av mellan 81 och 120 poäng – normalstudietakten skall motsvara 120 poäng – rör sig i samtliga fall om under eller väsentligt under 30 %, och i samtliga fall är andelen studerande som klarat studierna i normalstudietakt lägre än 10 %.

En annan undersökning vid samma universitet redovisar studieresultaten för samtliga studerande på enstaka kurser vid universitetet 1979/80. Andelen godkända *en termin efter* kursperiodens slut anges för enstaka kurser inom det humanistiska området till 32 % – både för hel- och deltidsstuderande –, inom det teologiska området till 56 % för dem som läst på heltid och 42 % för dem som läst på deltid. Inom det samhällsvetenskapliga området är andelen 45 resp. 46 %.

Det finns ingen anledning att tro att Lunds universitet i dessa hänseenden skiljer sig från övriga högskolor i någon avgörande utsträckning. SCB har utfört en enkätuppföljning av nybörjarna på enstaka kurser i hela landet höstterminen 1979. Av uppföljningen framgår t. ex. att av dem som läste

företagsekonomi och matematik 56 % resp. 62 % avbrutit eller gjort uppehåll i sina studier.

Orsakerna till här redovisade resultat kan vara skiftande. Naturligtvis spelar bl. a. de otillräckliga studiemedlen en stor roll. Det borde dock inte vara orimligt att anta att en stor del av de studerande som avbrutit sina studier eller endast klarat en liten del av dem efter lång tid inte har tillräckliga förkunskaper för att kunna fullfölja studierna; detta trots att undervisningsnivån knappast höjts – snarare tvärtom.

Det vidgade tillträdet till högskolan har medfört att de studerandes kunskapsbakgrund blivit heterogen och att den gemensamma kunskapsbasen har minskat. De allmänna förkunskapskraven om minst två årskurser engelska och svenska från gymnasieskolan syftar visserligen – tillsammans med de särskilda förkunskapskraven – till att garantera en gemensam grund och ge möjligheter att följa högskolestudierna framgångsrikt. Kraven är dock i många fall alltför knappt tilltagna eller enbart av rekommenderande karaktär. Det kan inte vara riktigt eller uppfattas som ett jämlikhetsmål att människor på grund av förkunskapskravens utformning skall lockas påbörja en högre utbildning som de inte har förutsättningar för att slutföra. Det bör därför övervägas om inte två olika allmänna behörighetsnivåer skall införas: den ena för mer krävande utbildningsvägar, som bör bygga på kunskaper i nivå med de tre- eller fyraåriga gymnasielinjernas, och den andra för övrig högskoleutbildning, vilken kan bygga på den nuvarande allmänna behörigheten.

Den lägre kunskapsstandarden hos de studerande är naturligtvis inte avhjälpbart enbart genom skärpta tillträdeskrav. Kunskaperna är självfallet beroende av kvaliteten på de underliggande skolformerna. Grundskolan och gymnasieskolan måste lägga större vikt vid kunskapsinläringen. Ytterst gäller det att skapa en ny hållning till studier och till kraven för studier. Viljan att söka kunskaper måste uppmuntras redan hos förskolebarnen.

För att förbättra möjligheterna för studerande utan föregående gymnasieutbildning eller med enbart den tvååriga gymnasieutbildningen skulle en förberedande utbildning kunna inrättas för dessa kategorier. Utbildningen skulle kunna ge behörighet för högskoleutbildning och till olika ämnen och utbildningsvägar i högskolan. Kursindelningen kan konstrueras så, att två eller tre ämnespaket av olika omfattning beroende på de studerandes förkunskaper för fram dem till en nivå jämförlig med de tre- eller fyraåriga gymnasielinjernas. Kunskapsredovisningen bör då ske i form av prov eller betyg.

Den förberedande utbildningen skulle med fördel kunna förläggas till nu existerande vuxengymnasier och till de mindre högskolorna. I mån av tillgång till kvalificerade lärarkrafter, skulle undervisningen också kunna kompletteras med decentraliserad universitetsutbildning.

Vi moderater tycker därför att en parlamentarisk utredning bör tillsättas för att utreda möjligheterna att införa en förberedande utbildning av här skisserat slag. I sammanhanget bör också frågan om två olika behörighetsnivåer analyseras.

Nr 72

Torsdagen den
4 februari 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

Urvalsfrågorna och antagningssystemet tillhör med rätta de mest kritiserade delarna av högskolereformen. Om man inför den här föreslagna förberedande utbildningen, kan den kvotering mellan olika sökande som nu används vid antagningen till högskolan avskaffas. Vid vägning mellan presumtiva studerande bör dessa bedömas efter sina meriter och förutsättningar och inte värderas som representanter för en grupp som de av någon anledning anses tillhöra.

Under den andra trepartiregeringens tid har stora ansträngningar gjorts för att få till stånd förändringar av tillträdesreglerna samt urvals- och antagningssystemet.

De förändringar som genomförts har undanröjt de mest orimliga konsekvenserna av det tidigare systemet. Detta är emellertid inte tillräckligt. Ett första steg i ett förändrat antagningssystem bör vara att förbättra möjligheterna för de ungdomsstuderande att få tillträde till högskoloutbildning. Detta är viktigt inte minst med tanke på den s. k. ungdomspuckeln, vilken nu når även högskolan. Garantin för direktövergång bör enligt moderata samlingspartiets uppfattning därför höjas till 50 %.

Vidare måste enligt min uppfattning de ekonomiska villkoren för de studerande förbättras. Studiemedlens totalbelopp bör enligt vårt förslag höjas från 140 % av basbeloppet till minst 155 %. Ett närmare studium av reformens detaljer och dess kortsiktiga finansiering måste dock ske. I samband därmed bör övervägas om en justering av det s. k. garantitalet är motiverad. Regeringen bör ges i uppdrag att framlägga förslag så att reformen kan träda i kraft den 1 juli 1982.

Andra önskvärda åtgärder inom studiemedelssystemet är en återgång till utbetalning en gång per termin och en höjning av fribeloppet.

Herr talman! Forskning och forskarutbildning är av strategisk betydelse för Sveriges industriella framtid och för vårt fortsatta välstånd. Det är via universitetsutbildningen som vi kan garantera en allmänt hög teknisk och annan kompetens och likaså locka våra begåvningar till avancerade studier. Universiteten och högskolorna måste svara för den grundläggande vetenskapliga kompetensen genom en internationellt sett kvalificerad grundforskning.

En kvalitativt högtstående forskning kan inte åstadkommas, om inte de som är bäst lämpade för forskningsverksamhet kan förmås att satsa på denna. De senare årens utveckling i Sverige visar ingen positiv bild. Totala antalet nybörjare i forskarutbildningen har varit konstant under 1970-talet. Samtidigt har dock antalet avlagda forskarexamina sjunkit på ett oroväckande sätt.

Till detta skall läggas att urvalet till forskarutbildning inom vissa ämnen riskerar att bli negativt genom att de för forskarutbildning mest lämpade väljer att förvärsarbeta i stället för att satsa på en osäker forskningskarriär, medan de som inte är attraktiva på arbetsmarknaden väljer forskarutbildning som ett alternativ till arbetslöshet.

Förkunskapskraven för forskarutbildning kan tänkas locka personer som saknar förutsättningar för kvalificerade studier och forskning att ändå

påbörja en forskarutbildning. Ett grundläggande krav för påbörjande av doktorandstudier bör enligt min uppfattning vara en fullständig grundexamen om minst 120 poäng med minst 60 poäng i aktuellt ämne. Examina eller genomgångna utbildningslinjer av mindre omfattning kan inte ge den presumtive doktoranden både ämnesfördjupning och den nödvändiga bredden och utblicken över besläktade ämnen.

De som satsar på forskning måste också få en rimlig ekonomisk standard under studietiden samt möjligheter till ekonomisk kompensation i form av någorlunda välbetalda arbeten efter avlagd examen, oavsett om dessa finns inom eller utanför högskolan.

Nu är det så att högskolan i dag har små möjligheter att behålla begåvade yngre forskare och nyutexaminerade doktorer. Det kan t. o. m. vara direkt ofördelaktigt att disputera: man blir överkvalificerad för vissa tjänster, förlorar doktorandbidrag samt har dessutom små möjligheter att stanna kvar inom högskolan, eftersom man ännu inte hunnit meritera sig för en docentur eller en professur. Vi anser därför från moderata samlingspartiets sida, att särskilda meriteringstjänster måste finnas för nydisputerade forskare. De tjänsterna bör helt naturligt vara tidsbegränsade.

Herr talman! Eftersom regeringen senare i vår lägger fram en särskild proposition om forskningsfrågorna, skall jag här bara ytterligare beröra området sektorsforskning, som under 1960- och 1970-talen har vuxit mycket i omfattning. Sektorsforskningen kan definieras som forskningssatsningar av departement och verk, där forskningen organiseras i nära samband med beslutande organ och där forskningen är direkt inriktad på att skapa underlag för beslut. Förespråkare för ökad sektorsforskning betonar vikten av att forskning och forskare engageras för att lösa aktuella samhällsproblem. Det finns i dag ett antal organ för skilda slag av problemorienterad sektorsforskning inom det statliga området. Styrelsen för teknisk utveckling, FOA, och statens råd för byggnadsforskning under bostadsdepartementet kan nämnas som exempel.

Delar av sektorsforskningen är av mycket hög standard – FOA är ett fint exempel på detta. Skilda förhållanden medverkar emellertid till att många andra satsningar på sektorsforskning inte ger det utbyte som skulle kunna uppnås, om medlen i stället kanaliseras till universitet och högskolor.

En olägenhet med sektorsforskningen är att den är svår att överblicka. Beloppen för sektorsforskning i skilda departement har vid undersökningar visat sig vara redovisade med stora systematiska fel. Forskning och utveckling är attraktiva anslagsposter, vilka kan användas som etiketter för andra, rent administrativa verksamheter.

Sektoriseringen medför att forskningens tillgänglighet och offentlighet minskar såväl för allmänheten som för – vilket är än viktigare – forskarsamhället utanför sektorsinstitutionen. Därmed minskar möjligheten att bedöma forskningens värde. De avvägningar som låg till grund för beslutet om forskningsinsatsen riskerar vid en intern bedömning att präglade utvärderingen. Forskarens karriärmässiga beroende av uppdragsgivaren kan ha en oförmånlig inverkan. Internationella kontakter och därmed sammanhäng-

*Meddelande om
frågor*

ande prövning av resultaten förekommer i liten utsträckning.

Declar av den nu sektorsbaserade forskningen måste därför, enligt moderata samlingspartiets uppfattning, föras över till högskolan.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

9 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1981/82:96 Förslag till lag om preskription av skattefordringar m. m.

10 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 4 februari

1981/82:243 av *Arne Nygren* (s) till industriministern om åtgärder för att rädda den svenska boardindustrin:

Boardindustrin i Sverige har under senare delen av 1970-talet varit föremål för tre statliga utredningar. I en av dessa – den s. k. Åkermanska utredningen 1978 – lämnades förslag till en anpassning av industrin till framtida produktionsbehov.

Någon åtgärd från regeringens sida med anledning av utredningarna har inte varit märkbar. Boardindustrin har drabbats hårt av detta. För kort tid sedan varslade ett av de företag som den Åkermanska utredningen bedömde ha möjlighet överleva – Masonite AB i Rundviksverken – ett 100-tal anställda om avsked.

Jag vill till industriminister Åsling ställa följande fråga:

Avser regeringen att vidta någon åtgärd för att rädda den svenska boardindustrin?

1981/82:244 av *Margot Wallström* (s) till utbildningsministern om slopande av betygen i lärarskicklighet inom lärarutbildningen:

I maj 1981 beslöt riksdagen att de graderade betygen i lärarskicklighet skall avskaffas fr. o. m. vårterminen 1982.

Den 21 december 1981 meddelade UHÄ till universitet och högskolor med lärarutbildning sitt beslut att uppskjuta de nya betygsättningsbestämmelserna till att gälla fr. o. m. den 1 juli 1982.

Med anledning av detta vill jag fråga statsrådet:

Vill statsrådet medverka till att myndigheter under utbildningsdepartementet bättre iakttar riksdagens enhälliga beslut?

1981/82:245 av *Ing-Marie Hansson* (s) till handelsministern om lotteritillstånd för FN-föreningar:

Lotterinämnden har vägrat Linköpings FN-förening tillstånd att anordna lotteri med hänvisning till att verksamheten i FN-föreningen är av utrikespolitisk natur. Andra FN-föreningar har därefter också vägrats lotteritillstånd. FN-föreningarna är partipolitiskt och religiöst obundna och arbetar för förverkligande av FN:s syften i enlighet med Svenska FN-förbundets stadgar.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till statsrådet:

Vill statsrådet medverka till att FN-föreningarnas verksamhet kan stödjas genom tillstånd att anordna lotterier?

1981/82:246 av *Olle Aulin* (m) till bostadsministern om bakgrunden till visst beslut om byggnadsförbud i Malmö kommun:

Regeringen har den 4 februari 1982 beslutat om byggnadsförbud för stora delar av Malmö kommun.

Vilka sakliga skäl för ett sådant beslut anser statsrådet föreligga?

1981/82:247 av *Gertrud Sigurdsen* (s) till utrikesministern om de politiska förhållandena i Centralamerika:

Aldrig någonsin har så många människor terroriserats och dödats i Centralamerika som nu, aldrig har så många civila tvingats på flykt. Närmare en miljon människor är på flykt. Omkring 50 000 salvadorianska barn i flyktingläger lider brist på så gott som allting.

Genom maktskiftet i USA har den amerikanska politiken förändrats i en aggressivare riktning med udden riktad mot Nicaragua och Cuba samtidigt som det ekonomiska och militära biståndet till El Salvador och Honduras trappats upp.

Med anledning av den akuta krissituationen i detta område vill jag ställa följande frågor till utrikesministern:

1. Är regeringen beredd att klart och tydligt ta avstånd från den aggressiva amerikanska politiken?

2. Vilka konkreta åtgärder avser regeringen att vidta mot bakgrund av de alarmerande rapporterna om flyktingsituationen i Centralamerika?

1981/82:248 av *Iris Mårtensson* (s) till statsrådet Ulla Tillander om försöksverksamhet med maskinförarutbildning vid skogsbruksskolan:

I Gävleborgs läns landsting finns beredskap för att starta en försöksverksamhet med maskinförarutbildning vid Skogsbruksskolan.

I prop. 1981/82:100, bil. 12, säger föredragande statsrådet att maskinförarutbildning fr. o. m. budgetåret 1982/83 bör få anordnas i form av ettårig högre specialkurs.

Samtidigt erinrar statsrådet om att riksdagen beslutat att statsbidrag till den utrustning som är en förutsättning för denna utbildning inte skall utgå fr. o. m. den 1 juli 1982. I stället säger statsrådet att med hänsyn till

Nr 72

Torsdagen den
4 februari 1982

*Meddelande om
frågor*

kostnaderna m. m. för kursen bör regeringen meddela särskilda bestämmelser om utbildningen. Innebörden av detta är oklar och skapar stor osäkerhet om villkoren för utbildningsverksamheten.

Är statsrådet beredd att klargöra vilka särskilda bestämmelser om utbildningen som regeringen med hänsyn till kostnaderna m. m. skall meddela för att klarhet nu skapas om villkoren för att hösten 1982 starta försöksverksamheten med maskinförarutbildning?

11 § Kammaren åtskildes kl. 17.53.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert